

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

EĞİTİM ve YABANCILAŞMA

**Hazırlayan
Rüveyda SADAK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Yrd. Doç Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU**

Bingöl- 2018

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

EĞİTİM ve YABANCILAŞMA

Hazırlayan
Rüveyda SADAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU

Bingöl- 2018

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

Bilimsel Etik Bildirimi	i
Tez Kabul Onay Sayfası	v
Önsöz	vi
Özet	vii
Abstract.....	ii
Kısaltmalar.....	ii
Tablo Listesi	ii
Şekil Listesi	ii
GİRİŞ.....	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ALANI ve METODU

1.1. Araştırmanın Konusu	6
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Araştırmanın Temel ve Alt Soruları	7
1.6. Veri Analiz Yöntemi	7
1.7. Veri Toplama Yöntemi	8
1.8. Araştırmanın Sınırlılıkları	9

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyoloji	10-11
2.2. Eğitim	11-14
2.3. Eğitim Sosyolojisi.....	15-16

2.4. Eğitim Sosyolojisine Sosyolojik Yaklaşımlar.....	16-18
2.5. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi	18
2.5.1. Ziya Gökalp ve Eğitim	19-20
2.5.2. Prens Sabahattin ve Eğitim	20
2.5.3. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Eğitim	20-23
2.6. Yabancılaşma.....	23-27
2.7. Eğitimde Yabancılaşma	27-28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. İşlevselci Yaklaşım ve Eğitim	29-32
3.2. Çatışmacı Yaklaşım ve Eğitim	33-36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Toplumsal Değişme Sürecinde Yabancılaşmanın Kaynakları	37
4.1.1. Toplumsal Çevre	37-41
4.1.2. Yetersiz ve İlgisiz Öğretim	41-42
4.1.3. Değişim ve Modernleşme	42-45
4.1.4. Kentleşme	46-50
4.1.5. Tüketim	50-51
4.1.6. Teknolojik İlerlemeler	51-52
4.1.7. Psikolojik Etkenler	52-58

4.2. Başarısızlık Durumu ve Yabancılaşma.....	58
4.2.1. Öğrenci Başarısızlığının Sebepleri.....	58-59
4.2.2. Okuldan Kaynaklanan Sebepler	59-62
4.2.3. Öğrenciden Kaynaklanan Sebepler	63-65
4.2.4. Aileden Kaynaklanan Sebepler	65-68
4.3. Öğrenci Yabancılaşmasını Önleyici Faktörler	68-74
SONUÇ	75-80
KAYNAKÇA.....	81-96
ÖZGEÇMİŞ	97-98

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Eğitim ve Yabancılaşma* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

01 /02/ 2018

Rüveyda SADAK

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Rüveyda SADAK tarafından hazırlanan *Eğitim ve Yabancılaşma* başlıklı bu çalışma, [*Savunma Sınavı Tarihi*] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [*oybirliği/oy çokluğuyla*] başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan :Doç. Dr. Mikail TEL İmza:

Danışman :Yrd. Doç. Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU İmza:

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../ 2018 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yaşar BAŞ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eğitim ve Yabancılaşma adlı bu tezde bireylerin modernitenin getirdiği değişime bağlı farklılaşma sürecinde, toplumdan uzak bir tutum benimsemek zorunda kalmaları ve buna bağlı olarak okul hayatındaki başarısızlıkları incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında görüş, destek ve tavsiyeleri ile hazırlamış olduğum çalışmanın her sayfasında imzasını gördüğüm; zengin fikriyatı ve desteklerinin kesinlikle yadsınamayacak bir nitelikte olması hasebiyle, beni sabır ve anlayışla dinleyip yönlendirerek, yardımlarını tez boyunca esirgemediği için minnettarlık duyduğum danışman hocam *Yrd. Doç. Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU'na*; olumlu telkinleri ve fikirleriyle anlayış ve desteğini esirgemeyen, *Prof. Dr. Abdullah TAŞKESEN'e*, yüksek lisans ders döneminden bugüne kadar sorduğum hiçbir soruyu cevapsız bırakmayan ve beni sürekli motive eden *Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI'ya*, jürimdeki katkılarından dolayı *Doç. Dr. Mikail TEL'e*, akademik kabiliyetin yazmak ile gerçekleşebileceğini öğreten *Doç. Dr. M. Kubilay AKMAN'a* ve tezin başlangıç aşamasından bitimine kadar daima desteklerini gördüğüm, görüşleri ile katkı sağlayan, fedakâr arkadaşlarım *Mehtap ve Şerife'ye* ve tabii ki tez sürecinde motivasyonumu sağlayan *Ablama*, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

01.02.018

Rüveyda SADAK

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Eğitim ve Yabancılaşma
Tezin Yazarı : Rüveyda SADAK
Danışman : Yrd. Doç. Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Kabul Tarihi : 24.01.2018
Sayfa Sayısı : ... (ön kısım) + ... (tez) + ... (ekler)
<p>‘Eğitim ve Yabancılaşma’ adlı tez çalışmasının amacı; eğitim alanında, yabancılaşma kavramına getirilen farklı tanımlamalar ve yorumların açıklanarak, öğrencilerin akademik başarısızlıkları ile yabancılaşma kavramının arasındaki ilişkiyi sorgulamaktır. Çalışma, literatür taraması sonucu hazırlanan teorik bir çalışma olup, toplumsal bir sorun olarak görülen yabancılaşma kavramının çözümlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma usulüne göre hazırlanmıştır. Literatür üzerinde doküman inceleme tekniği kullanılarak teorik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Yabancılaşmanın bireyin toplumdaki uzaklaşmasına, hayattan koparak başarısız olmasına neden olduğu belirlenmiştir. Toplum hayatına çeşitli aktiviteler ile katılım sağlayabilen bireyin, yabancılaşma sorununu ortadan kaldıracak şekilde anlaşılması amaçlanmıştır. Öğrencilerin çeşitli faaliyetler ile toplum hayatına katılımlarının sağlanması durumunda, yabancılaşmanın ortadan kalkabileceği, Türkiye’de yabancılaşma kavramı üzerine ulusal araştırmaların yapılmadığı, batı ülkelerinde yapılan çalışma bulgularına göre açıklamalar yapıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.</p>
Anahtar Kelimeler: Eğitim sosyolojisi, Yabancılaşma, Başarısızlık

Bingöl University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Education and Alienation	
Author	: Rüveyda SADAK
Supervisor	: Assist. Prof. Ahmed Emin OSMANOĞLU
Department	: Sociology
Sub-field	: Sociology
Date	:
<p>The aim of the thesis 'Education and Alienation' is; in the field of education, by explaining the different definitions and interpretations introduced to the concept of alienation, to question the relationship between the academic failures of the students and the concept of alienation. The method of the dissertation study is a theoretical study which is the result of the literature survey and the readings were made to solve the concept of alienation which is regarded as a social problem and an attitude towards the social benefit was adopted. The study was prepared according to qualitative research method. A theoretical study was carried out on the literature using a document review technique. It has been seen that the person who gets away from the society is in a state of alienation and causes the alienated individual to have some negative features such as a bad break. As a result of the readings, it is foreseen that the individual who can participate in the community life with various activities can get out of the question of alienation. In case of ensuring their participation in community life through various activities of students, in the middle of alienation can be lifted upon the concept of alienation in Turkey by making national research, according to the findings of a study conducted in western countries descriptions have reached the conclusion that done.</p>	
Key Words: Sociology of Education, Alienation, Success	

GİRİŞ

Eğitim ebeveyn, 6đretmen veya ustaların, yeni nesli toplumdaki eşitli rol ve statülerine hazırlamak için uyguladıkları sosyal ierikli, planlı ve bilinçli faaliyetlerdir. Seilmiş ve kontrollü evrelerin, 6zellikle okulların etkisi altında, toplumsal yeterlilik ve bireysel gelişme sağlayan hayat boyu devam eden toplumsal bir süreçtir. Birey, okuldaki eğitim aracılığıyla yaşadığı toplumun değerleri ile bütünleşerek gerekli uyumu sağlar. Bu süreçte bireyin 6zellikle okulda sağladığı başarı, yaşamının her alanında etkili olduğu için 6nemlidir. Toplumsal yaşamın bilinmesi gereken birtakım değer yargılarına uygunluk sağlanması, birey yaşamının düzenli biçimde idame edilmesi y6nnden 6nem taşır. Eğitimin pozitif amaçları olmasına rağmen bu amaçlar her zaman istenilen düzeyde gerçekleşememektedir. Bunun sebeplerinden biri de yabancılaşma olgusudur. Toplumsal bir varlık olan birey yabancılaşma olgusuyla toplumdan uzaklaşarak; bireysel bir iekapanıklık g6rnmyle, kendini her Şeyden soyutlamaktadır.

Yabancılaşma, toplum içerisindeki bireyin tutum, davranış, duygu ve düşünce açısından toplumdan uzak bir yaşam biçimi benimsemesidir. Marx bireyin çevresinden bireyin kendi etkinliğinin ürünlerine, üretken etkinliğin kendisine, içinde yaşadığı doğaya, kendine, kendi doğasına, insanlığa ve 6teki insanlara yabancılaştıran eylemler olarak belirtir. Yabancılaşma, bireyin tepki veremediği psikolojik bir sorundur. Yabancılaşma, ‘Anlayamadığım, özemediğim bir Şey var bende.’ diyerek, bireyin içerisinde bulunduğu olumsuz durumun farkında olması, ama özmleyememesi ve bunun bireyin tutum ve davranışlarında değişiklikler g6stermesine sebep olan bir süreçtir. Yabancılaşma olgusuna somut boyut kazandıran Marx ile bu kavram; felsefe, ekonomi, psiko-sosyal alanlara dahil olmuştur. Devamlılık arz eden yabancılaşma olgusu, toplumsal bir sorun teşkil etmesi y6nyle sosyolojinin ilgi alanına ve bireysel olması y6nyle de psikoloji alanına konu olmuştur.

Yapılan çalışmada yabancılaşma olgusu eğitimde başarısızlığın bir sebebi olarak ele alınmıştır. Bu olgu çalışmada toplumsal çevre, yetersiz ve ilgisiz öğretim, değişim ve modernleşme, kentleşme, tüketim, teknolojik ilerlemeler ve psikolojik etkenler bireyleri ve özellikle öğrencileri etkisi altına alan bir olumsuzluk göstergesi olarak açıklanmıştır. Olgu doğal çevre ve eğitim çerçevesinde, Emile Durkheim ve İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun yaklaşımları bağlamında ele alınmıştır. Eğitim alanında yabancılaşma olgusunun incelenmesinden oluşan bu çalışmanın temel amacı; öğrencilerin başarı durumları ile moderniteyle gelişen yabancılaşmayı doğuran çevresel faktörler arasında ilişki kurabilmektir. Toplum içindeki bireylerin, kentleşmeye bağlı olarak yaşadıkları ortamın beraberinde getirdiği birtakım sorunlar, bireylerarası ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Eğitim alanında öğrencinin psikolojik ve sosyal açıdan eksiklik hissetmesi sonucu, toplumdaki uzak bir tutum içerisinde yer alması, başarının düşmesine sebep olmuştur. Aile, okul ve çevresel etkilerin olumsuzluk göstermesine maruz kalan öğrenci derslerinde başarısızlık göstererek, okula yabancılaşmıştır. Okul içerisinde beklentilerine karşılık bulamayan öğrencilerin, okula karşı olumsuz tutum geliştirmiş olmaları, okula yabancılaşmalarına neden olmuştur. Yabancılaşan öğrencilerin, psikolojik yönden motivasyon eksikliği yaşadıkları görülmüştür.

Toplum ilişkilerinde, olumsuzluk göstermeyen bireyin başarılı olması kaçınılmazdır. Başarılı olmak, bireyin olumlu motivasyonunun sağlanması ile gerçekleşir. Yapılan tez çalışmasında asıl amaç; başarıyı olumsuz yönde etkileyen faktörlerin incelenerek, yabancılaşmanın, öğrenciler üzerindeki etkisinin nedenlerinin belirlenmesidir. Yapılan literatür taramalarından edinilen bilgiler doğrultusunda, modern dönemin toplum bireylerini psiko-sosyal yönden geri itilmişliğe yönlendirdiği görülmüştür. Yabancılaşma olarak adlandırılan bu tutum, öğrencilerin başarısını olumsuz bir biçimde etkileyerek; onların okul ve ders ortamından uzaklaşmalarına ve toplumun geri planında yaşamalarına mahkûm bırakmıştır. Yabancılaşmaya bağlı olarak eğitim odaklı çalışmaların dışında yer alan öğrencinin, başarısızlık göstermesi muhtemeldir. Bu başarısızlık, öğrencinin hayatının ileri dönemlerinde etkisini artırarak, özgüven eksikliğine bağlı başarısızlıklar göstermesine neden olur. Bireysel olarak görülen yabancılaşma, bireyin dışında toplumu da etkisi altına alarak, önemli bir sorun haline gelmiştir.

Söz konusu yabancılaşmanın toplumsal bir sorunu teşkil ettiği görülerek, mevcut sorunun çözümüne yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur. Bireyin, eğitim uygulamaları içerisinde yer alması ve kendisini geliştirip yeteneklerinin farkına varması açısından, toplum ile iç içe bir bütünlükte yaşaması gereklidir.

Eğitim ve Yabancılaşma adlı bu çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın alanı ve metodu hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde, sosyolojinin ortaya çıkışı, kökeni ve bazı düşünürler tarafından ele alınışı anlatılacaktır. Bu bölümde sosyoloji kavramının açıklanmasıyla toplumdaki yabancılaşma olgusu, bir toplum bilimi olan sosyolojinin; hangi düzey ve ölçüde olursa olsun, toplumsal olanı içeren bütün varlıkların, bir başka ifadeyle bütünü, kendisiyle ve diğer unsurlarıyla göreceli olarak ilişkisini ve özelliklerini incelediği belirtilecektir.

Eğitim başlığı altında, eğitimin kökeni ve bazı yazarların eğitim tanımlamaları yer alacaktır. Ayrıca eğitim sosyolojisi ve Türkiye’de eğitim sosyolojisinin gelişimi kapsamında bazı düşünürlerin, eğitime yönelik yaklaşımları anlatılmaya çalışılacaktır. Yabancılaşma başlığı ile kavramın kökeni ve anlamını içeren tanımlamalar anlatılmaya çalışılacaktır.

Kavramı tanımlayan düşünürlerin görüşleriyle yabancılaşma kavramının, toplumu etkisi altına alan olumsuz bir olgu olduğu belirtmeye çalışılacaktır. Yabancılaşmaya farklı bir tanımlama getiren M. Seeman’ın yabancılaşma kavramını beş ayrı boyutta: güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, topluma yabancılaşma biçimindeki kategorizasyonuna yer verilecektir. Bu kavramlarla bireyin, toplum içerisinde olumsuzluk gösteren tutumları açıklanmaya çalışılacaktır. Eğitimde yabancılaşma başlığı altında, günümüz sanayi toplumlarında görülen ve bireysel olarak özgüven yetersizliği sebebiyle eğitim alanında, bireylerin yabancılaşması anlatılacaktır.

Üçüncü bölümde, işlevselci yaklaşım ve çatışmacı yaklaşımın eğitim ile ilişkisi açıklanacaktır. Toplum içerisinde belirli bir düzen sağlama işlevini üstlenen işlevselci yaklaşım, Durkheim’in örneğinde belirttiği, toplumu insan bedenine benzeterek her organın birbirine olan bağımlılığı konusunda, birey ve toplum ilişkisinin uyumlu olması gerektiğini vurgulamıştır. Böylece toplum düzenini sağlayıcı niteliğiyle işlevselci yaklaşım açıklanmaya çalışılacaktır.

Çatışmacı yaklaşım kapsamında, Marx'ın sınıf çatışması konusundaki fikirleri belirtilecektir. Buna göre toplumlar, eşit olmayan sınıflara bölünür ve sonuç itibariyle çıkar çatışmaları ortaya çıkar. Çatışmacı yaklaşımda; eğitim sistemi, egemen sınıfların belirlemesiyle meydana gelir. Böylelikle öğrenciler toplumsallaşarak birbirine benzetilirken üretkenlikleri yok edilmiş olur. Dördüncü bölümde, eğitim alanında bireyleri etkileyen yabancılaşma kaynaklarına yer verilecektir. Yapılan çalışmada, eğitimde yabancılaşmaya bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar; bir sosyal olgu olan yabancılaşmanın farklı yönlerden meydana geldiğini gösterecektir. Böylece moderniteyle birlikte değişen sosyal yapı ile eğitim arasında ilişki kurulacak, değişen yapının bireyde meydana getirdiği olumsuz etkileri yabancılaşma kavramıyla bağlantı kurularak işlenecektir. Yapılan çalışmada; alt başlıklar halinde belirtilen yabancılaşma kaynakları bireyleri etkisi altına alan olgular olarak belirtilecektir.

Beşinci bölümde; başarı durumu ve yabancılaşma başlığı altında, öğrenci başarısızlığının sebepleri anlatılmaya çalışılacaktır. Öğrenci başarısızlığını etkileyen bu faktörler, toplum içindeki bireylerin durumunu, yabancılaşma olgusuyla ilişkilendirerek açıklanmıştır. Şöyle ki, toplumdaki bireylerin ekonomik, teknolojik ve psiko-sosyal özellikleri yabancılaşmanın sebebidir. Toplumdaki bireylerin yabancılaşma kaynakları incelenirken, bir yabancılaşma biçiminin (kentleşme gibi) başka bir yabancılaşma biçimi olan (tüketim gibi) üzerinde etkisi bulunduğu belirlenmiştir. Kentte, ekonomik yönden yeterlilik gösteren bireylerin tüketime yönelik eğilimlerinin sürekli artış göstermesi gibi düşünülebilir. Toplum bireylerinin yabancılaşmasında aynı sebeplerin, farklı yabancılaşma biçimlerine (güçsüzlük, kuralsızlık, anlamsızlık, topluma ve kendine yabancılaşma) sebep olduğu belirlenmiştir. Kent, alışılmış hayat biçimlerini ortadan kaldırırken, bireylerin var olan doğasını da değiştirmiştir. Kent; toplumdaki bireyleri, alışveriş merkezleri gibi etkisi altına alarak büyüleyici bir ortam hazırlamıştır. Kent, sürekli artış gösteren apartmanlarla varlığını hissettirerek, yaşanılan mekânı büyük bir markete dönüştürmüştür. Bireyler, markette gezinir gibi kendini kaybeder bir hale gelmiştir. Bireyler, toplum ile ilişkili samimi davranışlarını ve psiko-sosyal yaşam biçimini, kentleşmeye bağlı olarak bireysel bir yalnızlık durumuna indirgemıştır.

Bu durumların her biri yabancılaşmaya yol açarken, farklı biçimlerde karşılığını bulmuştur. Böylece bireysel farklılıkların, yabancılaşma türünün farklı olmasında belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin toplumu yansıtan bir işlev görmesi, toplumdaki bireylerin sosyal yaşam içerisinde gerçeklik göstermesini sağlamıştır. Yapılan çalışmanın sonunda; toplumdaki bireylerin, toplum yaşamında görülen olumsuz tutum ve davranışlarını gösteren yabancılaşma olgusu ile toplumsal bir gerçekliğin örneği olmuştur. Araştırmada yabancılaşmayı önleyici faaliyetler başlığıyla, bireylerin yabancılaşma olgusu ile toplumdaki uzaklaşmasını önleyici birtakım çalışmalar yapılması durumunda yabancılaşmanın azaltılabileceği önerilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ALANI ve METODU

1.1. Araştırmanın Konusu: Toplum içerisinde bir problem olarak var olan yabancılaşma ve yabancılaşmanın eğitim ile ilişkisidir.

1.2. Araştırmanın Amacı: Bu araştırma, bir ilişkiyi açıklama amacıyla yapılmıştır. Toplum yaşamının dışında yer alan bireyin, çeşitli aktiviteler ile sosyal hayatın gereklerini yerine getirememesi durumu ile karşı karşıya olması sonucu başarısızlık gösterdiği görülmektedir. Nitekim toplum yaşamı kapsamında olumsuzluk teşkil eden bu durum, bireysel başarıyı da olumsuz yönde etkilemiştir. Yabancılaşmanın etkisi ile okul derslerinden uzaklaşan öğrenci, başarı seviyesinin düşüş göstermesi sebebiyle başarısız olmaktadır. Yapılan çalışmanın amacı öğrencilerin başarısızlığına neden olan sebepler ile yabancılaşmanın ilişkisini belirlemeye çalışmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi: Birey, toplum ile birlikte yaşayan, toplumla yaşaması gereken bir varlıktır. Kendisini birtakım problemler sebebiyle toplumdan uzaklaştıran birey, topluma yabancılaşma durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle eğitim alanında ciddi boyutlarda varlık gösteren bu olgu, öğrencileri sosyal, psikolojik ve dolayısıyla akademik başarı yönünden, tehdit edici bir unsur olmuştur. Kentleşme, teknolojik ilerlemeler, modernleşme gibi çeşitli nedenler bireyin toplumdan bağımsız bir yaşam biçimi edinmiş olmasını beraberinde getirmiştir. Modernitenin getirmiş olduğu bireysellik faktörü, yabancılaşma kavramının toplum içerisinde yaygınlık göstermesine sebep olmuştur. Nitekim kentleşme bağlamında, bireysellik yerleşik bir yaşam biçimi olarak benimsenmiştir. Bu çalışma, literatürdeki eğitim yabancılaşma konulu, özelde ise yabancılaşma ve başarısızlık ilişkisi konularında henüz yeterli seviyeye ulaşmamış olan çalışmalara katkı sağlamayı hedeflediği ve bireysel bir sorun olan yabancılaşmanın özellikle eğitim ve öğretim yaşantıları çerçevesinde meydana getirdiği problemlerin çözümüne yönelik öneriler geliştirdiği için önemlidir.

1.4. Varsayımlar:

- Modernite, yabancılaşmanın en önemli sebebidir.
- Kuramsal eğitim ile birlikte uygulamaya yönelik eğitim verilirse yabancılaşmayı azalır.
- Okulun yetersiz sosyo-ekonomik durumları, yabancılaşmayı artırıcı rol oynamaktadır.
- Yabancılaşma, modernitenin bir yönetim tekniğidir.

1.5. Araştırmanın Temel ve Alt Soruları: Araştırmanın temel sorusu şudur: Öğrenci başarısızlıklarına sebep olan faktörlerin hangileri yabancılaşma kaynaklıdır? Araştırmanın alt soruları şunlardır:

- 1- Modern toplumsal değişme sürecinde yabancılaşmanın kaynakları nelerdir?
- 2- Başarısızlık durumu ile yabancılaşma arasındaki ilişki nasıldır?
- 3- Öğrenci yabancılaşması nasıl önlenebilir?

1.6. Veri Analiz Yöntemi: Yapılan araştırma, literatür taramasına dayalı doküman inceleme yöntemiyle yapılmıştır. Nicel bir araştırmada yer alan sayısal veriler ile bilgilendirme, bu tezin sorularına cevap veremeyeceğinden nitel araştırma modeli kullanılmıştır.

Nitel araştırma, insanın kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından biridir (Özdemir, 2010, 326). Bu yaklaşımda amaç, görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım ve şimşek, 2008, 224).

Nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak olanaklıdır (Yıldırım ve şimşek, 2008, 39). Toplumdaki olaylar, bireyin

yaşamı ile ilgilidir. Bireyin var olan görüşleri sorgulaması, ihtimal dâhilinde olup sosyoloji kapsamında yer alır.

Yapılan tez araştırması, konusu itibariyle okul başarısızlığının yabancılaşma ile olan ilişkisinin araştırılması çerçevesinde ele alınmıştır. Burada yabancılaşma konusu aydınlatılarak, söz konusu oluşum gösteren yabancılaşma olgusuna dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

1.7. Veri Toplama Yöntemi: Nitel araştırmada çoğunlukla üç tür veri toplanır. Bunlar: Çevreyle ilgili veri; araştırmanın yapıldığı çevrenin psiko-sosyal, kültürel, demografik ve fiziksel özelliklerine ilişkin elde edilen verilerdir. Süreçle ilgili veri; araştırma süresince neler olup bittiği ve bu olanların araştırma grubunu nasıl etkilediğini gösteren veridir. Algılara ilişkin veriler ise; araştırma grubuna dahil olan bireylerin süreç hakkında düşündüklerini gösteren verilerdir. Bu üç tür veriyi toplamak için araştırmacı yaygın olan üç tür yöntemi kullanır; görüşme, gözlem ve yazılı materyallerin incelenmesi (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 40- 41). Yapılan tez çalışmasında, yazılı materyaller incelenerek elde edilen bilgiler analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir. Araştırma yapılan alanla ilgili pek çok bilgi görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın belge inceleme yoluyla elde edilebilir. Böylece araştırmacı, zaman ve kaynak tasarrufu elde etmiş olur. Hangi dokümanın önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesine araştırma konusuna bakarak karar vermek gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 188). Yabancılaşma kavramının, eğitim yönünden incelenmesi ile ilgili yapılan araştırmada; literatür taraması kapsamında, yerli ve Batılı ülkelerde yapıp Türkçeye kazandırılmış araştırmalar yönünde dokümanlar incelenmiştir. Konuya ilişkin kitap, akademik makaleleri, yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları gibi belgelerden de veriler toplanmıştır.

1.8. Araştırmanın Sınırlılıkları: Yapılan araştırma Emile Durkheim ve İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim görüşleri bağlamında işlevselci paradigmayla sınırlıdır. Ayrıca çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar bilgisi de niceliksel olarak aşağıda sunulmuştur:

- (1998-2010) yılları arasında yapılmış olan 4 doktora tezi,
- (1999-2010) yılları arasında yapılmış olan 11 yüksek lisans tezi,
- 2 devlet yayını,
- 24 akademik makale,
- 1 gazete,
- 63 çeviri eser,
- 113 yerli eser kapsamında,

toplam 218 doküman ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmada kullanılan temel kavramlara yer verilmiştir.

2.1. SOSYOLOJİ

Sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıkması, 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarıdır. Bu dönem, Batı Avrupa’da yeni bir dönemin başladığı, sanayi devriminden kaynaklanan toplumsal, siyasal, kültürel sorunların Batı Avrupa toplumlarını derinden etkilediği bir dönemdir. Sosyoloji, dönemin yaşanan toplumsal bunalımlarına çözümler üretme amacıyla kurulmuş bir bilimdir (Alver ve Doğan, 2007, 86).

Bir terim olarak sosyolojinin köklerine bakıldığı zaman “socio” ve “logie” kelimelerinden oluştuğu görülür. “Logos”tan türetilen, Fransızca’daki “logie” eki, açıklamaya yönelmiş bilimsel disiplinlerin adlandırılmasında yararlanılan bir ögedir. “Socio” ise, Latince arkadaş, emektaş, ekmektaş, kendisiyle bir şeyler paylaşılan kişi anlamlarını ifade etmektedir (Cangızbay, 1996, 21). Esasında bir kavramı, bir olayı, algılarımızı ve deneyimlerimizi adlandırma ve sınıflandırmada kullandığımız bir etiketi temsil eden bir sözcük veya simge ya da özel vakalardan genelleştirilmiş soyut bir düşüncedir. Burada sosyolojinin bir toplum bilimi olduğu görülür. Sosyoloji; toplum içerisinde yaşayan her bireyin hayatını, sosyal bir bilim olması nedeniyle, sosyalleşme olgusu ile bütünleştiren bir bilimdir.

Sosyolojinin ve aynı zamanda pozitivistimin iki büyük kurucusu Saint-Simon ve Auguste Comte doğa bilimlerinden, özellikle de fizikten etkilenerek sosyolojiyi sosyal fizik olarak kabul etmişlerdir. Comte, topluma yeni bir düzen verilmesi ve toplumun yeniden kurulması gerektiğine inanır. Ona göre, toplumsal alanda yapılacak yenilik için zihinlerde kurulması gereken birliği, uzlaşmayı ancak matematik ve doğa bilimleri gibi olumlu bilimlere dayanmakla sağlamak mümkündür (Köseihal, 1999, 152). Auguste Comte’a göre, gerçekte sosyolojinin işlevi temel düzenin gerçekleştirilmesine yardım edecek biçimde, tarihin zorunlu, yani kaçınılmaz ve önlenemez evrimini anlamaktır (Aron, 2006, 61).

Sosyoloji Bilimi, toplumsal olanı inceler. Yaşam biçimlerinin değişmesiyle birlikte, yaşanılan türlü olayların beraberinde getirdiği olumsuzlukların anlaşılmasını ifade eden sosyoloji bilimi, bireylerin yaşam biçimlerini düzenleme konusunda faydacılık prensibine dayalı bir anlayış geliştirir.

Fransız araştırmacı Auguste Comte ilk olarak ‘toplumsal fizik’ terimini kullanmıştır. Ancak o dönemdeki kimi entelektüel rakipleri de aynı terimi kullanmaktaydılar. Comte, kendi görüşlerini onların düşüncelerinden ayırt etmek için, kurmayı istediği alanı betimlemek amacıyla ‘sosyoloji’ terimini ortaya koydu (Giddens, 2000, 7).

Toplumsal araştırmaların bilimsel ve pozitif niteliklerini ifade etmek üzere Rene Maunier; zaman ve mekânda gözlemlenebilen insan toplumlarını işlevselleştiren, karşılaştıran, açıklayan toplumsal gerçekleri işlevselleştiren ve yorumlayan bir bilim olarak sosyolojiyi tanımlamıştır (Taplamacıoğlu, 1969, s. 9-10). Sosyoloji, hangi düzey ve ölçüde olursa olsun, toplumsal olanı içeren bütün varlıkların, bir başka ifadeyle bütünün, kendisiyle ve diğer unsurlarıyla görelilik olarak ilişkisini ve özelliklerini inceleyen bir bilimdir. Nitekim birey de bir toplumsal varlık olduğu için toplum, grup, sınıf gibi sosyolojinin konusu olmuştur (Tolan, 2005, 191-192). Sosyoloji, toplumsal olayların sebeplerini ve sonuçlarını, belli bir düzen dâhilinde anlamaya çalışan kuramsal bir bilimdir. Eğitim biliminin sosyoloji biliminden farkı, kavramsal uygulamadan daha çok uygulamalı eğilimlere yön veren bir metod belirlenmiş olmasıdır. Fichter, (1994, 1) sosyolojinin bilimsel bir gerçeklik olduğunu vurgularken, toplumdaki bireylerin süreklilik arz eden bir yapı içerisinde yer aldığını ifade eder.

2.2. Eğitim

Eğitim kavramı; köken itibariyle Türkçede eę, eğmek, fiil kökünden türetilmiş olup, bükmek, uygulamak, öğretmek, yetiştirmek, geliştirmek, alıştırmak, egemenlik altına almak, yenilgiye uğratmak, ezmek, kırmak, yönlendirmek gibi anlamlara gelir (Eyüboğlu, 1989, 76). lken’e göre, (1967, 258) eğitim; başarıyı bilgi alanında, meslek hayatında yükselme ve ihtisaslaşma gücü, değer alanında yaratıcılık, insanlık ve ahlâklılık gücünü kazanma olarak ifade edilir.

Halk arasında da çocukların yetiştirilmesidir. “Ağaç yaş iken eğilir.” atasözünde yer alan eğmek fiili, eğitimi bildirir. Atasözü çocuk terbiyesine erken başlamayı salık verir. Çünkü karakter küçük yaşlarda oluşmaktadır. Bir kere şekil aldıktan sonra da tekrar düzelmemektedir (Baltacıoğlu, 1948, 19’dan akt. Çelik, 2001, 205).

Eğitim, bir olgu olarak daha genel ve kapsayıcı biçimde ebeveyn, hoca ve ustaların, çocukları sosyal hayata hazırlamak için yaptıkları, sosyal içerikli planlı bilinçli faaliyetlerdir (Aydın, 2000, 184). Eğitim, bir bakıma insanın bu sürekli gelişim sürecinde ona yönelik yapılan bir yardım sürecidir. Bu yardımın esas amacı, insanı bulunduğu noktadan daha farklı, daha iyi bir duruma taşımaktır. Nitekim eğitim, insanı pozitif yönde farklılaştırma sürecidir (Şişman, 2006, 3).

Sosyoloji alanındaki temel konulardan biri olarak bilinen eğitim alanında birçok düşünür çeşitli kavramlar kullanarak, eğitimi ifade etmişlerdir. Bu düşünürlerden Platon, söz konusu olguyu ‘İnsana en iyi olgunluğu vermek’, J.J. Rousseau, çocukları yetiştirme ve insan yapma sanatı, bir başka önemli düşünür Yusuf Has Hacib ise pozitif davranışları kazanarak hayata hazırlanma süreci (Keskinkılıç, 2008, 4) olarak ifade eder.

Eğitim; yetişkin üyelerce toplumun genç üyelerinin var olan kültüre bilinçli, amaçlı ve düzenli bir biçimde hazırlanması sürecidir (Ozankaya, 1980, 45). Bu süreçte bireyin, topluma dâhil olması ve toplum yaşamının gereklerini yerine getirmesiyle eğitimi gerçekleştirebileceği söylenebilir. Bireyin, yeteneklerini geliştirerek topluma fayda sağlaması, toplum içerisinde yer almasına bağlıdır. Bireyin yetenekleri, onun toplumdaki yaşamını idame edebilmesini sağlar. Bu yeteneklerin gelişmesi için topluma, toplumsal ortama gereksinimi vardır (Ergun, 1987, 26). Başaran’a göre, (1994, 25) kişiliğin gelişmesini sağlayan çevre, insanın içerisinde büyüdüğü kültürdür. Eğitim, insan kişiliğini geliştirmede kültürel etkenlerden birisidir. Eğitim, insanı diğer canlılardan ayıran en temel süreçlerden birisidir. Toplumsal bir varlık olan ve bazı yeterliliklerle dünyaya gelen insan, yer aldığı toplumun değerlerini, topluma uyumunu, hatta hayatını sürdürebilmek için gerekli bilgi ve beceriyi eğitim yoluyla kazanır. Öte yandan insan, en uzun çocukluk dönemine sahip bir varlık olarak eğitilebilme yeteneği ile donatılmıştır.

İnsanın bu yeteneği en iyi biçimde kullanabilmesi, toplumun kendisine sunacağı olanaklarla ilgilidir. Bir bakıma tabii insanın toplumun oluşturduğu kùltürden etkilenmesi ve gelişimini tamamlamak için kùltürel öğelere de gereksinim duyması manasına gelmektedir (Oktay, 2007, 2). Birey, eğitim dolayısıyla içerisinde yaşadığı toplumun değerleri ile bütünleşerek gerekli uyumu sağlar. Toplumsal yaşamın bilinmesi gereken birtakım değer yargılarına uygunluk sağlanması, birey yaşamının düzenli biçimde idame edilmesi yönünden önem taşır.

Baltacıoğlu'na göre insanı yaratmak ve yaratılışını değiştirmek mümkün değildir. Terbiyecinin yapacağı iş, elinden geldiğince onu tanımak ve tabiatına uygun olarak yetiştirmeye çalışmaktır (Baltacıoğlu, 1964, 133'den akt. Çelik, 2001, 204).

Eđitime çok fazla önem veren ve bireylerin uzun süre okula devamını isteyen toplumların, eğitimini birey için çekici ve anlamlı hale getirmesi birey yönünden önemli bir yere sahiptir (Arı vd., T.Y., 218). Durkheim'a göre eğitimin, fizik ve toplumsal çevrenin insan üzerinde meydana getirdiği etkiler olduğunu belirten Tezcan, (2012, 5) eğitim deyince daha çok, okulda sürdürölen etkinliklerin anlaşıldığını ifade eder. Eğitim, sečilmiř ve kontrollü bir çevrenin özellikle okulun etkisi altında, toplumsal yeterlilik ve en üst düzeyde bireysel olarak gelişmeyi sağlayan bir toplumsal süreçtir (Fidan ve Erden, 1987, 11). Bu süreçte bireyin okulda sağlayabileceği başarı, yaşamının her alanında etkili olabileceği için toplum içerisinde yeterli seviyeye gelmesini sağlayabilecek yegâne mekanizma okuldur. Toplum içerisindeki tutum ve davranışlarını yönlendirici etkiye sahip olan okul, bireyin gerçekeştirebileceği eylemleri düzenleyerek harekete geçiren bir yapıya sahiptir.

Ferdin; bir yandan görüşlerini ve bir yandan da hislerini tahrik ederek fiile yönlendirmek, fiili çevresinde göre sıralamak sonra bunu ferdin ruhunda kökleştirmektir yorumuyla Baltacıoğlu, (1332, 57) bireyin fiiliyatını yönlendiren yapının okul olduğunu vurgular.

Birey toplum içerisinde kişiliğini geliştirerek, çeşitli tutum ve davranışları etik bir biçimde gerçekeştirmesine olanak sağlayan sosyal oluşuma sahip olduğu takdirde, toplumsal bir varlık olduğunu kanıtlar.

Ergun'a göre, (1994, 37) sosyalleşme olgusu, bireyin bir sosyal gruba katılması olgusudur ve doğumdan hemen sonra başlar. Bireyin toplumda geçerli olan değerleri, inançları, davranış kalıplarını öğrenip özümsemesi, çocukluk ve gençlik döneminde girdiği gruplarda geçerli değer, tavır ve rol beklentilerine göre sosyal benini ya da sosyo-kültürel şahsiyetini kazanması ile devam eder ve sosyal bir kimlik kazanmış olan birey, tutum ve davranışlarında yaşamını şekillendirebilen bir yapı elde etmiş olur.

Eğitilen bireyin davranışlarının değiştiğini vurgulayan Türkoğlu'na göre, (2005, 13) bu değişiklik; bireyi çevreleyen toplumsal ve ekonomik koşullara, içerisinde yaşanan kültür ve değer yargılarına ve eğitimbilimin gelişmişliğine bağlıdır. Eğitim, bireylerin toplum içerisindeki tutum ve davranışlarında yönlendirici ve değiştirici etkiye sahiptir.

Eğitim, önceden belirlenmiş esaslara göre insanların davranışlarında belirli gelişmeler sağlamaya yönelik planlı etkiler oluşturan bir bütündür (Oğuzkan, 1974, 6). Ertürk'e göre (1975, 12) eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve belli bir amaç doğrultusunda istenilen yönde değişme meydana getirme sürecidir.

Canlı varlıklar arasında içgüdüleri en çok ve çeşitli olan insandır. Bu sebeple insan, canlılar içinde terbiyeye en elverişli olanıdır. Bu elverişlilik içgüdülerin değişebilir olmasından kaynaklanır. Yeter ki bu kabiliyetler aklın kontrolü altında meydana gelsin ve ilerlesin. İnsanın içgüdü yönünden çok ve farklı olması, çevrenin her çeşit tesirine değişik tepkiler vermesini meydana getirir. Bu özelliği ile insan, farklı çevrelere uyum sağlamayı başarır (Baltacıoğlu, 1332,105'den akt. Çelik, 2001, 204). Eğitim; sadece okulda elde edilen bir kazanım olmayıp, aksine toplum hayatında bireyi etkileyen çevresel faktörler tarafından da sağlanır. Nitekim birey düşünce ve davranış açısından gelişmek için sosyal hayat ile iç içe olur. Böylelikle toplumsal yaşama uyum sağlar. Toplum yaşamı içerisinde düzenli bir yaşam biçimi benimseyen birey, topluma uyum sağlar.

2.3. Eğitim Sosyolojisi

Eğitim sosyolojisi bugünkü modern ve bilimsel anlamı ile Fransa'da doğmuştur. 19. yüzyıl Fransa toplumunda, bunalımlar, istikrarsızlıklar ve toplumsal çözümler dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Bu sebeple, hemen tüm aydınlar ve özellikle de toplumbilimciler, dikkatlerini bu toplumsal istikrarsızlık ve çözümler üzerine yoğunlaştırmışlardır. Toplumsal olaylara karşı ortaya çıkan bu ilgede, toplum olaylarının diğer doğa olayları gibi bir düzene bağlı olduğu görüşlerinin gelişmesi ve zihinlere yerleşmesi de bir faktör olmuştur (Yalvaç, 1994, 201). 19. yüzyıl klasik sosyologları kuramsal olarak kendi sistemlerini geliştirirken eğitim olgusuyla da ilgilenmişlerdir. Klasik sosyologlardan Lester Ward, 1883 yılında yayınlanan "Dinamik Sosyoloji" isimli yapıtında ilk kez eğitim sosyolojisinden söz etti. Daha sonra John Dewey, 1899 yılında yayınlanan "Okul ve Toplum" isimli yapıtıyla eğitim sosyolojisi alanını güçlendirdi (Tezcan, 2012, 6).

Eğitim sosyolojisi, bugünkü modern ve bilimsel anlamı ile Fransa'da ortaya çıkmıştır. Eğitimde bilimsel metodolojinin kullanılabilmesini ilk olarak Fransız toplum bilimci Emile Durkheim savunmuştur. Durkheim'in eğitim sosyolojisine temel katkısı, eğitime bir toplumsal olay olarak bakmasıdır. Ona göre eğitim olgusu, kökeni ve işlevi bakımından sosyoloji ile yakından ilişkilidir. Eğitim sosyolojisinin amacı, eğitim ve toplum ile diğer kurumlar arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurarak toplumun yapısına ve beklentisine uygun bir eğitim sisteminin oluşmasına katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda eğitim sosyolojisi alanını dört grup altında toplamak mümkündür.

1. Eğitilen kişinin toplumsallaşması için toplumun eğitimden beklediklerini araştırmak,
2. Toplumun değişim gereksinimini karşılamada eğitime düşen görevleri ortaya koymak,
3. Toplumun benimsediği yaşam biçimine uygun olarak eğitimin biçimlenmesine ve işlemlerine ilişkin ilkeleri belirlemek,
4. Eğitim amaçlarını gerçekleştirmek için eğitim sistemi ile toplumun nasıl bir ilişki kuracağını tespit etmek (Albayrak vd., 2016, 12).

Eğitim Sosyolojisi, sosyoloji biliminin bir alt dalıdır. Sosyoloji ve eğitim bilimi ilişkileri ya da ikisi arasında kpr kurma çabaları oldukça yenidir. Eğitim sosyolojisinin ayrı bir dal olarak doğuşuna kadar çeşitli aşamalarda sosyoloji ile eğitim biliminin nitelik bakımından birbirlerinden oldukça farklılık göstermeleri nedeniyle bir işbirliğinin gerçekleşemeyeceği görüşü egemendi (Tezcan, 2012, 3).

Eğitim Sosyolojisinin amacı; toplumsal bir kurum olan eğitim ve toplumun, diğer kurumlar arasındaki ilişkisini göz önünde bulundurarak, toplum yapısına ve beklentisine uygun bir eğitim sisteminin oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Eğitim sosyolojisi, sosyolojinin ilmi görüşünü ve yöntemini, eğitimle birleştirerek okulu bir eğitim topluluğu ve dersi bir toplu başarma toplantısı haline getirerek öğrenmeyi toplu yaşama biçimi olarak değerlendirmektedir (Köymen, 1959, 65). Eğitim, bireyi topluma hazırlayan bir alandır. Değişim, her alanda olduğu gibi eğitimde de görülür. Eğitim sosyolojisi toplumsal yaşamın beklentilerine karşılık vermeye çalışmakta ve alişilagelen toplumsal yaşam biçimine uygunluk sağlaması yönünden, eğitimi yönlendirir.

2.4. Eğitim Sosyolojisine Sosyolojik Yaklaşımlar

Durkheim'ın eğitim sosyolojisine temel katkısı, eğitime bir toplumsal olay olarak bakışıdır. Ona göre eğitim olgusu, temel olarak toplumsaldır. Kökeni, işlevi ve eğitim kuramı bakımından sosyoloji ile çok sıkı ilişkilidir (Tezcan, 2012, 7). Durkheim burada eğitimi toplumsal açıdan ele alarak, bireyin eğitim konusunda elde edeceği kazanımlar doğrultusunda, toplumsallaşmanın önemini ifade eder.

Durkheim başlangıçta Hobbes gibi, doğal bencilliğin egemenliği altında ve sınırsız isteklerin harekete geçirdiği, dolayısıyla disiplin altına alınması gereken insanı ortaya koyar. Öyleyse eğitim, ilkin ve her şeyden önce bireyleri disipline, boyun eğmeye aliştirmaktır. Bu disiplinin otoritesi olmalıdır ama söz konusu olan kaba ve maddi bir otorite değildir. Toplumun niteliği olduğunu bildiğimiz iki bileşenden oluşmuşluk, bireyin bağımlı kılınığı bu disiplin aynı zamanda istenen ve bir anlamda sevilen bir disiplindir nk grubun disiplindir. Birey gruba bağlandığında disiplinle birlikte özverinin de zorunlu olduğunu keşfeder (Aron,

2006, 272). Eğitim, bireyi yönlendirici etki olarak emirlere riayet etmeyi öğretir. Amaç bireyin disiplin kavramını içselleştirerek kavramasıdır. Disiplini kavrayan birey, kendisinin dışında bir grubun olduğunu görür. Bireysel olarak değil grup halinde hareket etmeyi ve paylaşım sağlamayı öğrenir. Durkheim'ın toplumu bir arada tutan şeyin paylaşılan değerler ve gelenekler olduğu (Giddens, 2000, 8) ifadesi ile toplumun değer yargıları arasında yer alan paylaşımın önemini vurgular. Bu noktada, Durkheim'a göre ahlak eğitimi vermek gerekir. Ona göre ahlak eğitimi, toplumun temel değerleri ve inançlarının benimsenmesi sonucunu doğuran toplumsallaşma deneyimlerinden meydana gelir. Bu eğer başarılı olursa, güçlü bir toplumsal denetim biçimi oluşur (Tezcan, 2012, 8).

Toplum hayatında değişimin her alanda varlık gösterdiği bilinmektedir. Max Weber, bürokrasi kavramıyla bilinmektedir. Zamanının diğer düşünürleri gibi Weber de toplumsal değişimi anlamaya çalışmıştır (Giddens, 2000, 10). Weber'e göre sosyoloji, sosyal eylemleri yorumlayarak anlamak ve bu sosyal eylemleri kendi süreç ve etkileri kapsamında, sebebe bağlı bir açıklama amacıyla olan bir bilimdir (San, 1971, 16). Weber, burada bireylerin toplumsal olarak tutum ve davranışlarının anlamlarını ifade etmeye çalışır. Sosyoloji bilimi, bireylerin yaşamında yapmış oldukları eylemleri anlamaya çalışmaktır. Söz konusu yapılan eylemler, bireyin toplum yaşamına dair, sahip oldukları bakış açısını ifade eder.

Weber'in sosyolojideki somut gözlem konusu insan eylemleridir. Eylem, eyleyen veya eyleyenlerin bu eyleme öznel bir anlama ile bağlı buldukları süreç insanî bir durumu ifade eder. Dışa vurulmuş bir tepki ya da içte oluşmuş bir hal olarak, bir şey karşısında suskun kalma veya olup bitenlere göz yumma tutumu gibi düşünülebilir.

Eylemin belirleyicisi, yönlendiricisi olan şey, eylemde bulunan insanın eylemi sırasında bu eylemini etkileyen ve bu eylemi esnasında kendisiyle ilişkilendirilen öznel anlam olarak belirtilebilir (Kızılcılık, 1992, 147). Nitekim Weber'in ifade ettiği insan eylemleri özellikle eğitim alanında öğrencilerin bazı tutum ve davranışlarında görülür. Öğrenci; başarısızlık gösterdiği durumda, sessiz kalma yetisini kullanır. Bireysel olarak bir tepki niteliğinde olan sessiz kalma tutumunu devam ettiren öğrenci yapmış olduğu eyleme bireysel bir anlam kazandırmış olur.

Weber'in, (2007, 79) toplumsal ilişkilerle ilgili olarak ele aldığı ilk kavram, cemaatleşme ve cemiyetleşmedir. Buna göre, bir toplumsal ilişkide kişiler birbirlerine karşı öznel bir aidiyet hissi duyuyorlarsa ve toplumsal davranışlarını da bu aidiyet hissi üzerine bina ediyorlarsa bu toplumsal ilişki "cemaatleşme" kavramını bildirir. Weber, grup sınıflandırmasında daimi olarak bir amaç gözetip belli bir şekilde eylemek olan girişim kavramıyla, bireyin toplumdaki önemini açıklar.

İşlevselci kuramın öncü isimlerinden Parsons'a göre, normatif düzenin unsurları olan paylaşılan değerler, üyelik yükümlülükleri ve bağlılık duygusu ile toplumsal düzen kurulmuş ve korunmuş hale gelir (Marshall, 1999, 535).

Parsons, çalışmalarının ilk başlarında; bazı işlerin, daha fazla yetenek ve beceriye ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. İnsanları bu işlere hazırlamak için çok para, zaman ve enerji sarf edilmesi gerektiğinden en yetenekli kişileri bu işlere çekebilmek ihtiyacı yüzünden, daha yüksek bir saygınlığa sahip olduğunu ve daha çok para kazandırdığını iddia eden bir tabakalaşma kuramı ortaya koymuştur (Wallace ve Wolf, 2013, 235). İşlevselci kurama göre, toplumsal yaşamda bireylerin yeteneklerine bağlı çalışmaları, toplumsal faydaya yönelik bir işlevdir. İşlevselci kuram, bireysel yaşamın gereklerinin yerine getirilmesi amacını taşır. Toplumun varlığının devamını sağlayabilmesi için bireylerin, birtakım yükümlülükleri yerine getirebilmesi gerekir. Bireyler, toplum yaşamında çeşitli rollere sahiptir. Bireylerin üstlendiği rol ve yerine getirdikleri davranışlar, toplumda belirli bir düzenin olduğunu gösterir. Bu düzen, bireylerin toplum içerisindeki davranış biçimlerini ifade eder. Örneğin, aile kurumu içerisindeki bireylerin rolleri birbirinden farklıdır.

Anne ve babanın, çocukların davranışlarını yönlendirici etkisi ile düzeni sağlayıcı işlevi, ev ortamındaki iletişimi sağlar. Böylece bireylerin, sorumluluklarının bilincine sahip olmaları sağlanmış olur.

2.5. Türkiye'de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi

Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve daha sonraki Türk sosyologları, eğitimle ilgilenirken, onun toplumla ilişkilerine de değinmiş ve ülkemizde bir eğitim sosyolojisi dalının doğmasına düşünsel yönden ortam hazırlayarak katkıda bulunmuşlardır (Tezcan, 2012, 24).

2.5.1. Ziya Gökalp ve Eğitim (1876-1924)

Ziya Gökalp, II. Meşrutiyet döneminde yıldızı parlayıp da fikir hareketleri içindeki önemini Cumhuriyet döneminde de sürdürebilen ender düşünürlerden biridir. Cumhuriyetin yeni koşulları altında Ahmet Cevdet Paşa, Sait Halim Paşa, Ahmet Rıza, Rıza Tevfik, Mehmet Cavid, Süleyman Nazif vb. gibi II. Meşrutiyet döneminin önde gelen aydınlarının devamı gelmemiştir. Gökalp, Türk Batılılaşması fikrinin son yüz yılına damgasını vurmuş bir düşünürdür. Fuat Köprülü, Necmettin Sadak ve Mehmet İzzet'ten İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na, Mümtaz Turhan ve Erol Güngör'den Orhan Türkdoğan'a kadar, neredeyse kesintisiz bir süreç boyunca Cumhuriyet dönemi düşüncesini etkilemeye devam etmiştir (Eğribel ve Özcan, 2010, 116).

Ziya Gökalp, Türk toplumu açısından önemli bir yere sahiptir. Topluma farklı yönlerde yol gösteren Gökalp'in eğitim sistemi, kültürel şartların yönlendirdiği sosyalleştirici eğitimi temelinde bulundurmıştır (Celkan, 1990, 63). Ziya Gökalp'e göre eğitimin temel ilkeleri; birey ve toplum uzlaşmasını sağlamak, madde ve mana uyumunu sağlamak ile ulusçuluk ve beynelmilelçilik paralelizmini sağlamaktır (Kurtkan, 1977, 209). Gökalp, burada bireyin toplum yaşamı içerisinde yer almasının, toplumsal olarak bütünleşmeyi sağlayacağını ve aynı zamanda ulusçuluk kavramı ile eğitimin milli olması gerektiği vurgusunu ifade eder.

Ulusal bir eğitim anlayışına sahip olan Ziya Gökalp, okullarda okutulacak olan program hazırlanırken önceliği olması gereken konuları şu biçimde belirtmiştir:

1. Milli dil ve tarihimiz,
2. İslam esasları ve İslam tarihi,
3. Matematik ve Tabiat vb. ilimler,
4. Yabancı dil (Ülken, 1998, 324).

Eğitim programlarında özellikle millî olması gerektiği vurgusunda bulunan Gökalp; tarih yönünden geçmiş değerlerin önemini ifade ederek, aynı zamanda matematik, yabancı dil gibi derslerin de okutulması gerektiğini belirtir.

Gökalp'e göre; modern terbiye, modern kültür gibi milletin hayatının bir göstergesidir. Modern öğretim ise modern teknoloji gibi milletlerarası olan modern bir medeniyetten alınır. Terbiyenin yalnız millî olması düşünülmelidir. Bu amaç sağlandığı takdirde, toplum bünyesi ve türü itibariyle modern bir toplum olur. Böylece millî eğitim aynı zamanda modern bir eğitim olur. Eğer toplum henüz modern bir toplum durumuna gelmekten uzaksa, öğrencilere modern bir eğitim verilmesine gerek yoktur (Gökalp, 1997, 61).

2.5.2. Prens Sabahattin ve Eğitim

Bireyci yapıda, özel hayatı yönetim hayatına üstün kılan bir sosyal anlayış bulunmaktadır. Bu anlayışın 'hareket noktası, etkin bir maddî çalışma, hayatın değişen ihtiyaçlarına her zaman uyabilmek için gittikçe gelişen bir üretim ve bunların geliştirdiği sosyal özelliklerdir. Bireyci yapıda kişisel girişkenlikler etkin bir üretim doğurarak sosyal yeteneğin tam bir şekilde gelişmesine izin verir. Kişi kişiye değil, özel mülkiyeti doğuran zor ve etkin bir tarımla önce toprağa, sonra da diğer üretim faaliyetlerine bağlanarak dayanaklarını kendi kendilerine bulan bağımsız kişilerden meydana gelen etkin bir toplum oluşturulmalıdır. Bireyci yapılarda, insan tuttuğu işin gerektirdiği bilgiyi, çalışma hayatında pratik ve gerçek bilgiyi gözlem ve deneyle daha yakından ve daha çok dener ve sonuçta bugünkü bilimler bireyciler çevresinin, fikir gelişmesinin ürünü olarak karşımıza çıkar. Bu koşullar, ayrıca etkin bir eğitimin gerçekleşmesine izin verir (Eğribel ve Özcan, 2010, 281).

2.5.3. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Eğitim (1889-1978)

Fransız sosyolog Emile Durkheim ve Henri-Louis Bergson, Baltacıoğlu'nun din ve toplum görüşlerini şekillendirmiştir. Türkiye'de Ziya Gökalp de Baltacıoğlu'nun fikirleri çerçevesinde, görüşlerine katkı sağlayan bir isim olmuştur (Güllü, 2015, 206). Baltacıoğlu'na göre sosyal hayatta eğitimin amacının iki yönü vardır: Bunlardan birincisi genel bir yön olup siyaset ve ahlak gibi sosyal kurumlarda vazifesini yapmaya gücü yeten fertler yetiştirmektir. İkincisi de özel bir yöndür ki; mühendislik, ressamlık gibi sosyal mesleklerde yeterli kişiler yetiştirmektir (Baltacıoğlu, 1933, 158).

Sosyal hayata alışmamış olan acemi fertlerin, sosyal fertler tarafından hayata alıştırmak amacıyla bir yöntem izlenilerek sosyalleştirilmesi, bazı sosyal yeteneklerle donatılmasıdır (Baltacıoğlu, 1964, 83'den akt. Çelik, 2001, 203). Baltacıoğlu, toplumsal hayatta henüz tecrübe edinememiş olan fertlerin, tecrübeli fertler olarak yetiştirilmesi amacıyla gerekli donanımın sağlanabildiği biçiminde bir ifade bulunur. Eğitimin, toplum hayatındaki yeri ve önemini vurgulayarak eğitimin asıl amacını açıklar.

Eğitimcinin en önemli problemi, çocuğu tanımasıdır. Bu ise çocuğun nasıl bir varlık olduğunun bilinmesine bağlıdır. Çocuğun genel özelliklerinin bilinmesi problemin çözümü için lüzumludur. Çocuk, doğduğunda güçsüz bir varlıktır. Bütün yeteneklerle donanmış zengin bir ruha sahiptir. Hırçınlıklarının temelinde ruh-beden dengesizliği yer alır. O insanın ilkel olanı değildir, insanın küçük bir biçimidir. En anlayabileceği insan da kendisi gibi çocuk olandır. Hayatının ilk yıllarının izlerini üzerinde taşımakla birlikte, sürekli değişmeye açıktır. Her insan gibi hem ferdi ihtiyaçların hem de toplumsal özelemlerin etkisi altındadır. Bütün faaliyetlerinde hayata hazırlık çabası bulunur. Çocuk her zaman çocuktur. Ona saygı duyulursa olumlu bir sonuç alınır. Çocuk, bütün yönleriyle tanınması kolay bir varlık değildir (Baltacıoğlu, 1948, 15-17'den akt. .Çelik, 2001, 205-206).

Baltacıoğlu'na göre, (1914, 46) eğitim ve öğretim meselesi, olması istenilenin, oluşumu ve tesisine bağlı olduğu bir ideal oluşmadıkça bir eğitim ve öğretimin yapılamayacağını belirtir. Eğitimin, bir düzen içerisinde yer alması için öncelikle amacın belirlenmesinin gerektiğini ifade eder.

Çocuğun fikirlerine saygı gösterildiği sürece pozitif bir sonuç alınacağını ifade eden Baltacıoğlu, burada çevrenin önemini belirtir. Baltacıoğlu, her şeyden önce bir eğitimci olup bu özelliğiyle de Türk eğitim sistemine önemli katkıda bulunmuştur. Onun eğitim sisteminin oluşması, 1912'den 1966'ya kadar süren bir dönem içerisinde yer almaktadır. Bu sistem onun otuz aşkın pedagojik eseri arasından daha sonra ayrıntılandırılacak olan beş eserinde belirginleşmiştir. Baltacıoğlu bu eserlerinde, düşünce dünyasındaki belirli aşamaları ve ana temaları yer alır (Tozlu, 1989, 6). Baltacıoğlu'nun, Avrupa gezisi sonrası kaleme aldığı Talim ve Terbiyede İnkılâp eseri, o zamanki eğitim sistemine bir eleştiri yönündedir (Binbaşıoğlu, 1995, 92).

Baltacıoğlu'nun, (1964, 33) ezberci yapılanmaya karşıt bir görüş içerisinde oluşturduğu Pedagojide İhtilal eserinde, ezberciliğe karşıt yapılacak ilk savaşın programların ayıklanması olduğunu ifade etmiştir. Birçok bilgiler vardır ki bunların bilinmesi gerekli değildir. Bunları atmak gerekir. Birçok bilgiler de vardır ki bunlar ancak yüksekokullarda öğrenilebilir. Bunları da atmak gerekir. Birçok bilgiler de vardır ki bunları öğretmek için evre, alet, resim gibi bazı araçlar yoktur. Bunları da atmak gerekir. Birçok bilgiler de vardır ki nasıl öğretilirse ğretilsin bir zaman sonra mutlaka unutulacaktır. Bunları da atmak gerekir. Bu programlar ayıklandıktan sonra programlar fazlalıktan kurtulmuş olur. Baltacıoğlu burada, gereksiz bilgilerin fazlalık oluşturduğunu ve atılması gerektiğini vurgularken, ezberciliğin olumsuz olarak neticeleneceğini belirtir.

Baltacıoğlu, (1944, 97-98) 'İçtimai Mektep' eserinde, alimden başka bahçıvan ve sanatkarın şahsiyetlerinin de nasıl bir çevrede oluşabileceğini ifade etmiştir. evre ilkesinde, eğitimin yapıldığı çevrenin sosyal ve aynı zamanda meslek bir yaşam alanı olduğunu belirten Baltacıoğlu'nun belirttiği evre, doğal ortamı dışında yer alan herhangi bir okul, ev, kitap değildir. Söz konusu evre; doğal ortamın içerisinde olan hava, su, toprak, atölye, marangozhane ve matbaa gibi gerçek çevrelerdir. Baltacıoğlu'nun ifade ettiği evre, şartlandırılmaya tabi tutulan herhangi bir kurum, nesne veya yapı değildir. evre; doğal yaşamın gereği ve tabiatın zenginliğini ifade eden hava, su, toprak, bitki ve ağaç gibi doğal malzemeleri işleyerek üretimi sağlayan gerçek bir oluşumdur. Bu oluşum ile üretici niteliğinde bulunan ğrenci, bireysel olarak üretebilme yeteneğinin farkına varır.

reterek tecrübe sahibi olan öğrencinin kendisine olan inancı artarak, zgven oluşumu sağlanmış olur.

Baltacıoğlu, (Aytaç, 1979, 246-247) Toplu Tedris eserinde, 'İçtimai Mektep' ilkelerini, ilkokul programına uygulamıştır. Rüyamdaki Okullar eserinde, 'İçtimai Mektep'in uygulama şekillerini, rüyalarında gördüğü şeylermiş gibi ifade etmiştir. Böylece düşünür ve sanatkar yönünü, bu eserde göstermiştir.

Eğitim, bireylerin ve toplum hayatının devamlılığını sağlayan bir yapıyı meydana getirir. Eğitimin önemini ifade eden Baltacıoğlu, (1930, 18) ‘Umumi Pedagoji’ eserinde, eğitimin içerisinde bazı ilkeler yer alır: Çocuğun içinde bulunduğu evre, çocuğun bu çevreye uyabilmesini sağlayan eğitimci, eğitimcinin evre hakkındaki görüşü, eğitimcinin kullandığı metotlar ve çevreyle beraber eğitimcinin etkisini şekillendiren durumdur. Söz konusu ilkeler kapsamında; eğitim, terbiye ve toplumsal hayata dahil olan acemi fertlerin, hayata uygunluk sağlayabilmesini elde edebilme amacıyla belirli bir çevrede ve belirli düşünme, uygulanma ve faaliyet huylarının genel yapısının ifadesidir.

Baltacıoğlu mőzik, tiyatro, heykel, hősnu hat gibi sanatın çeşitli dalları ile ilgilenmiş olmakla beraber daha çok eğitimci ynő ile ön plana çıkan ve bu ynőnün etkisi ile de psikoloji ve sosyolojiyi birbirine yaklaştırmaya çalışan bir kişilik olmuştur (Güllő, 2015, 210).

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana pedagoji yayınlarında gözle grölőr canlılık yaşanmaktaydı. Sosyologlar da konuya yabancı kalmadılar. Talim ve Terbiye Kurumunun önem kazanması, A.Gleyse ve A. Hesse’nin Durkheim tesirli *Terbiye ve Ahlaka Mőteallik Tatbikatıyla İçtimaiyat Dersleri* adlı kitabının evrilmesi, İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun pedagoji alanında yoğunlaştırdığı çalışmaları bu konuda uyanan ilginin göstergeleridir (Eğribel ve zcan, 2010, 121).

2.6. Yabancılaşma

Yabancılaşma kavramı; zgőn anlamı içerisinde, bir şeyi ya da kimseyi başka bir şeyden ya da kimseden uzaklaştıran, başka bir şeye ya da kimseye yabancı hale getiren eylem ya da gelişme olarak ifade edilir (Cevizci, 2000, 994).

Yabancılaşma, Farsça kökenli yaban sözünden tőretilmektedir. Yaban sözünün Farsçadaki karşılığı ise boş, ıssız yer anlamına gelen ‘yaban’dır. Yine Farsçadaki öl, ova, ıssız yer gibi anlamları olan ‘beyaban’ sző buradan tőremiřtir. Tőrcede yaban szcőđünü karşılayan bir de ‘il, el’ sözcükleri vardır. Bu çerçevede ‘yabanı’ veya ‘yabancı’ elden olan, yerli, bildik olmayan kimse anlamına gelir (Eyőbođlu, 1995, 714).

Yabancılaşma kavramını farklı biçimlerde ifade eden Erjem'e göre, (2005, 395) bir şeye derinden, içten bağlı olamama, yabancılık duygusu, bütünleşememe, ilişkilerin kopukluğu, ilgisizlik, izole olma, geri çekilme, soğuma, anlamsızlık gibi duygu ve davranışlar yabancılaşmanın göstergeleri olarak değerlendirilir. Psikiyatride; şizofreni, psikoz gibi ruh hastalıklarında, kişiliksizleşme, gerçek dışıcılık, kuralsızlık, yalnızlık, güçsüzlük, rol karışıklığı, umutsuzluk duygularıyla ifade edilen bir durumdur (Budak, 2003, 813). Yabancılaşma olgusuna somut bir boyut kazandıran ve bilinçli olarak ilk dikkat çeken sosyolog, Karl Marx olmuştur (Kılıç, 1984, 16). Yabancılaşma, toplum içerisindeki bireyin tutum, davranış, duygu ve düşünce yönünden toplumdan uzak bir yaşam biçimini benimsemiş olmasıdır. Max Weber, aynı değerlere sahip bir toplumun oluşturulması amacıyla bürokrasinin ortaya koyduğu sayısız kural ve düzenlemelerin, insan ruhunu ezdiğini ve bireyi bir mekanizmanın küçük bir çark dişlisine çevirdiğini, bireyi robotlaştırdığını ifade eder (Macionis, 2012, 101). Üretim araçlarını elinde bulunduranların başkaları üzerinde güç sahibi olmaya başlaması, başkalarını ezmeyi ve sömürmeyi de beraberinde getirmiştir. Bunun toplam sonucu, insanlar arasında kuşatıcı bir yabancılaşmayı ve derin bir kendi kendine yabancılaşmayı doğurmuştur (Zijderveld, 2007, 35). Aydın'a göre, (2010, 222) ilk defa Marxist literatürde kullanılan yabancılaşma, genelde kişinin kendine ait bir şeye uzak kalması anlamına gelmektedir. Marx, bunu insanın emeğine yabancılaşması; sosyologlar, kişinin toplumuna ve kültürüne yabancılaşması olarak kullanı gelmişlerdir. İnsan, emeğine yabancılaşmıştır çünkü emeğini birileri kullandığı halde ona sahip çıkamamakta onu kontrol edememektedir.

Marx'a göre yabancılaşma, kapitalizme has bir olgu olmayıp, insanın yabancılaşma olgusunu en üst düzeye çıkaran nesnel koşulları içeren bir sistemin bütünüdür (Ergil, 1980, 36).

Toplum hayatından uzak bir yaşam tarzını ifade eden bir başka açıklamaya göre ise yabancılaşma, toplum ve kültüre karşı bireydeki kayıtsızlık ve ilgisizlik hissi ya da bireylerin kendilerinden ve toplumun diğer bireylerinden uzaklaşma veya ayrılmaları olarak açıklanmaktadır (Bademci, 2001, 29).

Marx'ın, (2000, 11) bireyin kendi etkinliğinin ürünlerine, üretken etkinliğin kendisine, içinde yaşadığı doğaya, kendine, kendi özsel doğasına, insanlığa ve öteki insanlara yabancılaştıran eylem şeklinde belirttiği yabancılaşmanın, bireyin tepki veremediği psikolojik bir sorun olduğunu ifade eder.

Yabancılaşma terimi genel ifadesiyle, bireylerin birbirinden veya belirli bir ortam ve süreçten uzaklaşmalarını belirtir (Marshall, 1999, 789). Hegel, yabancılaşmayı metafizik bir problem olarak vurgular (Özel, 1998, s. 80). Hegel'e göre ruh, yabancılaşma ile kendini gerçekleştirerek özünü bulur. Ruh'un kendine yabancılaşması sayesinde insanın gelişimi sağlanır. Hegel'de yabancılaşma tabii bir olgudur. Doğa, insan ve toplum var oldukça, yabancılaşma da var olacaktır (Osmanoğlu, 2008, 14). Nitekim Fromm, (1996, 137) bireyin toplumsal rollerinin anlamını yitirmesiyle meydana gelen toplumsal bir belirsizlik durumu olarak gördüğü yabancılaşmanın, çevreye ve yaşama dair duyarsızlığın ifadesi biçiminde bir tür belirsizlik oluşturduğunu vurgular.

Yabancılaşma; insanların içinde buldukları dünyanın, kendileri tarafından üretildiğini unuttuklarının göstergesidir (Keat ve Urry, 1994, 223). Kendileri tarafından dünyanın üretilmiş olduğunu unutan kişi, bu bilinci ile olumsuz neticelere sebep olmuş ve insan dünyasına, dünyası da insana yabancılaşmıştır (Weisskopf, 1996, 31). Bireyi toplum hayatından uzaklaştıran yabancılaşma olgusu, olumsuzluk teşkil eden bir problem meydana getirerek, psikolojik ve sosyal yönden özgürlüğü kısıtlayıcılığı kaçınılmaz olmuştur. Seyyar'a göre (2007,1095) patolojide yabancılaşma, şahsiyetini kısmen veya tamamen kaybeden bir hastanın, kendisine yabancılaşarak kendisini tanımamasıdır.

Durkheim, (1992, 250) her canlı varlığın ihtiyaçları ve imkânlarının yeterli bir orantı içinde olmasının gerekliliği üzerinde durarak bu sağlanmazsa, mutlu olunamayacağını ve hayatın devam ettirilemeyeceğini vurgular. Nitekim ihtiyaçlar karşılanabileceğinden daha çok şey ya da başka bir şey gerektiriyorsa daima bir sürtüşme içinde bulunulacaktır. Durkheim burada toplumsal dayanışmanın önemini vurgular. Bireyin psikolojik olarak yetersiz görülebildiği yabancılaşma durumunun, kişinin toplum hayatını olumsuz yönde etkilediği görülür.

Yabancılaşma çalışmaları içerisinde bireyin işe yabancılaşması konusundaki yakın zaman çalışmalarının temelleri ilk olarak Melvin Seeman tarafından oluşturulmuştur (Shin, 2000, 14'ten akt. Develioğlu ve Tekin, 2013, 19). Günümüz Amerikalı sosyologlarından Melvin Seeman, yabancılaşma konusundaki araştırmalarıyla tanınmıştır. Seeman, toplum içinde hareket eden bireyin kişisel açıdan yabancılaşmasını incelemektedir. Böylece konu, sosyal-psikolojik bir görünüm kazanmıştır. Bir kişinin öz duyuları ve öz gereksinimleriyle bağlantısını kaybetmesi olgusudur (Tezcan, 2012, 321). Sosyolojik olarak yabancılaşma kavramı için farklı tanımlamalar getirilmiştir. Seeman'a göre yabancılaşmanın beş ayrı boyutu bulunmaktadır. Bunlar:

Güçsüzlük: Kişinin sahip olduğu beklentiler ve inandığı olasılıkların kişinin kendisi tarafından belirlenememesi ve sonucunu değiştirebilmek için elinden hiçbir şey gelmediğini düşünmesi,

Anlamsızlık: Kişinin hayal ettiği geleceğine ulaşabileceği ile ilgili umutsuz olması, düşüncelerini gerçekleştiremeyeceğine inanması,

Kuralsızlık: Kişinin hedef ve amaçlarına sadece toplumsal olarak kabul görmeyen davranışlar sonucu ulaşabileceğine inanması,

Topluma Yabancılaşma: Toplum tarafından yüksek değer verilen amaç ve inançların birey için bir anlam ifade etmemesi,

Kendine Yabancılaşma: Kişinin belirli bir davranışının, geleceğe yönelik beklentileri ile uyuşmaması, beklentilerinin dışına çıkarak farklı davranmasıdır (Seeman, 1983, 173'den akt. Develioğlu ve Tekin, 2013, 20).

Birey, toplum içerisinde sorumlu bulunduğu kurallara uymayarak, bu kuralları benimsemediği için olumsuz tepki gösterir. Bu tepki, bireyin toplumdan uzaklaşarak sosyal yaşamını olumsuz yönde etkilemesini beraberinde getirir.

İzolasyon (sosyal uzaklık), bireyin toplumsal kuralları sahiplenmemesi sonucu asosyal davranış ya da toplumsal kuralları bildiği halde, bilerek ve bilinçli olarak onlara karşı gelip antisosyal davranış göstermesi şeklinde gözlenebilir (Temel, 2010, 35).

Toplumdan uzaklaşma olarak bilinen sosyal uzaklık, bireyin genel anlamda bulunduğu fiziksel çevreden ya da diğer insanlarla ilişkide bulunmaktan kaçınmasını ya da bu ilişkiyi en aza indirgemesidir. Bu geri çekilmenin veya uzaklaşmanın kaynakları, bireyin içinde bulunduğu psikolojik durumuyla veya çevresiyle ilgili olabilir (Elma, 2003, 36). Kültürel yönden yabancılaşma ise toplumdaki yerleşik değerlerden kopma sonucu, toplum tarafından yüksek bir değer yüklenen amaç ve inançların hiçbir anlam ifade etmemesi düşüncesidir (Doğan, 2012, 443). Söz konusu birey, içerisinde bulunduğu kültürden koparak, zamanla kültürel değerlerine yabancılaşır. Toplumsal olarak benimsenen değer yargılarından koparak, kültüründen uzaklaşır.

2.7. Eğitimde Yabancılaşma

Yabancılaşma, özellikle günümüz sanayi toplumlarında tüm kurumları ve insan ilişkilerini etkileyen bir kavram durumuna gelmiştir. Yabancılaşmanın en çok etkilediği alanlardan birisi de eğitimidir. Özellikle ortaöğretimin ikinci kademesi ve yükseköğretimde yabancılaşma daha belirgindir. Gençlik bunalımları, gençlik sorunlarının yoğunlaştığı tüm ülkelerde yabancılaşma kendisini göstermektedir (Tezcan, 2012, 321). Eğitim döneminde özellikle özgüven konusunda yeterli bilincin verilmesi, gelecek dönemlerde başarılı bireylerin oluşumuna katkı sağlayabilir. Özgüven sağlanmadığı takdirde, topluma dâhil olma düşüncesi önemini kaybedebilir. Nitekim Horney, yabancılaşma kavramını, gerçek özden vazgeçme sonucu ortaya çıkan kişiliksizleşme ve kimlik kaybı biçiminde (Horney, 1999, 167) ifade etmiştir. Mümtaz Turhan, Batı uygarlığının yüzeysel bir biçimde algılanması sonucunda ülkemizde gerçek bir bilimsel zihniyetin yerleşmediğini, üstelik Türk toplumunun gerçek anlamda bir kültürel çözülme ve ahlaki bunalım içine girdiğini savunmaktadır (Eğribel ve Özcan, 2010, 145).

Eğitim alanında yabancılaşma, okul eğitiminin ekonomik ve kültürel yeniden üretimi gerçekleştirememesi ya da bireysel hak ve özgürlükleri arttırma görevini kaybetmiş olmasıdır. Bireyi, toplumsal eşitlik ve özgürlükten uzaklaştırması ve bunların bir sonucu olarak da yönetici, öğretmen, öğrenci ve velinin, eğitimsel etkinlikleri anlamsız bulması; kendisini yetersiz ve güçsüz hissetmesi, kendisini okuldan soyutlaması ve bunların sebebi ya da sonucu olarak da eğitime karşı

olumsuz düşünceler içerisinde bulunmasıdır (Kılıç, 2009, 9). Eğitimde beklentileri karşılanmayan birey, okul ortamından soyutlanma ve derslere karşı ilgisizlik gibi olumsuz özellikler sergiler. Birey, kendisini değersiz görür. Okul ve derslerden uzaklaşarak kendisini toplumdan soyutlar ve eğitime yabancılaşır. Okul ortamında uygun çalışma imkânı bulunan öğrenci ise derslerinde başarı sağlar. Kültürel yönden kendisini geliştirir. Bireysel olarak sağladığı başarı neticesinde, özgüvene sahip olur. Edindiği özgüven duygusu ile okula ve derslerine olan ilgisi artar. Böylece nitelikli bir öğrenci seviyesine ulaşır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde yabancılaşma olgusu ile ilgili kuramlara yer verilmiştir. Önce işlevselci ve çatışmacı kuramlarda eğitim olgusuna yer verilecektir. İşlevselcilik ve çatışma kuramı, toplumsal yapının ve toplumsal kurumların genel yapısının kapsamlı özellikleri ile ilgilenen iki yaklaşımdır. Bunlar, Marx'ın sınıfları ya da Parsons'ın sanayi toplumlarında hâkim özellik olarak gördüğü tarafsız ilişkiler gibi, toplumsal konunun genel kategorileri arasındaki ilişkiye ve bunun ne anlama geldiğine ağırlık verirler. Bütün sosyolojik konuların en geniş kapsamlısı olan toplumsal evrim tartışmaları, işlevselcilik ve çatışma kuramı bağlamında yer almaktadır (Wallace ve Wolf, 2013, 27).

3.1. İşlevselci Yaklaşım ve Eğitim

Modern işlevselcilerin en önemli entelektüel isimleri Auguste Comte, Herbert Spencer, Vilfredo Pareto ve Emile Durkheim gibi sosyologlardır. Comte, Spencer ve Pareto, toplumsal sistemin kısımlarının karşılıklı bağımlılığı üzerinde dururken; Durkheim bütünleşme veya dayanışma üzerinde durmuştur (Wallace ve Wolf, 2013, 44). Toplumda istikrarlı bir biçimde düzeni sağlama amacıyla olan işlevselcilik bağlamında Durkheim'e göre, iş bölümünün gerçek işlevi iki ya da daha fazla insan arasındaki bir dayanışma duygusu meydana getirmektir (Swingewood, 1998, 140). Durkheim, kapitalizmin hâkim üretim biçimi haline geldiği ama aynı zamanda iç çelişkilerin de artış gösterdiği ve keskinleştiği Avrupa toplumlarında toplumsal dayanışmanın, düzenin ve dengenin nasıl sağlanabileceği sorunuyla ilgilenir (Akşit, 1985, 20). Durkheim gibi bazı işlevselciler, organik bir yaklaşımla toplumu insan bedenine benzetirler. İnsan bedeninde nasıl belli organların belli işlev gördükleri ve karşılıklı olarak bağımlı bir biçimde çalıştıkları söz konusu ise toplumun çeşitli kurumlarının (örneğin eğitim) da başka kurumlarla (aile, ekonomi, siyaset vb.) böyle bir ilişki içinde olduklarını vurgulayarak, bireyin toplum ile uyumu sağlanır (Tan, 1990, 559).

Durkheim'a ve Parsons'a göre toplum da böyledir. Bir toplumun zaman içinde devam eden bir var oluşa sahip olması için uzmanlaşmış kurumları (politik sistem, din, aile ve eğitim sistemi gibi) birbiriyle uyum içinde çalışmalıdırlar. Bu nedenle bir toplumun devam etmesi, işbirliğine dayanır. Bu da üyeler arasında temel değerler açısından genel bir fikir birliği ya da anlaşmayı getirir (Giddens, 2000, 602).

Toplumsal yaşamın belirli bir düzen içerisinde sürdürülmesi için, toplum ortamında bulunmak gerekmektedir. Eğitim alanında yabancılaşan bireyin, toplumdaki uzaklaşarak bir bakıma kendisini cezalandırdığı görülmektedir. İşlevselci kuram toplumsal ilişkileri belli bir denge içerisinde, bireylerin fayda sağlamaları amacıyla düzeni sağlama amacındadır.

Sosyal bir ortamda gerçekleşen ve kişiler arası iletişimden meydana gelen her ilişki, sosyal bir ilişkidir. Sosyal ilişkiler nitelik açısından incelendiğinde, bireyin birey ile bireyin grup ile ve grubun toplum ile vb. kurduğu ilişkiler söz konusudur (Er, 2000, 59). İşlevselcilik, çıkarılardan çok değerlere ağırlık verir ve fikirlerin bağımsız önemini ve güç ile toplumsal kabul arasındaki bağları göstermekle birlikte, gücün baskıcı yönlerini ve insanların birbirleriyle çatışan amaçlarının anlamını ihmal etmektedir. Bunun gibi toplumsal değişmeden fazla, toplumsal denetime önem vermekle, kargaşalık meydana getirici değişimi değil, düzenleyici değişimi çözümlenerek toplumun, değişim olmadan karşılanamayacak olan menfaat ve amaçları yerine güven ve gereksinimlerine ağırlık vermektedir (Wallace ve Wolf, 2013, 106). Toplumsal değerler, bireyin hayatını etkileyen önemli bir yere sahiptir. Arendt, (1996, 230-231) bireyin toplum ile kurduğu ilişkilerin uyumlu olmasının önemini ifade ederken bireyin, geçmiş ve şimdi içerisinde yer alması dolayısıyla toplum hayatı ile yakından ilişki kurmaktadır. Kişiler arası ilişkilerin pozitif olması, bireyin yaşamını düzenlemektedir. Arendt, eylem yoluyla insanların bu dünyayı "yurt" edinebileceğini, kendi evi / yuvası yapabileceğini düşünmüştür. Gelenek sayesinde de geçmişle gelecek arasında bağ kurulabilecek insan bir geçmişe, bir kökene sahip olabilecektir. İnsanlar ancak özgürlük ve eylemde bulunma yetileri ile kendilerine ait bir gerçekliği meydana getirebilirler.

Durkheim, toplumsal düzenin nasıl kurulduğu ve varlığını nasıl sürdürdüğünü özellikle yoğun ve hızlı bir değişme döneminden sonra nasıl yeniden kurulduğunu, geleneksel toplumların modern toplumlara, kırsal toplulukların kitlesel sanayi-kent toplumlarına doğru bir değişim göstermesini işbölümünün giderek gelişmesi sonucu toplumsal dayanışmanın dönüşüm geçirmiş olmasıyla ilişkilendirir (Slattery, 2008, 114). Yapısal işlevselcilik, yalnızca düzenli bir topluma ilişkin belirli varsayımlara dayanmamakta, fakat o aynı zamanda insan doğasına ilişkin varsayımları da yansıtmaktadır. İşlevselcilikte insanlar, kurumlar veya toplumsal yapıları biçimlendiren statü ve rolleri işgal eden soyutlamalar olarak değerlendirilmektedir. En uç biçimiyle, yapısal işlevselcilik, insan varlığını kurumsallaşma normu veya toplumsal kurallara dayanılarak önceden belirlenmiş yazılı kurallara göre rol oynayan varlıklar olarak ima etmektedir (Poloma, 1993, 45). İşlevselcilik, soyutlama benzetmesi ile insan kavramının toplumsal bir varlık olması nedeniyle belirli sınırlılık ve kurallar tarafından yönlendirilen bir mekanizma olduğunu belirtir.

İşlevselcilere göre eğitim ve okul kurumları, sürekliliği sağlama niteliğinde olan mekanizmaları beslemek için gerekli işlevleri yerine getirirler. Uygunluk bildiren bu uygulamaları eleştiren ve reddeden çatışmacı görüş ise ayrı bir görüşe tabiidir (Yıldırım, 2010, 71). Eğitim, bazı eğitsel işlevleri hayata geçiren toplumsal bir kurumdur. Bir toplumsal kurum olarak eğitim, toplumsallaşma süreci içerisinde bireylere toplumun bazı değer ve anlayışlarını bildirir (İnal, 1991, 511). Yapısal işlevselciler sosyolojik analizlerinde genellikle demografik ve çevresel değişimler, iç göçler, kentleşme, alt-kültürler ve sapkın davranışlar, toplumsal tabakalaşma, toplumsal hareketlilik gibi konulara yoğunlaşırlar. Yapısal fonksiyonel yaklaşıma göre her yapı, bir fonksiyon sahibi olduğu için gelişir. Aksine yapılar var olduğu için belli fonksiyonlar ortaya çıkmaz ve fonksiyonlar, yapılardan önce ortaya çıkarak kendilerini yerine getirecek yapıların meydana getirilmesine neden olurlar. Yapılar fonksiyonları değil, fonksiyonlar yapıları oluşturur. Fonksiyonel olma, bir ihtiyacı karşılama ve öteki parçalarla ahenkli bir bütünleşmedir. Böylece her toplumsal birim, yapısal fonksiyonel modele göre, toplumsal sistem için vazgeçilmez bir nitelik sahibi olur (Kongar, 1985, 153). Kongar'ın vurguladığı gibi genel olan özel olanı değil, özel olan genel olanı oluşturur.

Eğitim ortamında da her parça birbiriyle ilişkilidir. Toplumsal sistem içerisinde meydana gelen bir değişim, diğer kısımları da etkilemektedir. Öğrenci, öğretime bağlıdır. Öğretmen de müfredat doğrultusunda bir bağımlılık içerisindedir. Müfredatta yapılan bir değişiklik, mevcut yapının değişimine neden olmaktadır.

Parsons'a göre birey, toplumun içerisinde varlığını sürdüren bir varlıktır. Parsons bireyin toplum hayatı ile ilişkili olabilmesi için toplum ile bağlantılı olabilmesinin gerekliliğini vurgular. Bireyin çözümlenebilmesinin toplum ile i içe olmasına bağlıdır. Bireyin toplumda belirli bir statüye sahip olmasının gerekliliğini vurgulayan Parsons, sistem tarafından belirlenen kurallara uyum gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bireyin göstereceği bu uyum neticesinde, toplumsal statü ile istikrarlı bir yapıya ulaşabilme amacı güdülmüştür. Parsons'un sistem açısından ve işlevselliği bakımından aktörün başkalarıyla ilişkili olarak yaptığı şeye onun rolü der (Wagner, 2005, 285). Böylece değer sisteminin bireylerin yönelimi ile orantılı olduğunu belirtir. Toplumsal bir sistem içerisinde bireylerin sahip oldukları roller itibariyle tutum ve davranışlarındaki işlevselliği vurgular. Toplumsal sistemin istikrarının devamı için bireylerin, sistem tarafından uyulması gereken normlara uymaları beklenir. Bireyler toplumda bir yere sahiptir. Bireylerin sahip olduğu özellikler, toplum tarafından karşılıklı bir beklenti içerisindedir. Öğrenci statüsü gereği okula gitmek, ders çalışmak ve başarılı olmak zorundadır.

Toplumda belirli bir sistem ile bireyler, statü ve rol kavramına sahiptir. Statü, toplumsal sistemdeki konumdur; öğretmen, anne veya cumhurbaşkanı gibi ve rol de (işlevselci anlamda kullanıldığı üzere) öğretmenin, annenin veya cumhurbaşkanının statüsüne bağlanan, ondan beklenen ya da olması gereken davranıştır. Diğer bir deyişle birey, toplumsal sistemde bir yere sahiptir ve sistem tarafından konulan kurallara uygun olarak bu statüye göre rolünü üstlenir (Poloma, 1993, 150-151). Karşılıklı beklentileri gerektiren roller, bağlı oldukları statü ile birlikte yapılması istenilen eylemlerdir. Aile içerisinde kadın olma statüsü, iyi bir eř ve çocuklarına iyi bir anne gibi bir rolü beraberinde getirir.

3.2. Çatışmacı Yaklaşım ve Eğitim

Engels ve Marx, (2008, 46) Komünist Manifesto'da bugüne kadarki bütün toplumlar, ezen ve ezilen sınıfların karşıtlığına dayanmıştır. Marx böylece çatışma kavramının, alt ve üst sınıf uyuşmazlığının karşıtlıklara dayalı olduğunu açıklar. Poloma'ya göre, (1993, 99) çatışma, toplumsal yapının oluşumu, birleşimi ve korunması açısından araçsal olabilecek bir süreçtir. Bu süreç, türlü çıkar çatışmalarını ve bunun beraberinde değişimi getirir. Temel olarak çatışma üzerinde odaklananlar farklı bir bakış açısına sahiptirler. Onların varsayımları Marx'ın sınıf çatışması konusundaki görüşü örnek alınarak kolayca özetlenebilir. Marx'a göre toplumlar eşit olmayan kaynaklarla sınıflara bölünürler. Bu tür belirgin eşitsizlikler var olduğundan, toplumsal sistem içinde 'yerleştirilmiş olan' çıkar ayrılıkları vardır. Bu çıkar çatışmaları, bir noktada sınıflar arasında etkin çatışmaya dönüşür. Bu da köktenci değişim sürecini ortaya çıkarabilir (Giddens, 2000, 603). Çatışmacı görüşe göre eğitim sistemi, egemen sınıfların belirlediği değerler içerisinde öğrencileri toplumsallaştırır ve onların birbirine benzemesini sağlayarak yaratıcılıklarını ortadan kaldırır (Kemerlioğlu vd., 1996, 14). İşlevselci yaklaşımda; eğitim alanındaki seçici olma yetisi kabul edilmektedir. Buna karşın çatışmacı yaklaşımda; eşitsizlik olarak görülen seçme yetisi, üst sınıfların fayda görmesini sağlar. Böylece sınıflar arası eşitsizlik meydana gelir.

Çoğu insan, eğitimin bireylere değerlerini kanıtlayabilecekleri bir olanak verdiğine, imtiyaz ve dezavantajların eğitim alanında rekabetten kaynaklandığına inandıkça, eşitsizlik farklı düzeylerde geçerlilik sağlar (Ulusoy, 1996, 64). Bu durum eğitim ortamının rekabet ile bütünleştiğini ve eşitsizliğe neden olduğunu gösterir. Bu yapılanma içerisinde çalışan öğrenci, elde ettiği kazanımın çalışması sebebiyle kendisine ayrıcalık sağladığını ve olumlu bir netice göstermiş olduğunu düşünür. Öte yanda, çalışmayan öğrenci başarısızlığını bireysel olarak değerlendirir. Olumsuz sonucun nedeninin, kendisiyle ilgili olduğunun farkındadır. Bireyin elde ettiğinin fazlasına sahip olma isteği, tutum ve davranışlarında görülür. Toplum yaşamında bireyler, türlü çıkar çatışmaları içerisinde yer alır. Maddi yapının, ağırlık gösterdiği şöhret kazanma beklentisi ile bireyin bulunduğu ortamı bir güç aracı olarak görmeye eğilimi vardır. Bireyin, çıkarlarını sağlamak yönünde maddi bir beklenti içerisine girmesi, ona belli bir güç elde etmesi gerekliliğini düşündürür.

Böylece toplum içerisinde önemli bir statüye sahip olacağını düşünür. Birey, bu statüyü eğitim durumu ile ilişkilendirir. Yaşam standartlarını belirleyen diploma şartını belirleyici bir unsur olarak gören birey, çıkarlarını elde etmek için önemli koşulun diploma gerekliliği olduğunu düşünür.

Bireyler arasında yaygın olarak görülen bir kavram olan diploma toplumunu açıklayan, çatışmacı görüşe mensup Randal Collins, işe girerken diploma koşulunun aranmasını akılcı görmemektedir. O'na göre çoğu insanın birçok işi diplomasız da becerebileceğine karşın uzun zaman, emek ve para harcamayı gerektiren diplomaları olmadığı için işe giremediği ifadesiyle, diploma toplumu kavramı ile bireyler arası eşitsizliği vurgular (İnal, 1996, 131).

Eğitimde fırsat eşitliği kavramı, sunulan eğitim imkânlarından tüm öğrencilerin ayırım gözetilmeksizin eşit biçimde yararlanmasını sağlayan ve sunulan olanakların eşit hale getirilmesi ikincil bir amaç olmalıdır. Şehir merkezinde bulunan bir eğitim kurumunun imkânları ile bir dağ köyünde bulunan eğitim kurumunun olanakları da eşit değildir. Bu durumda her ne kadar ayırım gözetmeksizin öğrencilerin mevcut imkânlardan eşit oranda yararlanması imkânı söz konusu olsa da sunulan imkânlar eşit olmadığından bir fırsat eşitsizliği görülür (Yaşar, 2014, 23). Diploma gerekliliği, toplum içerisinde uyulması gereken kurallar sisteminin bir bölümünü ifade eder. Bireyi yönlendiren toplumsal kurallar, onun tutum ve davranışlarını şekillendirir. Toplumsal kurallar, bireyin hareketlerinin belirli bir yönde olması konusunda onların iradeleri üzerinde yönlendirici etkiye sahiptir (Bergson, 1962, 4). Toplum tarafından oluşturulan bu tutum ve davranışlara uyum sağlanarak, yaşam için gereken davranış kalıpları benimsenmiş olur.

Sosyolojik işlevciliğin temelindeki sorun, toplumsal bütünleşmedir ve köklerinden kopmuş göçmen kitlesinin, kapitalist kentin üretken makinesiyle bütünleştirilmesi ve sınıfsal olarak disipline yerleştirilmesidir. Chicago Okulu'nun tümü, akademik sosyolojinin kurucuları da dahil olmak üzere, bu konuyla ilgilenirler. İktidar ilişkilerinin kentin temel eksenini olarak algılanması, sorulacak sorularla birlikte bunları cevaplamak için gereken araçların da yerini değiştirmektedir.

Artık sorun bir mahalledeki toplumsal yaşamın, hakim kültür karşısında nasıl örgütlendiği değil; sorun, çıkarları yönünde yapısal olarak belirlenen toplumsal grupların arasındaki güç ilişkileridir (Castells, 1997, 18-19).

Yeniden keşfedilmiş bir öz ya da doğayı bahane ederek bölünmez benlik ve yabancılaşma ile baskı altına alma ve doğadan kopma terimleriyle konuşan veya doğadan söz eden herkes aslında doğaya egemen olmak istemektedir (Baudrillard, 1998, 50). Dolayısıyla kentleşmenin beraberinde getirmiş olduğu çıkar grupları arasındaki güç rekabeti, kapitalist mekanizmaya bağlı olarak toplum bireylerini etkisi altına alır. Kentleşme ile modern bir dönem içerisine girmiş olan toplum bireyleri, modernleşmenin olumlu yönlerinin yanında, olumsuzlukla neticelenen birtakım tutum ve davranış değişikliği dolayısıyla bireyi toplum hayatından izole ederek topluma karşı yabancılaşmasına neden olur.

Simmel'in tartıştığı sosyolojik biçimlerden biri olan çatışma; değişik üçgen tiplerinin olması durumunda olduğu gibi kendi zaman, mekân ve yoğunluğu vb. ile değişik çeşitlere sahip olabilmektedir. Coser, Simmel'in çatışma tartışmasından yararlanarak, onun yazılarından önermeler geliştirdi ve çalışmanın toplumsal yapıya yapacağı olumlu katkıların ve toplum dokusunu zayıflatacak olumsuz etkilerin koşullarını gösterdi (Poloma, 1993, 98-99).

Protestan ahlakı, kapitalist ruhu beslemiştir. Zamanla bu süreç tersine işleyecektir. Protestan ahlakı zamanla kapitalist ruhtan etkilenerek değişime uğrayacaktır. Protestan etiğinin etkili olması ve dünyevileşmenin bu etik içerisinde bu denli başarılı olmasının sebebi, bireyin en derininde yer alan güdülenmelere yoğunlaşmasıdır (Ralph, 1996, 17). Ralph'ın ifade ettiği gibi, birey ekonomik şartlanmalara bağlı olarak para kazanma isteği ve bu konudaki ısrarcı tutumu dolayısıyla, iş ve yoğunluk kavramları ile bir bütün durumuna gelir. Ekonomik kaygılar ve yaşanan yoğun üretim yapısı bireylerin karmaşık bir hal almasına neden olur.

Toplum içerisindeki bireyler için önemli bir yere sahip olan işlevselcilik, toplum yaşamı için belirli bir düzeni sağlama rolünü üstlenir. Durkheim gibi bazı işlevselcilerin, toplumu insan bedenine benzeterek her organın birbirine olan bağımlılığı konusunda, birey ve toplum ilişkisinin uyumlu olması gerektiği vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak toplumun devamı için işbirliği içerisinde, uyumun sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Toplumda belli bir düzen içerisinde devamlılığın sürdürülmesi, toplum ortamında bulunmak ile gerçekleşir. İşlevselciler, bireyin eğitim alanında toplumdaki uzaklaşmasının, bireyin kendisini cezalandırmak olduğu görüşündedir. İşlevselci kuram, toplum hayatında belirli bir düzen içerisinde bireylere fayda sağlamaya yöneliktir.

Çatışmacı görüşte temel olarak, Marx'ın sınıf çatışması konusundaki fikirleri örnek alınmıştır. Marx'a göre, toplumlar eşit olmayan biçimde sınıflara bölünür. Bunun sonucunda, çıkar çatışmaları meydana gelir. Çatışmacı görüşte eğitim sistemi, egemen sınıfların belirlediği değerler kapsamında öğrencileri toplumsallaştırır. Öğrencilerin birbirine benzetilirken, yaratıcılıkları yok edilmiş olur. Çatışmacı görüşe mensup Collins, işe girerken diploma şartının öngörülmesine karşıt bir tutumu benimseyerek, diploma toplumu kavramını açıklar. Bireylerin, diploma olmaksızın çoğu işi yapabileceğini belirtirken, para gibi ekonomik yönden yeterli olmayan sebeplerle birey için diploma şartının gerekli görülmesine karşıdır. Eğitimde fırsat eşitliğini ifade eden çatışmacı görüşe göre, şehir merkezinde bulunan bir okul ile dağ köyünde bulunan bir okulun sağladığı imkânlar eşit değildir ve fırsat eşitsizliği söz konusudur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Toplumsal Değişme Sürecinde Yabancılaşmanın Kaynakları

Araştırmanın bu başlığı altında araştırmanın birinci alt sorusu ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Sosyolojik çalışmalar, içinde yaşanılan toplumun tarihsel ve toplumsal koşulları göz önüne alınarak yapılmalıdır. Sosyolojik çalışma konuları, içinde yaşanılan toplumu ve toplumlar arası ilişkileri göstermektedir. Sosyoloji, ortaya çıkan söz konusu gelişmeleri anlamayı hedeflemektedir (Tuna, 2002, 15). Yabancılaşma kavramı, toplumsal yaşamı etkileyen bir olgudur. Toplumsal ilişkileri etkileyen yabancılaşmanın, olumsuzluk teşkil etmesi nedeniyle bireysel başarıyı olumsuz neticelendirdiği görülür. Söz konusu yabancılaşma durumu, özellikle genç bireyleri etkileyen olumsuz bir mekanizma oluşturur. Tezcan'a göre gençliğin yabancılaşması onların tüm toplumla psikolojik, toplumsal, ekonomik ve siyasal yönlerden bütünleşememesi ya da zayıf bütünleşmesi sonucu ortaya çıkar (Tezcan, 2012, 322).

Bu bölümde, eğitim alanında bireyleri etkileyen yabancılaşma kaynaklarına yer verilmiştir.

4.1.1. Toplumsal Çevre

Yabancılaşma kaynaklarından biri olan toplumsal çevrede bireyin, içerisinde yaşadığı toplumun birtakım kurallarına riayet etmek zorunda bırakıldığı görülür. Şerif Mardin'in mahalle baskısı kavramını aktaran Aktay, (2010, 173) çevrenin birey üzerindeki etkisini, toplumda yaygın olarak bilinen her çeşit sosyal ilişkinin içerebileceği bir baskı türü olarak belirtir. Bir sosyal çevreye ait olmanın, bir sosyalizasyon sürecine dâhil olmanın gerektirdiği kaçınılmaz sorumlulukları vardır. İnsanlar boşlukta yaşamayıp, bir sosyal çevreye ait olarak var olurlar. Bu çevrelerden farkında oldukları veya olmadıkları bir dizi hizmet alırlar. Bu hizmetlerin bedelini de

dünyaya ve gerçekliğe dair o çevrenin paylaştığı bir bakış açısına, bir dizi ortak yaşama alışkanlığına abone olarak öderler.

Durkheim'ın (1995, 12) amacı, bireyin toplumsal bütün tarafından dışarıdan belirlendiğini ve toplumsal baskının, toplumsal gerçekliğin ayırt edici niteliği olduğunu belirtmektir. Birey, kendisine egemen olan toplumsal güç karşısında boyun eğmek zorundadır. Toplum, bireylerin yaşamında uymakla yükümlü buldukları birtakım kurallar içerir. Toplum yaşamında yer alan birey, yaşamını idame edebilmek için toplum ile etkileşim halinde bulunur. Toplum içerisinde hayati gereksinimlerini sağlayan birey, dahil olduğu toplum ile karşılıklı etkileşim içerisinde bulunarak uyumlu bir yaşam sürdürebilir. İbn-i Haldun'a göre, (2005, 323) insanların bir arada toplanmaları, sırf geçinmek maksadıyla yardımlaşmak içindir. Gereken ihtiyacın sağlanabilmesi için toplu yaşam biçimi meydana getirilir. İbn-i Haldun, oluşan bu durumu, umran kavramı ile ifade etmiştir. İbn-i Haldun umran kavramında, insanın toplumsal hayatı ve örgütlenmesini (Arslan, 2014, 74) ifade ederek, toplum yaşamının gereği olan birlikte yaşama biçiminin önemini vurgular.

İbn-i Haldun, insanın ihtiyaçlarını giderebilmesi için çevresel faktörlerin önemini ifade eder. Toplumsal bir varlık olan insanın, çevresiyle etkileşim içerisinde yer alması gerektiğini vurgular. Senemoğlu'nun belirttiği gibi, insanın belirli ihtiyaçlarını otomatik olarak karşılayıp insandaki fizyolojik dengenin oluşmasını sağlayan bir hemostatik mekanizma yer almaktadır. Bu mekanizma insanın vücut sıcaklığı yükseldiğinde, terleme yoluyla sıcaklığı ayarlar. Bununla beraber refleksler de insan yaşamını sürdürmeyi sağlar fakat bu iki sistem de insanın tüm ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz olabilmektedir. Bunun için insan, çevreyle etkileşimde bulunmak mecburiyetindedir (Senemoğlu, 2004, 87). İbn-i Haldun, toplum yaşamının insanlar için zarurî bir ihtiyaç olduğunu vurgular. İnsanın başkalarıyla ilişki kurması, beslenme ve kendini savunma gibi zorunlu olan sanatlar ve aletlerle sosyal organizasyonlar geliştirmek durumundadır. İnsan tabiatı yalnız bir hayat sürmeye elverişli olmayıp, başkalarıyla ilişki kurmadan da varlığını sürdüremez (Şerif, 1991, 119). Birey, belirli bir kültür içerisinde doğar ve büyür. Bireyin yaşamını etkileyen pek çok etken vardır. Bu etkenler içerisinde yer alan çevre, bireyi etkileyen bir mekanizmadır.

Belirli niteliklere sahip olan birey; doğuştan var olan niteliklerine çevreden etkilenecek kazanmış olduğu özelliklerle birlikte farklı bir değer kazandırır. İnsan, kültürlenerek söz konusu güçlerini geliştirme imkânı bulur ve belli bir kişilik geliştirerek birey olur (Aytaç, 2000, 39).

Bireyin eylemlerini, değer yargılarını, fikirlerini yönlendirici etkiye sahip olan, bireysel tutum ve davranışlarıdır. İmam-ı Gazali hazretleri, burada çevrenin birey için davranışlarını yönlendirici işlevini vurgulayarak, çevre faktörünün, toplum içerisinde bireyin tutum ve davranışlarını belirlediğini ifade eder. Bireyin fikirlerinin, dünya görüşünün, tutum ve davranışlarının oluşmasında önemli bir yeri olan bilgi, bireyi yönlendirici etkiye sahiptir. Bireyin davranışlarını biçimlendirir ve bireyi terbiye eder.

Bireyin, toplum içerisinde uymakla zorunlu olduğu kurallar yer alır. Toplumsal yaşama uyum sağlayan birey hem kendisi hem de çevresi ile iyi ilişkiler kurabilir ve bu ilişkileri devam ettirebilir (Yavuzer, 1996, 183). Birey, toplumsal kurallara riayet ederek toplumsallaşır. Toplumsal bir varlık olan insanın, toplumsal olan yaşamı akıl ve düşünme yeteneğinin eseridir. İnsan, bir yandan biyolojik büyüme sürecini tamamlarken diğer yandan da toplum kuralları ile bütünleşerek, içinde yaşadığı toplumun üyesi olmakta ve böylece insanın kişiliği toplumsallaşma sürecinde oluşum göstermektedir (Arslantürk ve Amman, 2000, 171-172). Toplumsallaşma sürecinde, psiko-sosyal ilişki ve çevresel etkenler, uyum süreci içerisinde öncelikle aile ve yakın çevre ile başlar. Bu etkenler, birey büyüdükçe ve dış dünyadan etkilenecek genişledikçe yeni uyum biçimleri bireye yol göstererek, yeni bir çevre ile insanlar veya olaylarla karşılaşma psiko-sosyal bir etki meydana getirerek bireyin göstermesi gereken uygunluk oluşarak, bireyin tutum ve davranışları biçimlenir (Adasal, 1973, 88).

Biyo-kültürel ve sosyal bir varlık olan insanın, kültürel koşullar içinde geliştirdiği toplumsal ilişkiler; toplumun, kültürün ve bireyin yapısını etkileyerek bireyin tüm yaşamını çevresine uyum sağlama amacı içerisinde yer almasını sağlar (Yavuzer, 1998, 49). Bireyin içerisinde bulunduğu toplumda kurmuş olduğu ilişkiler yaşamını biçimlendirir ve yönlendirir. Toplum içerisinde yer alan birey, sosyal ortama dahil olduğu sürece toplumsallaşır, bireydeki yalnızlık durumu kendisini

toplumdan soyutlaması sebebiyle sosyal hayata katılımını olumsuz yönde etkiler. Ülken'e göre insanların sosyalleşmesiyle, onların değer ve norm oluşturma yeteneğine sahip olması arasında doğrudan bir ilişki bulunur. İnsanların kendini tamamlama gayreti sürecinde aracı olan söz konusu yeteneği ile bireyin toplumsal ilişkileri meydana gelir (Ülken, T.Y., 318).

İletişim; insanlar için toplumda başkalarıyla bir arada yaşayabilmek, onları anlayabilmek, etkileyebilmek ve kendilerini anlatabilmek için ihtiyaç duydukları bir durumdur. Toplum iletişim ile şekillenir (Gürgen, 1997, 9). Habermas, iletişimsel eylem kuramının bir yönü olarak yaşama dünyası ile ilgilenmektedir. Ona göre toplum, iletişim eylemi yolu ile işler ve gelişir. Bu süreç aktörlerin yaşama dünyaları tarafından çevrelenmiş ve yapılanmıştır (Wallace ve Wolf, 2013, 249). Toplum yaşamında sosyal bir varlık olarak yer alan birey, toplum kurallarına riayet eder. Mevcut kurallara aykırı tutum benimsemesi durumunda, toplum tarafından olumsuz bir tepki ile karşılaşır. Söz konusu tepki, psikolojik bir yaptırım olarak, toplumdan dışlanmışlık şeklindedir.

Topluma sosyal bir varlık olarak kabul edilen birey, toplumca meşru davranışlar gösterirse toplum tarafından ödüle layık görülür, böylelikle topluma uygun bir niteliğe sahip olur. Birey, çevreye uyum sağlayamadığında sorunlarla karşılaşır. Coulon'un (2010, 74) ifadesi ile bu olgu, özellikle lise öğrencisi statüsünden üniversite öğrencisi statüsüne geçen birinci sınıf öğrencisinin işini öğrenmesini sağlayan bir üyeye dönüşme pratikleri incelendiğinde gözlenir. Bu dönüşüm, rutinleri, kuşkusuz yüksek eğitimdeki gündelik pratikler içinde gizli eylem biçimlerini, etnometotları keşfetmeyi ve kullanmayı içeren bir süreçtir. Birinci sınıf öğrencisi bunu yapamadığında bu yeni gruba katılamaz ve çok geçmeden başarısız olur veya gruptan dışlanır.

Etnometodologlar etkileşim sırasında insanların, kendi etkileşim kalıpları içinde birbirleri ile etkileşimde buldukları gerçeği üzerinde dururlar. Bireyler girdikleri her etkileşim durumunda, anlaşılır roller geliştirirler. Çünkü kurallar her etkileşim durumunda değişir. Böylece, kişi rolleri kendiliğinden bir kalıptan diğerine genelleştiremez. Bireyler her duruma özgü etkileşim kurallarının değiştiğinin farkındadırlar (Poloma, 1993, 256). Söz konusu bu etkileşimde toplumsal çevrenin

önemli bir yeri vardır. Toplumsal çevre, bireyin zekâ gelişimi açısından önemlidir. Bireyin içerisinde bulunduğu toplumun birtakım özellikleri; eğitim, sosyo-ekonomik yapı, psikolojik ortam zekânın gelişiminde de etkilidir. Zekâ gelişimiyle ilintili olarak özellikle uygun ortamın sağlanamaması, öğrencinin başarısızlık göstermesini beraberinde getirir.

Toplumun alt ve orta sosyo-ekonomik tabakasında ortaya çıkabilecek uyaran eksiklikleri, başarı güdüsü, çalışma ortamı, aile içi ilgi ve sevgi eksikliği, çocuğun düşünce girişimleri ve süreçlerinin yeteri kadar önemsenmemesi, daha az bağımsız oldukları ve daha çok baskıcı anne-baba davranışları, ekonomik güçlerden kaynaklanan kaygı geliştirici psikolojik ortam gibi değişkenler, kişilerin zekâ seviyelerinin daha düşük düzeyde seyretmesine sebep olmaktadır. Çevresel faktörler, bireyin başarısında önemli bir yere sahiptir. Topsis burada, özellikle aile ortamının önemini belirterek, psikolojik yönden çocuğun başarısını etkileyebileceğini vurgular (Topsis, 2003, 105).

4.1.2. Yetersiz ve İlgisiz Öğretim

Yabancılaşma kaynaklarından bir diğeri de yetersiz ve ilgisiz öğretimdir. Geniş, kalabalık sınıflar, bireysel ilgiyi sağlayamazlar. Soru sorulamaz, öğretmen özel konularda çocukları yönlendiremez. Bu husus ehliyetli öğretmenlerin eksikliğinden de kaynaklanabilir. Öğrenciler sık sık derslerini anlamsız, önemsiz ve yersiz bulurlar. Müfredat programlarının uygun olmayışı ve gereksiz yönleri yabancılaşmaya yol açar (Tezcan, 2012, 323). Toplum hayatına uyum için gereken eğitim ortamının sağlanması ve bireyin topluma katkı sağlayarak, faydalı olabilmesi açısından kapsamlı bir eğitim yapısına sahip olunması gerekir. Topluma fayda sağlayıcı yegâne kavram, şüphesiz bireyin kendisidir. Bunu sağlayacak olan, eğitimidir. Eğitim; bireyin sadece kendisi için değil, toplum için de faydalı olabilme amacını kendisinde barındıran ve sürekli bir öğretme potansiyeline sahip süreçlerin toplamıdır.

Toplumda yer alan sosyal, kültürel kurum, olgu ve değerler, bireyin eğitimini etkilerken; bireyin eğitimiyle yükümlü olan kurum, okul olup bu amaçla işlev sağlar (Varış, 1991, 13). Okul, birey için gerekli ihtiyaçları karşılayan bir yapıdır.

Bireyin toplum içerisinde, sosyo-kültürel bir yer edinebilmesi yönünden eğitim önemli bir yere sahiptir. Eğitim için iyi bir ortamın sağlanmış olması, bireyin hayatını biçimlendirecek bir değer taşır. Eğitim ortamının olumsuzluk teşkil etmesi, bireyin uzaklaşarak okula ve topluma yabancılaşmasına sebep olur.

Bilginin kazanılmasında öğrencinin sadece duygu ve düşüncesini değil, duygusunu, düşüncesini, bedenini, azmini, cesaret ve dayanıklılığını, girişimciliğini birlikte harekete geçiren bir yöntem, en mükemmel ve en eğitici metottur (Baltacıoğlu, 1995, 97). Söz konusu metot, bazı becerileri içerir. Baltacıoğlu bu metot ile yabancılaşmaya engel olunacağını belirtir. Numanoğlu'na göre (1999, 333) yeni dönemde; eğitimde beceri seviyesinin artış göstermesi, bireyin kendini yetiştirmesi, geliştirmesi ve bireysel yeteneklerini sonuna kadar kullanması ön plana çıkacaktır. Bireyin bilgiye odaklı bir yaşamı öğrenme, analitik düşünme, sentez yapabilme, sorunları çözme ve etkili iletişim kurma gibi yeteneklere sahip olması ile hızla çoğalan bilgi karşısında, her şeyi bilmek yerine, hangi bilgiyi nereden ve nasıl elde edeceğini bilen, seçici davranan ve öğrenmeyi öğrenen insana gereksinim duyulacaktır.

Birey, başarı sağladıkça kendisine olan güveni artar. Toplumsal ilişkiler konusunda tecrübeli olur. Toplumdaki bireylerle yakın temas içerisinde bulunur. Toplum ile birlikte hareket etme olanağına sahip olur. Toplumsal ilişkilerde etkin nitelik taşıyan birey, yabancılaşma olgusundan uzaklaşmış olur. Böylece topluma dâhil olan birey, başarı sağlamış olur.

4.1.3. Değişim ve Modernleşme

Yabancılaşma kaynakları arasında yer alan bir başka etken de değişim ve modernleşmedir. Toplumsal değişim, her çağda ve toplumda görülen bir olgudur (Güven, 1999, 214). Modern dönem, toplum yaşamında birtakım değişimleri getirmiştir. Bireyler alışkanlıkları ve yaşanan olumsuzluklar nedeniyle, toplum hayatından uzaklaşıp bir yabancılaşmaya başlamış ve psikolojik bir farklılaşma süreci ortaya çıkmıştır. Modern ve geleneksel değer kategorileri arasında çatışmalar başlamıştır (Aydın, 2010, 33). Bu çatışmalar bireylerin yaşam biçimlerinin değişmesine ve topluma yabancılaşmasına sebep olmuştur.

Bütün toplumsal değişimler, birer yabancılaşma sürecidir. İnsanın doğal karakterini değiştiren ve onu tutkuları ve tatmin edilmemiş arzularıyla yaşatan yabancılaşmış bir varlık haline getiren toplumun kendisidir (Shayegan, 1991, 43-44). Modern dönemde toplum, McDonald's biçiminde bir toplama kampı modeline dönüştürülmüştür.

Weber'in ifadesiyle tüm dünya, akılcılığın demir kafesi içine hapsedilmiştir (Ritzer, 1998, 17). Yaşam biçimi değişen bireyler, aynı olma gayreti içerisinde. Bireylerin; özgünlüklerinin dışında yaşamaları onların, kendilerine ve topluma yabancılaşmalarını beraberinde getirir. Birey, toplumdan uzaklaşır. 'Bana dokunmayan yılan, bin yıl yaşasın' düsturunu benimseyerek, içe kapanık bir davranış geliştirir.

Durkheim, modern toplumu kuralsızlık yüzünden sağlıklı olarak görürken, Marx bu durumu yabancılaşma olarak ele alır. Kuralsızlık kavramının modern işlevselcilikte çatışma kuramındaki yabancılaşma gibi önemli bir yeri vardır (Wallace ve Wolf, 2013, 51).

Küreselleşme sürecinde egemen hükmünde olan markaların oluşturduğu organizasyonlar, bireyleri etkilemeyi başarmıştır. Küresel kültürün ortaya çıkışı genellikle postmodernizmin bir göstergesi olarak sunulmaktadır. Bireylerin çoğunluğu tişört, kot pantolon ve spor ayakkabı giymekte, McDonald's tarzından beslenmektedir. Zihinsel kalıplar dünya kültür biçimine uygunluk göstermiştir ve bireyler birbirine benzeyerek herkes aynı tondan şarkı söyleyip, aynı görüşleri tartışıp, aynı sloganlarla herkesle aynı biçimde kendilerini göstermektedir (Serdar, 2001, 37).

Kültür üretiminin endüstriyel süreçleri, popüler kültür metinlerinin anlamları, popüler ideolojiler ve kültürel metaların verdikleri hazlar dahil olmak üzere çok şey aynı olmaya başlamıştır (Rowe, 1996, 22).

Modern toplum kavramı, farklı sosyologların çeşitli kavramsallaştırmaları ile açıklanır. Durkheim kuralsızlık kavramı ile toplumsal kurallara önem verir. Toplumda sosyo-kültürel yapının bir bütün halinde olması gerekir. Toplumda belirlenmiş olan birtakım kurallar bulunur. Bireylerin belirlenen bu kurallara uyması gerekir. Kurallara uyulmadığı takdirde normsuzluk (anomi) ortaya çıkar. Toplumlar sabit bir yapıya sahip değildir.

Doğru olduğu gibi yanlış tutumlar da var olan bir durumdur. Toplumda birbiriyle rekabet eden ve çelişen unsurların varlığını kabul ederek aslında Parsons, toplumların sürekli uyum ve denge içinde olamayacağını belirtir (Kömeçoğlu, 2012, 28).

Merton ise bunu, toplumun iki önemli yönü olarak belirlediği sosyal ve kültürel boyutlar arasındaki çelişki olarak ifade eder. Örneğin, birey veya grupların toplumun değer ve kurallarına uygun davranışlarda yer almamaları bir anomi olgusu olarak görülür (Kongar, 1985, 163).

Modernlik, günümüzdeki şöhretinden başka, çağdaşlık etiketi olarak pozitif bir cazibeye sahiptir. Modernlik etiketinin kültürel çağrışımları, kalkınmadan çok yaşantı üzerinde yoğunlaşma eğiliminde olup küresel çeşitliliğe yönlendirici bir etkiye sahiptir (Topçuoğlu ve Aktay, 1999, 62). Modernlik zaten tanımı gereği kendisine karşı konulamaz bir şeydir, çünkü kendisine karşı konulmak üzere başvuru alan bütün araçlar kendisine aittir. Bu araçların kullanılması kendisini zayıflatmaz aksine güçlendirir (Aktay, 2010, 62). Kitle, toplumu yönlendiren bir etkiye sahiptir. Modern toplumda görülen bu etki, bir çeşit meta fetişizmine dönüşür.

Weber, modern toplumu bir makine gibi belirtir. Akılcı uygulama ile her işçinin iş performansı matematiksel olarak ölçülür. Her insan makinede küçük bir çark dişlisi olur. Bunun bilincinde olan bireyin, zihnini meşgul eden tek şey ise daha büyük dişli olup olamayacağıdır (Turner, 1991, 260). Bireylerin düşünce biçimleri, yaşadıkları toplum içerisinde biçimlenmektedir. Değişen dönem ile birlikte modern kavramının toplum içerisine dahil olması, bireylerin tutum ve davranışlarını etkiler. Değişen dönemin sürekli bir hareketlilik içerisinde yer aldığı görülür. Guenon'un (2005, 73) modern çağın en göze çarpan özelliğinin, ardı arkası kesilmeyen bir telaş, sürekli değişim ve olayların kendisiyle birlikte sürüklendiği, durmadan artan hız gereksinimleri olarak belirttiği durum, çok olanın içerisinde dağılmanın göstergesi olmuştur. Toplumsal yaşam biçimi değişerek bireyleri toplumdan uzaklaştırmış ve bireyler, toplum içerisinde yabancılaşma tutum ve davranışı sergilemişlerdir.

Modernist kültür, gündelik hayatın değerlerine sızmaya başlamıştır, canlı dünya modernizm tarafından bozulmuştur.

Modernizmin güçleri nedeniyle, sınırsız bir kendinin farkına varma otantik bir kendini algılayabilme öz deneyimi isteği, aşırı uyarılmış bir duygusallığın öznelciliği hakim olmaya başlamıştır. Dahası modernist kültür, amaca yönelik olan ve akılcı yaşamın ahlaki temelleriyle bütün bütüne bir uyumsuzluk oluşturur (Yelken, 2010, 34).

Modern kültürün oluşturduğu sorunlardan sosyal çözülmenin yabancılaşma, zenginlik kültürü, fakirlik kültürü, kargo kültürü gibi biçimleri vardır. Bireyci niteliğine bağlı olarak modern kültür, toplumu atomlara bölme eğilimindedir. Modernleşmeyle birlikte artış gösteren ve ferdin toplumdan ve değerlerinden kopmasını sağlayan bir süreç söz konusudur (Aydın, 2009, 222).

Schweitzer'e göre modern insan; bağımlı özgürlükten uzak, birbirinden ayrı, mükemmel olamayan, insancılığını kaybetmiş, bağımsızlığını ve ahlakî yeteneğini organize edilmiş topluma teslim etmiş, çağdaş ve kültürel etkilerin her türlü engellemelerine alışmış bir kimse olmuştur. İnsanın bozulması, içinde yaşamak zorunda kaldığı şartların sonucunda meydana gelmiştir. Bizler her şeyden önce araçları, gerçekten birer araç ve amaçları da gerçekten birer amaç olarak görmek ve her ikisini birbirine karıştırmamak konusunda bir karar vermek durumundayız (Fromm, 2004, 85).

Modern çağın sağladığı pozitif olarak bilinen imkânlar, onun olumsuz karakteristiklerine göre daha ağır basmaktadır (Giddens, 2012, 14). Modern dönemin olumsuz etkilerini ifade eden Touraine, (2002, 109) kalabalık kavramının olumsuz etkilerini açıklamıştır. Eskiden sessizlik içinde yaşıyorduk, şimdi gürültü içinde yaşıyoruz; eskiden yapayalnızdık, şimdi kalabalığın içinde kaybolmuş bir durumdayız; pek az mesaj alıyorduk, şimdi mesaj bombardımanına tutuluyoruz. Modernlik bir amacı ya da değeri bir başkasıyla değiştirmez; o kazanılması gereken asıl amaç veya değer, görünürdeki kazanım süreci sırasında, altının kazanıp kendisinin boş, gülünç bir taklidine dönüştüğü çelişkili bir süreç olmuştur (Cahoone, 2001, 244).

4.1.4. Kentleşme

Yabancılaşmanın kaynaklarından biri de kentleşmedir. Sanayileşme süreci, kentleşmeyi beraberinde getirmekte, kentleşme ise eğitim kurumunu etkilemektedir. Tüm ülkelerde kırsal alanlardan kentlere doğru sürekli bir iç göç hareketi görülmektedir. Bu durum, okullarda öğrenci sayısının artmasına, sınıfların kalabalıklaşmasına, okul sayısının yetersizliğine, öğretimin niteliğinin düşmesine, öğretmen sayısının, öğretim araç ve gereçlerinin sayıca yetersizliğine yol açmaktadır (Tezcan, 2012, 202).

İnsanın tarihsel süreçte hayatını devam ettirmek için oluşturduğu mekânlar biçimsel, işlevsel ve yapısal açıdan farklılıklar gösterir. Yerleşme, ikamet etme, yurtlanma amacıyla oluşturulan mekânlar, dönem ve koşullar eşliğinde değişir, değiştiği gibi farklı işlevler üstlenir. Köyden kente, kasabadan metropole çok farklı yerleşme deneyimlerinden geçen insan, bu deneyimlerin her birine uygun bir hayat, kültür ve anlayış tesis eder. Yerleşim birimleri, özlerinde coğrafi ve toplumsal halleri kendinde harmanlar. Kuşkusuz mekânı bu denli dönüştürüp toplumsal bir unsur haline getiren faktör kültürdür. Kültürün yerleşim birimlerini şekillendirmesi ve bir hayat tarzını zorunlu kılması, meselenin can alıcı noktasıdır. Her mekânsal organizasyon için geçerli olan bu husus, kent için de geçerlidir (Alver, 2010, 35).

Geleneğin hızla bozulan kültürleri, özellikle kalıcı kurallar ve değerler konusunda yerini ağır bir belirsizliğe bırakmıştır. Çocukların içinde yetiştikleri çevre ve onların eğitimlerini düzenleyen kurallar birçok eğilimin doğrudan etkisi altında kalmıştır. Kentleşme aile yapısını değiştirmiş, kırsal kesimin insanları kentleri ve hatta yabancı ülkeleri yeğleyip, köyleri boşalttıkça mahalli topluluklar çözülmüştür (Aydın, 2009, 208). Yabancılaşma ile özellikle psikolojik olarak bireylerin değiştiği görülür. Kentleşme sonucu ortaya çıkan ve kapitalizmin küreselleşmeyle birlikte olması sonucu, son yüzyılda feci bir boyuta ulaşan “modern insan”ın kendine veya kendiliğine olan yabancılaşması, Spengler’in deyimiyile, tam bir “yurtsuzluk”tur (Martindale, 2005, 68). Modern toplumlar, kalabalık içerisinde karmaşık bir yapıya sahiptir. Toplum, sürekli bir değişim üzere yer aldığından, sabit bir yapıya sahip değildir. Zijderveld’e göre (2007, 117) böyle total bir düzende yabancılaşma her şeye kadir olacaktır.

Bu Marx'ın işaret ettiği patolojik ortamda insanlar öylesine kendilerine yabancı yapılara ve güçlere tabi olacaklar ki, artık neredeyse bireyler olarak kalamayacaklardır. Total kaos durumunda anomi, felç edici bir etki göstermeye başlayacaktır. Bu Durkheim tarafından işaret edilen patolojik ortamda toplum, tam tersine öyle bir bireycilikle karşılaşacak ki her türlü istikrar ve güvenlik ortadan kalkacaktır. Yabancılaşma ve anominin olmadığı hiçbir toplum yoktur, hele tümüyle modernleşmiş bir toplum bundan hiç azade değildir.

Kentleşme süreci ile sapmanın artması ve yaygınlaşması durumu anomi ve yabancılaşmaya yol açmaktadır. Kentleşmenin etkisi ile yabancılaşmanın kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Erkan, 2004, 209).

Simmel, metropol ve zihinsel yaşamda bireysel bilinç ile modern şehir arasındaki etkileşimin çözümleyici bir krokisini çizer. Modern anlamda şehir yaşamının gelenekle çelişmesi sonucu, şehirde geleneksel ve duygusal bağların yerine bireyler arasındaki resmiyet yerleşir. Bürokrasi ve bilimin gelişmesiyle, yaşam büyük düzeyde değişiklik gösterir; yaşamın bilinen özelliği, para ile yönlendirici bir etkiye sahiptir (Lechte, 2006, 388). Modern yaşamın en derin sorunları, bireyin ezici toplumsal güçler karşısında özerkliğini ve var oluşunun bireyselliğini koruma savı ile oluşur (Faroqhi, 1997, 175). Potansiyel etkileşim kaynağı olan kalabalıklar karşısında birey, kendini koruma içgüdüleriyle bir tür arayışa girer. Bu arayış sonucunda ise toplumdan uzaklaşarak, kayıtsızlık sergilemesiyle kendisini ifade eder (Simmel, 2004, 28). Tüketim dönemine bağlı olarak toplumda özellikle orta tabakaya mensup bireyler, yaşanan olumsuz koşullar nedeniyle ortam yönünden sakin bir yaşam biçimini tercih eder.

Mesela, İstanbul'da özellikle son yıllarda giderek artan bir kirlilik yaşanmaktadır. Havadan suya, topraktan trafiğe, insandan kültürel yaşamın her alanına hızla yayılan bir kirlilik. İş yaşamlarını bu kirli çevrede sürdürmek zorunda olan insanlar, hiç değilse yaşadıkları mekânı İstanbul dışına taşımaya çalışıyorlar. Sağlıklı, mutlu, huzurlu bir çevre arıyorlar (Öncü, 1999, 26'dan akt. Akman, 2009, 119). Kentin bazı olumsuz sonuçlar meydana getirmesine karşın, toplum hayatına dair kolaylık sağlayıcı, hayatı pratiğe yönelik uygulamalarla düzenleyen bir sistem olduğu söylenilebilir.

Toplum, teknolojinin gelişimi sebebiyle modern yapıların inşa edilmesi yönünde, konforlu düzenlemeler içerisinde yer almıştır. Kent, alışılmamış bir insan yığılması ve betonarme evlerin sık olarak görüldüğü yapılardan oluşan bir mekanizmadır (Braudel, 2004, 435).

Şehir insanın, hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fizikî ürün ve insan hayatını yöneten ve çerçeveleyen yapıdır. İnsan ve toplumlar bu yapıyı inançlarından, dinlerinden hareket ederek belirler. Şehir, toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkileri şekillendiren, sosyal uzaklıkların en aza indiği ve ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı mekânsal bir bütünlüktür (Cansever, 2010, 17).

Toplumsal pratik, kent planlamasıyla meydana gelir. Calvino sanatının en güçlü eğretilmesi haline gelen kent, dev bir ortaklaşa hatıra, başvurulacak bir ansiklopedi gibi daima yanımızdadır (Calvino, 2014, 39). Her an başvurulabilir bir kaynak niteliğine bürünen kent, hayata dair kolaylaştırıcı pratikler sunar.

Kendi bedeni dışındakileri “öteki” olarak değerlendiren kentsel beden, mekânın da bir beden olarak okunmasını sağlar. Dolayısıyla kent, bireyi de içine alan daha büyük bir bedene dönüşür. Çünkü metropoller, ucu bucağı görünmez dağınık bir alana yayılmıştır ve boyutları algılamayı aştığı için mekân olmaktan çıkar. İçerisi ve dışarıyı ayırımı giderek önemini yitirirken ben ve dünya ayırımı zayıflamaktadır. Kitle iletişim araçları sayesinde kent, artık coğrafi bir kendilik değil, her yerdedir. Gerçekliğini kaybeden kent, şimdi gerçek olmamayı yaşamaktadır ve postmodern söylemlerde, hiper-gerçeklik, sanal gerçeklik gibi kavramlarla anılır.

Gözetleme, Foucault'nun öngördüğünün aksine iktidar tekeline çıkmış, kentli bedenin kendisini izlediği bir faaliyet alanına dönüşmüştür. Kentli beden, teknoloji aracılığıyla kendini kaydeder, izlettirir, reality showlar çağdaş kentsel ritüel olarak sunulur fakat izleme ya da katılım, topluca değil bireyseldir ve izleyen ile izlenen arasında herhangi bir etki söz konusu değildir. Kent şimdi mikro-vizyonlar ve mikro- görünürlükler mozaiği işlevine sahiptir (Robins, 1999, 205-231).

Kapitalizmin ve modernleşmenin insan yaşamlarında meydana getirdiği temel dönüşümlerden biri de daha önce kırsal ilişkilere ve toprağa bağlı bir yaşam tarzına son vererek, yaşamın kentlerde yoğunlaşp, yeniden yapılanması sonucu kent ile kır arasındaki ilişkinin değişerek, kentin toplumsal yaşam içerisinde odaklanılan konuma yerleştirilmesidir (Yırtıcı, 2005, 87).

Kentin kalabalığa bağlı gürültülü yapısı, bireyleri kendi kabuğuna çekilmeye ve salt kendini yaşamaya mahkûm etmiştir. İnsanlık, sessiz ve kalabalık köşe arayışında yer alarak, bulduğu anda ardına bakmadan ve geride bıraktıklarını düşünmeden umursamaz tavır sergileyerek, yalnızlık sendromunun aktifliğine yerleşmiştir. Dış dünyaya perdelerini kapatan bireyler, kent kalabalığının içerisinde yalnızlığı yaşayarak, şartlar nedeniyle bilinçli ya da bilinçsiz izole edilmişlerdir. Hal böyle olunca, yabancılaşma olgusunun varlığı da şüphe götürmez bir gerçek kıvamına gelmiştir. Yabancılaşma, duyarsızlık, bireysellik ve dahası. Günümüzde popülerleşen kavramlar hatta belki de bir tür hayat felsefesi haline gelen ve giderek de artan bu saydam paradigma, insanlar tarafından yegane gerçeklik olma durumuna getirilmiştir (Sadak, 2012).

Amitai Etzioni'nin; aktif toplum, aktif birey ve böylelikle sorumluluğunun bilincinde bireyler oluşumu sloganında, somut bir örnek bulunur. Aktif bir toplum, insanların, içinde yaşadıkları toplumsal dünyanın sorumluluğunu üzerlerine aldıkları bir toplumdur. Bu, içinde yaşayan insanların dış güçler ya da aktif olan diğerleri tarafından kontrol edildikleri pasif topluma bir tezat oluşturur (Poloma, 1993, 305).

Marx'a göre, kentte görünen şey, kentin kendisi değil fakat kapitalist üretim süreçleri ve ilişkileridir (Erkan, 2004, 229). Kenti oluşturan, kentin kendisi olmayıp, kent içerisinde üretimi sağlayan insan bedenidir. Sartre'a göre beden, "beş duyunun mekânı" olarak adlandırılan şeyden ibaret değildir; bu beden aynı zamanda eylemlerin amacı ve aracı olup, klasik psikolojinin terimleriyle "duyum" ile "eylem"i ayırmak bile olanaksızdır (Sartre, 2009, 421). Alver'e göre, (2010, 40) farklılıkların alabildiğine yayılıp kendi yerini bulduğu kentin özgürlüğü beslediği söylenir. Bir yabancı olarak kente katılan bireyin, büyük kalabalık ve yoğunluk içinde kendini saklama, özgürlüğünün sınırlarını genişletme imkânı bulabildiği söylenebilir. Kalabalık insanı saklar.

Taşrada herkesin gözü önünde olan kişi, kentte ve özellikle metropolde sadece kalabalığın içindedir. Kent ortamında kişi, modern gözetleme sistemleriyle an an, adım adım takip edilmektedir. Özgürlüğün mekânı olan kentler, pek çok sorunun sahnesidir aynı zamanda. Kentte insan yabancılaşma, bireycilik, kimlik bunalımı, kültürel erime gibi derin toplumsal sorunların girdabına kapılabilir.

Simmel için, sosyolojinin nesnesi, toplumun atomları arasındaki etkileşimdir. Ona göre modern kültür insanî gelişmenin en önemli ölçütünü oluşturan karmaşık bir toplumsal çevreler bütünlüğüne çok yönlü bir katılımla ifade edilmektedir (Swingewood, 1998, 170).

Kent, karmaşık toplulukları ifade etmektedir. Bu karmaşık toplumsal çevreler en başta metropolün kendisidir. Metropol, içindeki toplumsal süreçlerin koşullarını oluşturur. Simmel'e göre, (1999, 37) burada soğukluğun kendisi bile birleştirici/bütünleştirici öğelerle beraber çözülemez bütünselliği içerisinde, hayatın metropoliten şeklini meydana getirerek önce kente dair ayrılma/çözülme olarak görülen tutum, güncel yaşamda toplum ile birlikte toplumsallaşmadır.

4.1.5. Tüketim

Yabancılaşmanın kaynaklarından biri olan tüketim, gündelik hayatta insanın birincil edimlerinden biridir fakat bunun yanında tüketme biçimlerinden tüketilen nesnelere kadar tüketim başlı başına sosyal, ekonomik ve kültürel bir sürecin ürünüdür (Alver ve Doğan, 2007, 271). Toplum, değişen standartlar ve koşulların tüketime de yansması dolayısıyla geçmişe oranla, şimdinin devasa farklılık alanı içerisinde yer alır. Ritzer'in deyimiyile mevcut durum, tüketimin bizi tüketmesidir. Birey kendini sık sık tüketime adanmış alanların içinde bulmaktadır (Ritzer, 2000, 15).

Tüketimcilik, yaşamın anlamının bir şeyler satın alma, önceden düzenlenmiş deneyimler yaşamak olduğunu öne süren, modern kapitalizm için etkin bir görüşü bildirir niteliktedir. Bu tüketim görüşü, kapitalizmi yasallaştırarak insanları fantezilerinde olduğu kadar gerçekte de tüketici olmak için güdülemeye çalışır (Bocock, 1997, 57).

Toplumda yaşayan bireyler, kapitalizmin etkisiyle tüketimin sürüklediği yöne doğru hareket etmişlerdir. Düşünen, eylemci bir özneye gerek kalmadığı gibi her şey teknolojik araçlar yardımıyla yapılmaktadır (Baudrillard, 2005, 54). Georg Simmel, giyimin doğrudan yürüyüş temposunu, endamını, jestleri belirlediğini ve dolayısıyla benzer biçimde giyinen insanların benzer davranışlar sergilediklerini ileri sürer. Avrupa modasını takip eden Türk insanı da medeniyet icabı olan davranışları benimsemeye çalışmaktadır (Göle, 2010, 94). Değişmede etkin olan en önemli nedenlerden biri, mevcut kültür öğelerinin ihtiyaca cevap vermediğine ilişkin bir düşüncenin oluşum göstermesidir (Turhan, 1987, 107). Popüler kültürün temel özelliği, özden yoksun, benzeme, benimseme, güncel söylemlerden kaynaklanan, sığ ve yüzeysel bilgidir (Köknel, 2005, 257).

Batılılaşma özentisi ile tüketimin toplum hayatına yerleştiği, Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey ile Rakım Efendi* romanında vurgulanmaktadır. Alafranga bir züppe tipi olarak bilinen Felatun Bey, alaturkalık figüründen ani bir çıkış ile alafrangalığa yerleşmiştir. Felatun Bey, bir gösteriş budalasıdır, tüm servetini gösterişçi tüketim için harcar. Gösterişçi tüketimin bir saygınlık aracı olduğuna inanır (Veblen, 1995, 72). Tüketimin beraberinde getirdiği gösteriş kavramı, toplumsal bir farklılık arayışıdır. İleri sanayileşmiş batılı tüketim toplumlarında ve giderek ülkemizde, özellikle büyükşehirlerde birey, günlük yaşantısını geçirdiği çevrenin doğallığını kaybetmesi ve sınırlanması neticesinde çoğu insani işlevlerinden uzaklaşmış ve kendine yabancılaşmış olarak yaşamak durumunda kalmıştır. Bu değişimde insan doğasına ilişkin kusurlu bir anlayışın önemli tesiri vardır. Bu anlayışta, batılı insan bir özne olarak algılanmak yerine bir şey ya da nesne olarak bilinmektedir (Güleç, 1991, 34).

4.1.6. Teknolojik İlerlemeler

Yabancılaşmanın kaynaklarının bir diğeri de teknolojik ilerlemelerdir. Gelişmiş toplumlarda, bireylerin yaşamını kolaylaştıran birtakım yenilikler söz konusudur. Bireye fayda sağlayan bu yenilikler, kimi zaman bireyleri toplum hayatından uzaklaştırır. Güleç'e göre, (1991, 32) iletişim teknolojilerinin yalnızlaştırıcı etkisi, insanı toplumdan soyutlayarak, hayattan uzak tutan bir özellik içerisinde yer alır.

Bu durumun neticesinde de psiko-sosyal sorunlar meydana gelir. Mevcut durumda olumsuz olan bu tutum, özgürlük kavramı ile birleşerek olumsuz davranışları beraberinde getirir. Yürek'e göre, (2005, 57) modernleşmeyle birlikte aklı ön plana çıkararak insan, bağımsız hareket etme ve toplum kurallarının dışına çıkma gibi davranışlar gösterir. Teknolojinin beraberinde gelen yabancılaşma ile mekanikleşmiş bir düzen, egemen zihin tutumu olarak sıradanlığı, heyecansızlığı getirir. Yaşam, büyülü olma özelliğini kaybeder, doğanın artık gizemleri değil, sadece sorunları vardır. İnsan dahil her şey kestirilebilir, hesap edilebilir duruma gelmek durumundadır. Bu hesaplama süreci, makineler ve gereçlerle sınırlı kalıp insan da durdurulsaydı başarısız kalmaya mahkûm olurdu. Bu nedenle bireylerin, bireysellikten arındırılıp malzeme gibi işlem görmeleri gerekir.

İnsanlara, öğretim malzemesi, kliniğimiz için malzeme, eğitim çıktısı ve benzeri anlatımlarla malzeme olarak göndermede bulunulması bir dil sürçmesi olmayıp, teknolojiye ilerlemenin bir sonucudur (Pappenheim, 2002, 32).

4.1.7. Psikolojik Etkenler

Yabancılaşmanın kaynaklarından biri de şüphesiz psikolojik etkenlerdir. Toplum içerisinde birey olarak yaşam sürmenin toplum içerisinde yalnızlık duygusu gibi çeşitli olumsuz davranışların oluşumuna sebep olduğu görülmektedir. Birey, dünya ile sevgiye ve üretkenliğe dayalı bir bağ kurarak da bu konudaki sorunlarının üstesinden gelebilir (Fromm, 2008, 40). Bireyin içerisinde bulunduğu sıkıntılı dönemlerde, toplum hayatında yer alması, sıkıntının ortadan kalkmasını sağlar. Toplumdan uzaklaşan bireylerin, olumsuz telkinlerle psikolojik olarak etkilendikleri görülür. Bireyin toplumda yaşayabilmesi, iletişim sağladığı ölçüde sağlıklı bir seyir durumuna gelir. Gökçe'nin ifadesiyle, (1984, 26) eğitim, toplum için geçerli davranış kalıplarının toplumsallaşma ve toplumsal denetim aracılığıyla gerçekleştirilmesidir.

İnsanın; biyolojik, kültürel, toplumsal özelliklerinin etkileşimi sonucu psikolojik yapısı meydana gelir. İnsanın psikolojik yapısı onun duyuşsal alanıyla ilgilidir. Bunlar; ilgi, kaygı, kişilik, güdülenmişlik, kendini gerçekleştirme, sevgi, korku, özgüven gibi bazı özelliklerden meydana gelir (Sönmez, 1990, 57).

Anthony Giddens'in ifadesiyle, (2000, 401'den akt. Akman ve Özer, 2016, 308) iletişim, bir kişi ya da gruptan bir başkasına, sözlü olarak ya da başka bir araç yoluyla bilgi aktarımına göndermede bulunur.

Niteliği bakımından düşünüldüğünde kitle, insanın kendini türünün bir modeli olarak tekrar ettiği ve diğer insanlardan farksız hale geldiği, sıradan bir insan topluluğudur. Hiçbir üstün niteliğe sahip olmadığına farkına varan aciz fikirli birisi, kendisini orta derecede, sıradan, kabiliyetsiz hissedecek ama kitlenin bir parçası olduğunu hissedemeyecektir (Gasset, 2003, 10-11).

Yabancılaşmış yaşam şekli, toplumsal süreçte bireyi kendisinin dışında belirlenmiş bir robot haline getirerek, bireyin kendi öz eğilimleri ile mevcut yaşam şeklinin çeliştiği süreçte birtakım psikolojik bozukluklar yaşamasını beraberinde getirir (Özbek, 1971, 46).

Birey, toplum içerisinde kalmaktan kaçınmakta ve topluluk ile gerçekleştirilen faaliyetlere katılmaktan uzak durmaktadır. Tolan'ın deyişiyle bireyin kendi yetenek ve güçlerini, kendisi dışında yabancı görmesi olarak da belirtilen durumda birey, başarısız bir durum ile karşılaştığında, birtakım zorluklar yaşar. (Tolan, 1981, 27).

Akgün'ün, (1999, 16) güçsüzlük olarak ifade ettiği bu durum; bireyin kendi davranışının, istediği sonuçları elde edemeyeceğini ya da aradığı desteği bulamayacağına ilişkin olumsuz algılamasından, beklentisinden kaynaklanan bir duygunun ifade edilmesidir.

Bayhan'ın, (1997, 38) kendine yabancılaşma kavramı ile ifade ettiği yabancılaşmanın bu boyutu, yabancılaşmanın tüm ayrıntılarını kapsamaktadır. Bireyin şimdiki durumunun, toplumsal şartların uygunluk göstermesi halinde daha iyi olabileceği ve mevcut durumun kötü olduğuna inanmasından kaynaklanan durumunu ifade eder. Bir kişinin artık kendini daha fazla işe verememesi, kendini işe katmaması ve kendine bazı düşüncelerden dolayı yabancılaşmasıdır. Hegel'de, insanın temel yapısı, bir anlamda insanın kendine yabancılaşması ve bu yabancılaşmadan kurtulmasıdır (Say, 1995, 8). Yabancılaşma, ruhun kendi ürettiği maddi dünyadan, duygusal anlamda uzaklaşması ya da farklılaşması sonucu meydana gelir (Ofloğlu ve Büyükyılmaz, 2008, 115).

Toplumdan uzaklaşan bireyler, kendilerini dünyadan soyutlayan, pasif bir yaşamı tercih eder. Toplumsal mekanizma içerisinde yabancı bir kişiliği yaşamak durumunda kalır.

Yabancılaşma tutumu sergileyen bireyler, toplumsal oluşumlara aktif olarak daha az katılabilmektedir. Bu sistem içinde korkak bir hale gelen insanın tek çözümü de kendisini tüketmektir. Böylece birey, pasifliğe yönelerek toplum içerisinde aktif olmanın dışında bir davranış içerisinde bulunur (Oflluoğlu ve Büyükyılmaz, 2008, 31). Günümüzde eğitim, insanın kalıtımla getirdiği temel gereksinimlerini ve yeteneklerini yönlendirerek bunları kendi sınırları içinde en üst seviyeye kadar ulaştırarak geliştirir (Başaran, 1993, 26). Bireylerin hayatındaki başarı; birinci derecede bildiklerinin, zekâlarının değil, teşebbüs, azim, dayanıklılık, cesaret ve gözü peklik gibi ahlakî vasıflarını ifade eden karakterlerinin ürünü olmuştur (Baltacıoğlu, 1995, 15).

İnsanın kendi kendini özgürleştirmesi, önceki yükümlülüklerinden kurtulması anlamına gelmemekte, bireyin özünün birçok bakımdan değişmesi anlamını taşımaktadır (Heidegger, 1997, 99). Bireyin, başarı elde edebilmesi için gayret göstermesi gereklidir. Başarılı olabilmek için birey, kararlı davranarak kendine güven telkin eder. Başarılı olabilmek için mücadele eden birey, kendisine katkı sağlayan oluşum neticesinde başarı elde eder. Bireyin sergilediği bu oluşum, karakterini biçimlendirerek bireye fayda sağlar.

Toplumun üst kademesinde yer alan birey ile alt kademede yer alan bireyin durumu farklılık gösterir. Güç elde edebilmek için eşit değerde olmayan ve toplumun alt kademesinde yer alan birey, içinde bulunduğu seviyeyi yükseltmeye çalışır. Başkalarının iradesi karşısında, cesaretli bir tutum göstererek kendisini gerçekleştirmeye çalışır.

Güç, bir kişi veya grubun kendi iradesini gerekirse başkalarının iradesine rağmen gerçekleştirme şansı olarak tanımlanabilir. Weber'e göre güç, bir kısım insanda ve toplumda mevcut olan ama bir kısmında hiç olmayan gizemli bir kudret değildir. Güç, insani iradenin bir ifadesidir. Bir kişi kendi isteklerini gerçekleştirmek ister ve hangi nedenle olursa olsun bunu gerçekleştirme şansı yüksek olursa hatta başkalarının iradelerine rağmen, bu bir güçtür.

İsteklerin fiili olarak gerçeklik olması da önemli değildir. Sosyolojik açıdan güç, iradenin gerçekleşme imkânı olarak bir kimsenin yaşam şansının özüdür (Zijderveld, 2007, 140).

Her kültürde bireysellik ve bu yüzden farklı anlamlarda bireysel potansiyellerin geliştirilmesi farklı sınırlar dahilinde kesinlikle değerli olmuştur (Giddens, 2010, 103). Giddens'ın ifade ettiği gibi güç kavramının belirleyicisi niteliğinde olan bireysel irade, kişinin başarılı olabilmesi yönünden önemli bir yere sahiptir.

Özgür irade kavramından iradenin, isteğin veya eğilimin özgürlüğü değil, kişinin özgürlüğü anlaşılır. Kişi yapmak istediği, arzu ettiği veya eğiliminde olduğu şeyi yaparken bir engel ile karşılaşması olanaksızdır (Hobbes, 2007, 155). Bir sistemin özgürlükçü performansı, ancak ortak alanlarda insanların kendi farklarını sergilemesine ne kadar izin verebildiğiyle ölçülebilir (Aktay, 2010, 219).

Sosyolojik açıdan genel olarak değer, kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir, kişi veya grup tarafından beğenilen her şey olarak tanımlanabilir. Buna göre değer nesnenin kendinden çok, o nesneye transfer edilen önemliliktedir (Aydın, 2010, 16). Birey, kendisini değerli gördüğü ölçüde toplumsal olarak faydalı olur. Toplumun beklentilerine olumlu yönde yanıt verdiği ve toplum nazarında fayda sağlayıcı eylemlerde bulunduğu müddetçe, özgür iradeye bağlı özgün oluşumlar ortaya konulur.

Parsons, insanların, bir toplumun değerlerini içselleştirdiklerini söylemektedir. Toplum içindeki diğer aktörlerin kendilerinden ne beklediğini öğrenerek kültür sisteminin değerlerini kendi değerleri yapmaktadır.

Başka bir deyişle, rol beklentilerini öğrenerek, toplumun tam üyeleri haline gelmektedirler. Böylece, değerler kültür sisteminden gelmekte, bunlara tekabül eden normatif beklentiler veya rol beklentileri toplumsal sistem içinde öğrenilmektedir (Wallace ve Wolf, 2013, 57). Yapıbozumcu Jacques Derrida, Batı felsefesi tarihinin ve ima yoluyla Batı'daki bütün söylem tarihinin, kendisinin mevcudiyet adını verdiği şeye bir bağlılıkla belirlendiğini düşünür. Bu, anlamı kendi bütünlüğü içinde kavrayabileceğimiz ve bir sözcük ya da cümle işittiğimizde, bizim için onun bütün olarak zihinlerimizde mevcut olduğu yönündeki varsayımımızdır.

Bu yüzden mevcudiyet, başkalarıyla iletişime girdiğimizde oluşturduğumuz, onaylanmamış bir metafizik varsayımdır (Sim, 2006, 337-338). Toplumsal kişilik yapısı; nesnel, gözlenebilir bir gerçeklik olarak algılanırsa kimlik, bu gerçekliğin dışı vurumu, ülke veya toplum imgesi de bu gerçekliğin dışarıdan ve yabancılar tarafından idrak edilmesidir (Sözen, 1999, 21).

Kimliğin ergenlikten gençliğe geçişinde, çeşitli değişimler meydana gelir. Bu süreçte genç; içinde bulunduğu ailede, çevrede, grupta, toplumda, amacını, beklentisini, duygu ve düşüncelerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını belirlemeye ve saptamaya çalışır. Kim olduğunu, ne olacağını, ne yapacağını, kime ve neye inanacağını, çeşitli konular ve sorunlar karşısında nasıl bir tutum içerisinde olması gerektiğini anlamaya çalışarak bir arayışa girer (Köknel, 1997, 265).

Kimliğin oluştuğu bu süreç, birey açısından toplumsallaşmaya bağlı bir dönemi beraberinde getirir. Bu dönemde çevre ile olan bütün ilişkiler duygu dünyası üzerine kuruludur. Ergen kolay inanır, kolay bağlanır, çabuk sever ve kolay kopar. Bu duygusallık içinde kendisini her konuda yeterli görmeye başlar. Bir yandan yetişkinlik kendisinde cazip gelirken, bir yandan da yetişkin gibi düşünebileceğine inanır. Yetersizliğinden ve güçsüzlüğünden huzursuz olur. Geçmişle ve çocuklukla ilgili bütün bağlantıları ve anıları bitirmek ister. Kendisini, topluma kabul ettirmek, öne çıkmak, tanınmak isterken aileden ve onların baskısından da kaçmak ister. Giyinişine, konuşmalarına, eve geliş-gidiş saatlerine, zevklerine ve isteklerine karşılımsızlıktan rahatsızlık duyar (Köknel, 1970, 30). Kimlik, esasen toplumsallaşma biçimindedir.

Birey hassas sayılan ergenlik döneminde, toplumda kendisini ifade edebilecek birtakım özellikler oluşturmak ister. Bu özellikler, bireyin dış dünyaya karşı farklı bir şekle bürünmesini sağlar. Böylece birey, kimliğini oluşturur. Kendi başına bir birey yapılanması içerisindedir. Bu yapılanma sonucu, bireyin bütün yaşamını etkileyebilecek bir süreç başlar ve kimlik oluşumu gerçekleşir. Kimlik oluşumunda toplumsallaşma süreci içerisinde, bireylerle iletişim halinde olunması, onun davranışlarını etkileyecek bir yapı meydana getirir.

Mead'e göre bir kimsenin başkalarının kendisi hakkında benimsedikleri tutumu algılamasından bir "kendim" ortaya çıkar. Benim kimliğim, yüz yüze geldiğim farklı "kendim"leri birleştirme tarzımdan oluşur. Mead'in kavramsallaştırması oldukça açık bir kavramsallaştırma (Wagner, 2005, 284). Birey, içinde yaşadığı toplumun beklentilerine bireysel becerisi yönünde çalışmalar gerçekleştirerek, kimliğinin meydana gelmesini sağlar. İçinde doğduğumuz ve olgunluğa eriştiğimiz kültürel ortamın davranışımızı çok fazla etkilemesi, her türlü bireysellikten ya da özgür istençten yoksun olduğumuzu düşündürebilir. Kendimizin yalnızca, toplumun bizler için önceden hazırlamış olduğu bir kalıba döküldüğünü düşünebiliriz. Kimi sosyologlar, toplumsallaşma hakkında hatta daha genel olarak sosyolojinin kendisi hakkında sanki durum buymuş gibi konuşurlar ne var ki böyle bir görüş, temelden yanlıştır.

Doğumdan ölüme kadar diğer insanlarla etkileşim içinde olmamızın kişiliğimizi, benimsediğimiz değerleri ve davranış biçimlerimizi etkileyeceği kesindir. Yine de toplumsallaşma aynı zamanda bizim bireyselliğimizin ve özgürlüğümüzün de temelinde yer alır. Toplumsallaşma süreci boyunca hepimiz bir kimlik duygusu ile bağımsız düşünme ve eylem yeteneği geliştiririz (Giddens, 2000, 43).

Eğitim döneminde; özellikle özgüven konusunda yeterli bilincin verilmesi, gelecek dönemlerde başarılı bireylerin oluşumuna katkı sağlar. Özgüven sağlanmadığı takdirde, topluma dâhil olma düşüncesi önemini yitirir. Eğitim, bireyin toplumsal bir kimlik edinebilmesi açısından önemlidir. Başarısızlık göstermesi nedeniyle, güven problemi yaşayan birey, topluma yabancılaşır.

Yabancılaşmanın güçsüzlük boyutu, bireyin kendi davranışının istediği sonuçları elde edemeyeceğine ya da aradığı desteği bulamayacağına ilişkin olumsuz algılamasından kaynaklanan bir durumdur. Anlamsızlık, bireyin neye inanacağına karar verememesi durumundan kaynaklanan duygudur. Kuralsızlık (normsuzluk), toplumca belirlenen amaçlara varmak için bireylerin toplum tarafından yasaklanan yöntemlere ve davranışlara başvurmalarından kaynaklanan durumdur.

Tecrit olgusu (yalıtılmışlık), toplum tarafından özellikle yüksek değer verilen şeylere bireylerin düşük ödül değeri vermelerinden meydana gelen bir neticedir (Ergil, 1980, 77). Bu durumda kişi yalnızca yasal araçları reddetmekle kalmayıp, grubun hedeflerini de reddediyorsa o zaman yalnızlığın atış gösterdiği görülür (Akgün, 1999, 16).

4.2. Başarısızlık Durumu ve Yabancılaşma

Araştırmanın bu başlığı altında araştırmanın ikinci alt sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1 Öğrenci Başarısızlığının Sebepleri

Okul başarısı, öğrenci ile doğrudan ilişkili bir durumdur. Aile ortamı, bireysel özellikler ve okul içerisindeki birtakım olumsuzluklar öğrencinin başarı durumuna tesir eder. Eğitimin bütünsellik olduğunu belirten Harrison'a göre; anne-baba, toplum, okul, öğretmen ve akranlar bu bütünün parçalarıdır ve hepsi birer eğitim işlevi görür. Bilgiyi keşfetme; kaynağını, anlamını ve yararlılığını soruşturma ve bilgiyi kullanıp ondan bir şey meydana getirme olanağı verilen çocuk, gelecek dönemlerinde daha rahat hareket etme olanağını sağlar (Harrison, 2003, 39).

Öğrenci başarısızlığının kaynakları okul, öğrencinin kendisi ve ailesi olarak sayılabilir.

Dış dünya, yani insanlar, olaylar, nesnelere ve bunların ilişkilerinden oluşan fiziksel ve sosyal dünya, durağan bir dünya değildir. Tümüyle belirlenmiş koşullar altında, belirgin ve yapılaşmış biçimde karşımıza çıkmaz. Bu nedenle, bireyler dış dünyayla ilişkilerinde, genellikle merak, kuşku ya da kaygı denebilecek bir ruh hali içindedirler (Cüceloğlu, 2005, 83). Toplum içerisindeki bireyler arasında meydana gelen bu düşünceler ile bireyi başarıya teşvik etme veya merak duygusunu harekete geçirerek, alınan bilgiyle tatmin olması söz konusudur.

Sekman'a göre, (2005, 74) hayatın ve insanların yaptıkları haksızlıklara verilecek en güzel cevap başarılı olmaktır. Kazanacağına inanarak yapılan bir çalışma neticesinde, olumlu sonuçlar meydana gelir.

Başarı sağlanıldığı takdirde haksızlığa uğramışlıktan ya da aşağılanmadan doğan öfkenin enerjisi ile başarı kaçınılmaz olur. Bu enerji başarıya yönelik kazanım sağlamak amacına yönlendirilirse, taşkın nehirlerden elektrik üretilmesi gibi muazzam bir başarı elde edilebilir.

Özellikle ortaöğretim öğrencilerinin son yıllarda karşı karşıya olduğu yabancılaşma, aile, eğitim, toplum gibi değerlere karşı, tutarsız bir davranışın sergilenmesine ve bu değerlerin reddedilmesine sebep olur. Korku, endişe ve risk almaktan uzaklaşan öğrenci, yabancılaşarak kendini toplumdan soyutlayıp, özgüven zayıflığı ile başarısızlık gösterir.

4.2.2. Okuldan Kaynaklanan Sebepler

Çocuğun aile yuvasından sonra ikinci derecede fakat aynı derecede önemli, eğitim ve ahlak yönünden yetiştirildiği kurum okuldur. İmam-ı Gazali hazretleri okuldaki öğretmen ve eğitimcilerin, anne ve baba kadar önemli olduğunu belirtir. Öğretmenlerin, çocuklar üzerindeki eğitici rollerinin önemini vurgular. Öğretmenler çocuklara hoşgörülü davranmalıdır. Öğretmen, öğrencileri kendisine karşı minnet duygusu altında kalmalarına izin vermemelidir. Öğretmen, öğrenciye yapılması gereken her nasihati açıkça ve gurura kapılmadan tavsiyede bulunmalıdır. Öğrenci, hata yapabilir. Onu hatalarından merhametle tembih yolu ile vazgeçirmeli ve herkesin önünde azarlamamalıdır. Aksi halde küçük düşürülen çocukta, utangaçlık duygusu oluşabilir (Bayrakdar, 2012, 229). Çocuk, okul ortamı içerisinde; küçük düşürüldüğü takdirde, toplumdan geri çekilir. Utangaçlık, güçsüzlük ve özgüven eksikliği meydana gelir.

Eğitim programı; öğrenciye, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan, öğrenme yaşantıları düzeneği biçiminde olan ve öğrenciyi öğrenmeye teşvik eden bir mekanizmadır (Demirel, 2004, 4). Eğitim, öğrencinin derslere ve okula olan ilgisini sağlama işlevi görür. Okul ortamında uyum sağlayan öğrenci, başarılı olur. Derslerine sürekli katılım sağlar. Okula ve derslere olan ilgisinde artış görülür. Böylece yabancılaşma faktörü engellenmiş olur.

Okul denilen örgütün, eğitim sistemi içindeki yeri ve önemi, okulun eğitim yapısını oluşturan, sistemin en stratejik parçası bulunuşundan ve eğitimi değerlendirebilme araçlarının başında gelmesinden meydana gelir. Okul yönetimi ve liderinin, sistemin başarısı üzerindeki etkisi de kuşkusuz önem teşkil eder (Çamur, 2006, 31).

Öğrencinin başarılı olması için okula olan ilgisinin azalmaması yani okula yabancılaşmaması gerekir. Bunu sağlamak okul yönetimi ve öğretmenlerin sistemli çalışmalarına bağlıdır. Öğrenci okul ile bütünleştiği sürece yabancılaşmaktan azade olur ve derslerinde başarı sağlar.

Öğrencilerin okula yönelik olumlu ve olumsuz duyguları, okul yaşam kalitesinin diğer boyutları olan öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğrenci-öğrenci ilişkisi, öğrencinin okuldaki pozisyonu, okul yönetimi ile olan ilişkiler ve okuldaki sosyal etkinlikler boyutlarından etkilenmektedir. Öğrenci, okuldaki diğer öğrenci ve öğretmenlerle iyi ilişkiler kurabiliyorsa, kendisine değer verildiğini hissediyorsa, okulda başarılı olduğuna ve akademik gelişimi kadar sosyal gelişiminin de önemsendiğine inanıyorsa, sosyal etkinliklere katılımı için sunulan imkânlar yeterli seviyede ise okula yönelik algısı da pozitif olarak biçimlenir (Sarı, 2007, 77). Öğrenci, başarılı olduğu ölçüde kendine güvenir. Kendine güvenen öğrenci, derslerinde başarılı olur, arkadaşlarıyla iyi ilişkiler geliştirir ve okula uyum sağlar. Okula, arkadaşlarına ve topluma yabancılaşma gibi olumsuz durumlar sergilemeyen öğrenci, topluma uygun bir bireye dönüşmüş olur.

Öğrencinin başarısı konusunda, okul ve öğretmenin etkisi önemli bir yere sahiptir. Öğrencinin, okul ortamında akranlarıyla eşit durumda bulunduğu ve kendisine olumsuz biçimde davranılmadığı sürece yabancılaşmadığı ve başarılı olduğu görülür. Öğrenci başarısızlığında, eğitim sisteminden kaynaklanan birtakım sorunların önemli olduğunu vurgulayan Kaya; mevcut sorunların öğrenci açısından güvensizlik, küçümsenme duygusu, başkalarına bağımlı olma, korku, nefret, aşağılık kompleksi gibi yıkıcı ve yabancılaştırıcı duygu ve düşüncelerin oluşmasına sebep olur (Kaya, 1993, 95).

Çocuğun ahlâki eğitiminin ailede bitmediği, tam tersine çocuğun ahlâki gelişiminde okulun yerinin çok önemli olduğu bilinir (Durkheim, 2004, 33).

Ahlâki eğitim, öncelikle ailede öğrenilir. Çocuk aile dışındaki toplum yaşamı içerisinde, farklı kişi ve çevrelerle karşılaşır. Aileden sonra, öğrencinin tutum ve davranışlarını yönlendiren, onu bilgilendiren kurum okuldur.

Okulun öğrenciyi ahlâki yönden de etkileyici bir yapısı bulunur. Okul, öğrenciyi eğitir, toplum içerisinde uyulması gereken kuralları öğretir ve öğrencilerin gelişmesini sağlar.

Bu yönüyle okul, öğrencinin toplumla bütünleşmesini, topluma uyum sağlamasını sağlayan ve böylece yabancılaşmasına mani olan önemli bir yere sahiptir. Çocuk, ahlâki gelişimini okul ortamında geliştirir. Öğrencinin davranışlarını belirleyerek yönlendirici etkiye sahip olan okul, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir.

Eğitim, öğrencinin tutum ve davranışlarını biçimlendirir. Öğretmek geliştirmeye yönelik bir mekanizmadır. Hern'in tanımına göre (2008,135) eğitim, insanlara özel bir karakter tipi ve alışkanlık vermeye yönelik bilinçli bir girişimin olduğu ilke ve bir insanın başka birini kendisiyle aynı yapma çabasıdır. Eğitimin ya da öğretimin amacı, insanları sadece öğrenen kişilere dönüştürmekten kaçınmak ve kendini geliştirmesine yönelik çalışmalar olmalıdır. Kendini geliştiren insan kendine yabancılaşma tutumunun dışında yer alır. Aksi halde yer alan okullar, öğrencilerin özgüvenlerini azaltarak, yaşamlarını küresel bir boyutta standartlaştırmaya yoğunlaşır. Okulda eğitime tabi tutulan öğrenci, belirli ve kapsamlı bir bilgi bombardımanına zorla tabi tutularak, yüklendiği bu bilgileri ileride gereken her biçimde karşı tarafa sunmakla görevli bir niteliğe yerleştirilir.

Birey, okulda kendisine öğretilen bilgileri sadece öğrenmenin yanı sıra, öğrendiği bilgileri yaşamı boyunca da uygulamaya elverişlidir. Birey, öğrenirken aynı zamanda kendisini geliştirir. Eğitimdeki temel gaye, bireyi geliştirmeye yönelik uygulamalar gerçekleştirmektir. Bireyin yapmış olduğu çalışmalar neticesinde, şayet birey başarı elde ederse kendisine olan güveni artar. Politeknik eğitim de bireyi geliştirmeye yönelik uygulanan bir çalışmadır. Bireysel olarak doğal ortamında öğrenilen ve öğrencinin kendini geliştirerek başarı sağlamış olduğu bir çalışma olan politeknik eğitim, öğrencinin sadece okul ve kitaplarla sınırlı bir eğitime tabi tutulmasına karşı geliştirilmiş bir sistemdir.

Bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına yönelik bir program uygulanarak, öğrencilerin bilgi ve beceri kazanabilmesi açısından önemi belirtilir (Sarı, 2007, 90). Erkılıç'a göre, (2013, 7) uygulamalı eğitim; amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve ölçme-değerlendirme gibi özelliklere sahiptir. Uygulamalı eğitim ile okulun bir endüstri kurumu olarak işlemesi, kuram uygulama bütünlüğünü sağlaması, gerçekçi akıl yürütmeyi bilen kişilerin yetiştirilmesi amaçlanır.

Öğrenci, doğal ortamda uygulamalı biçimde iş yaparak tecrübe kazanır. Öğrenci, tecrübe kazanarak kendini geliştirmiş olur ve bu da öğrencinin başarılı olmasını beraberinde getirerek, mutlu olmasını sağlar. İbn-i Haldun, mantık gibi akıl yürütme biçimlerine karşın, gerçekliği olan kesin bilgiye güvenir. Tarihsel ve sosyal olguların değerlendirilmesinde, metafizik ve mantık gibi bilgi edinme süreci sonunda, kesin bir veri ortaya koyamayan araçlara güvenemez. Kendi metodolojisinde önermelerin zorunluluk, imkân ve imkânsızlıklarını ve onların maddelerinden hareketle belirlemektedir (Şentürk, 2009, 163). Öğrenci, almış olduğu eğitimi doğal ortamında gerçekleştirdiğinde kitaplara bağlı değildir, tamamen gerçek hayatla karşı karşıyadır. Yapmış olduğu uygulamalı çalışmalarla tecrübe kazanır. Kazanmış olduğu tecrübe, başarabildiğini gösteren ve kesinlik bildiren bir gerçekliktir.

Fikirler, gerçek ortamında ve doğal çevrelerinde oluşabilir. Baltacıoğlu'na göre, bir düşüncenin doğru bir biçimde oluşabilmesi için gerçek ve doğal çevresinde elde edilmesi zorunludur. Bir ders okutulur, öğrenciye yaptırılarak, buldurularak öğretilir ve bu ders, hayatta ortaya çıktığı şartlardan ayrı olarak, siyah tahta üzerine yazılarak, çizilerek verilirse kazandıracığı bilgiler; hayat için yararlanılması imkânsız şeyler olur (Baltacıoğlu, 1995, 103). Yabancılaşmanın oluşmaması için eğitimin tabiat içerisinde verilmesi gerekir. Tabiatın yapısı, bir düzen içerisinde olup, süreklilik gösteren eylemler bütünüdür. Öğrenci, öğrenme aşamasında sürekli bir çalışma gerçekleştirmesi halinde eğitimini tamamlamış olur. Ancak eğitimin yeterli olabilmesi için doğal ortamında bir çalışma gerçekleştirilmesi gerekir ki böylece kendine ve topluma yabancılaşmadan düşünceler meydana gelebilsin.

4.2.3. Öğrenciden Kaynaklanan Sebepler

Öğrencilerin okul dışında çalışmak zorunda olması, yeterince güdülenmediği için okulu sevmemesi ve gelecek kaygısı gibi birçok bireysel sebep, psikolojik rahatsızlıkların oluşumuna ve öğrencinin okula yabancılaşarak devamsızlık yapmasını beraberinde getirebilmektedir (Kadı, 2000, 87–88).

Ekonomik nedenlere bağlı çalışma zorunluluğu olan öğrenci, uykusuzluk gibi fizikî olarak yeterince uygun koşullar sağlanamadığında devamsızlık sorunu ortaya çıkar. Söz konusu fizikî yeterlilik için uyku, önemli bir gerekliliktir. Uykusuzluk esasında, öğrenciyi yabancılaşmaya iten bir sebeptir. Öğrencinin ekonomik kaygı nedeniyle çalışmak zorunda olması ve bireysel sorumluluk içerisinde yer alması birtakım sorunlara sebep olur. Öğrenci, okul dışında çalışmak zorunda kaldığında, yetersiz uyku sebebiyle okula karşı olumsuz düşünceler içerisinde bulunur. Bireysel bir sorumluluğa dönüşen ekonomik kaygı, çeşitli olumsuzluklara sebep olur. Çalışma zorunluluğu, öğrencinin yorgun olmasına ve uykusuzluk problemine yol açar. Devamsızlık problemi gösteren öğrenci, okula yabancılaşır.

Öğrenci için özellikle uykunun, önemli bir bedensel ihtiyaç olduğu bilinmektedir. İhtiyacı olduğu nispette uyku uyumayan çocuğun derslerinde başarılı olması beklenemez. Yeterince dinlendirilememiş bir zihnin yüksek seviyede verimli olması mümkün değildir. Bu nedenle; çocuk veya genç, uyku ihtiyacından yoksun bırakılmamalı ve bu gereksinim sağlanmalıdır. Uyku ihtiyacının karşılanmadığı öğrencide, birtakım olumsuz tutum ve davranışlar görülür. Öğrenci, devamsızlık sorunu ile karşılaşır. Okuldan uzaklaşarak, zamanla yabancılaşma eğilimi gösterir ve dışlanmışlık duygusu ile okuldan ve toplumdan uzaklaşır. Öğrenci, ruhsal olarak olumsuz bir durum içerisinde yer alır ve böylece psikolojik rahatsızlıklar meydana gelir. Depresyon; duygusal çökkünlük, eskiden ilgi duyulan etkinliklere duyulan ilginin azalması ve keyif alınamaması, yorgunluk hissi ve enerji yitimi, değersizlik ve suçluluk duyguları, zihinsel yoğunlaşma güçlüğü, uyku ve iştah bozuklukları, ağır durumlarda intihar eğilimi ile kendini gösterir (2014, 17-22). Öğrencinin, duygu ve düşünce yönünden olumsuzluk göstermesi, başarısızlığa sebep olur.

Bozkurt'un ifadesiyle, başarı ve başarısızlığın davranışlarının sonucu olduğuna inanan öğrenciler başarılı olurken, başarısızlıklarını; şanssızlık, derslerin zorluğu gibi dış faktörlere bağlayan öğrencilerin başarısızlıklarının arttığı görülmüştür. Ergenlik döneminde öğrencinin davranışlarında bazı değişiklikler meydana gelir. Duygusal olarak geçiş dönemi yaşayan öğrenci, ailesinin hoşgörülü yaklaşımını, kendi yararına kullanarak, türlü bahanelerle bunu fırsata dönüştürmeye uğraşır. Karşılaştığı başarısızlık durumunun, derslerin zorluğuna bağlı olduğunu belirtir. Derslerinde başarısız olan öğrenci, özgüvenini kaybeder. Okuldan uzaklaşır ve yabancılaşır. Ergenlik döneminde ortaöğretimde olan öğrenciler, birtakım duygusal sebeplerle başarısız olabilir. Sürekli duygusal gerginlik içinde olan, içe dönük bir ruh hali içerisinde yer alan öğrenci, yabancılaşmanın farklı bir boyutu ile karşı karşıyadır. Okula karşı yabancılaşarak dikkat dağınıklığı yaşayan bir öğrencinin okulda başarılı olması olanaksızdır (Bozkurt, 1998, 28). Birey, toplum içerisinde yer alarak sosyalleşir ve akran gruplarıyla sürekli iletişim halinde yer alarak, okula karşı olumlu bir tutum geliştirir. Göstermiş olduğu başarı ve sahip olduğu özgüven ile yabancılaşma gibi olumsuz tutumlardan kurtulur.

Çocuğun ya da gencin toplumsallaşması sürecinde akran etkileşimi birey için önem teşkil eder (Sarı, 2007, 85). Arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurabilmesi, onun çevresine karşı rahat davranmasını sağlar. Arkadaş gruplarına katılım sağlayan öğrenci, arkadaşlarıyla paylaşımlarda bulunur. Böylece akranlarıyla sürekli iletişim halinde olur. Kendisini rahat hisseder ve okula karşı tutumu olumlu bir gelişme gösterir. Sosyal bir birey olduğunu benimseyen çocuk, elde ettiği başarı ve arkadaşları ile iyi ilişkiler kurabildiği için toplumda söz sahibi olduğunun farkına varır. Sosyalleşmiş olan çocuk, okula ve derslerine karşı sorumluluk sahibi olur. Derslerinde başarılı olan öğrenci, sorumluluğunu yerine getirmiş olur ve okula karşı olumlu bir tutum geliştirir.

Akranlarıyla sağlıklı ilişkiler kuramayan öğrenci, sınıf ve okulda grup etkinliklerine katılımda çekingenlik yaşayarak sosyal becerilerini geliştirme yönünde başarısız olur ve öğrenci giderek içine kapanırken, okula, öğretmenine ve arkadaşlarına karşı da olumsuz tutum ve davranışlar sergiler (Bilgiç, 2009, 5).

Akranlarıyla olan sağlıklı iletişim hali derslere ve okul hayatına olumlu etki gösterir. Öğrenci, akranlarıyla iyi ilişkiler ve sürekli bir etkileşim kurarak, kendisine olan özgüveni sağlamış olur. Derslerinde başarı sağlar, okula ve topluma yakınlaşır.

4.2.4. Aileden Kaynaklanan Sebepler

Bilgilerin, insanı terbiye edici olması gerekir. İnsanın ahlakî yaşantısına katkıda bulunmayan her bilgi, birey ve toplum açısından bir olumsuzluk göstergesidir (Bayrakdar, 2012, 217). Fayda sağlayıcı değerlerin olması gerekirken, çocuğun terbiyesinde dikkat edilmesi gereken önemli bir unsur da onun arzu ve eğilimlerinin iyi biçimde yönlendirilmesi ve iradesinin güçlendirilmesinin sağlanmasıdır (Peker, 1998, 224). Çocuk, doğuştan ahlak ve eğitim açısından, iyi veya kötü değildir, saf ve boş fakat her şeyi alabilmeye uygun bir yetenektir; işlenmeye elverişli bir varlıktır (Bayrakdar, 2012, 225). İstenilen bilgiyi ve şekli verebilmek için gereken süreç, çocukluk çağıdır. Anne ve babaya bu konuda önemli bir görev düşer. Çocuğun eğitimi ilk olarak aldığı ortam ailedir. Çocuk ailede toplumsallaşmayı öğrenerek, edindiği bilgiler ışığında toplum hayatına daha kolay uyum sağlar. İnsanın iyi davranışlarda bulunmasını, tabiat haline getirmesini sağlayacak bir yöntem olan terbiye etmek, temelde alışkanlık edinme ve isteklerin kontrol edilmesine ve ortama uyum sağlamasına bağlıdır. Ortama uyum sağlayan çocuk, yabancılaşmaktan uzak bir tutum içerisinde yer alır. Terbiyede, ilk çocukluk dönemindeki ihmalin daha sonra yabancılaşma gibi kötü sonuçlara sebep olacağı da psikolojide kabul edilen bir görüş olmuştur (Hakan, 1987, 9). Söz konusu çocuk eğitilirken, ona gözetim altında alışkanlıklar kazandırılır. Çocukluk döneminde benimsenen yanlış tutum, çocuk üzerinde kalıcı bir etkiye neden olur. Ergenlik döneminde, çocuğun davranışları özellikle aile tarafından kısıtlanırsa, bu kısıtlama çocuğun aileye yabancılaşarak ev ortamından uzaklaşmasına, yabancılaşmış bireylere mahsus uygun olmayan başka davranışlarda bulunmasına sebep olur. Çocuğun anlayabilme kabiliyetine sahip olduğu unutulmamalıdır. Çocukluk ile yetişkinlik arasında gerçek benin ya da kişiliğin doğduğu bir geçiş dönemi mahiyetinde olan ergenlik dönemine yaklaşıncaya, çocuğa yasakların sebeplerinin anlatılarak, onun ikna yoluna gidilmesi gerekir (Yavuz, 1992, 25).

Çocuk eğitimi ilk olarak ailede başlar. Yabancılaşma da ilk olarak ailede başlayan bir süreçtir. Ailede verilen eğitim, çocuğun hayatının bütün dönemlerinde etkisini gösterir. Başaran, (1996, 226) ailede verilen eğitimin önemini, çocuğun sosyal uyum ve kişilik gelişiminde olduğu kadar, okul başarısı üzerinde de çok büyük rolü olduğunu yadsınamaz bir gerçeklik olarak ifade etmiştir. Öğrencinin hızlı gelişiminin olduğu ve kişilik özelliklerini yerleştiği ilk çocukluk evresi başta olmak üzere, ilerleyen evrelerde de aile ortamı eğitsel açıdan öneme sahiptir. Ailenin eğitsel ortamı, öğrencinin okulda öğrendiklerini pekiştirebilir ya da köreltebilir.

Çocuk okulda edindiği bilgileri, ev ortamında düzenli biçimde çalışarak başarılı olur. Eğitim konusunda itina göstererek bilinçli davranan aile, öğrencinin yabancılaşmasına mani olarak başarısını olumlu ölçüde etkiler. Böylece öğrencinin başarısı kaçınılmaz olur. Eğitim konusunda ebeveynlerin bilinçli olması gerekir. Çocuklarının kapasitelerinin farkında olup onlara destek vermeleri, çocuğun başarılı olmasını sağlar. Ebeveynleri tarafından ilgi yoksunluğu görmeyen çocuk, uyumlu davranış göstererek bunu olumlu bir biçimde derslerine yansıtır. Çocuğunun yeteneklerini ve kapasitesini iyi bilen aile, onunla sürekli olarak iyi bir iletişim halindedir. Anne-baba ve çocuk ilişkisinin olumlu olduğu ailelerde yetişen çocuk, aileye yabancılaşmaz. Çocuk ile ilgilenen aile, çocuğun kendine olan güvenini sağlamasını beraberinde getirir. Kendisine güvenen çocuk, derslerinde başarılı olur. Bilinçli bir ailede yetişen çocuk, ailesine ve içerisinde bulunduğu topluma karşı, gerekli yükümlülükleri taşıyan bir birey olarak toplumda yerini alır. Toplum içerisinde yapması gereken görevlerin farkında olmasının yanı sıra toplum içerisinde bireyler ile iyi iletişim kurabilen bir niteliğe sahip olan çocuk, topluma dâhil olur. Bireylerle iletişim halinde olan çocuk, yabancılaşmamayı öğrenir.

Can'a göre, (1992, 16) bazı anne-babalar çocuklarının yeteneklerini, kapasitelerini ve ilgilerini bilmedikleri için onlardan gerçekçi olmayan, yüksek bir başarı beklentisi içine girerler. Ailelerinin bu beklentilerini karşılamakta güçlük çeken çocuklar, olumsuz bir benlik kavramı geliştirerek, gerginlik ve kaygı içerisinde yer alırlar. Öğrencinin bu durumu panik olup, başarı düzeyinin düşmesini beraberinde getirir.

Aile, çocuğu bilinçli bir biçimde motive ederek, başarılı olmasını sağlamalıdır. Psikolojik yönden yetersiz olduğunu düşünen çocuk, kendine yabancılaşır. İçerisinde bulunduğu duruma anlam veremez. Sürekli bir kaygı içerisindedir. Okuldan uzaklaşır, derslerinde başarısızlık gösterir. Evdeki eğitici uyarı azlığı ve ailenin yetersiz ilgi göstermesi ile okul başarısızlığı arasında doğrudan bir ilişki bulunur. Karşılınmayan duygusal ihtiyaçların, kökleri derinlere giden şahsi sorunların, zedelenmiş benlik duygusunun, ana-babaya karşı duyulan kin, düşmanlık ve suçluluk gibi bazı iç çatışmaların okul başarısını engellediği görülür (Büyükkaragöz, 2003, 37). Aile tarafından ilgi göremeyen çocuğun duygusal olarak, olumsuz bir tutum gösterdiğini ve dolayısıyla bu durumun yabancılaşmaya yol açarak okul başarısızlığını beraberinde getirdiğini vurgular.

Ailenin, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi düşünülebilir. Çocuk, bu sahnede insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi pozitif nitelikler, aile içerisindeki bireyler aracılığıyla evde kazanılır (Yörükoğlu, 1998, 126). Yörükoğlu esasında, yabancılaşmanın yani kendi olma/ kendisiyle yalnız olabilme sürecinin, toplumun çekirdeği olan ailede başladığını vurgular. Birey, toplum içerisine dahil olabilmeyi, ailede öğrenir. Aile bireyleri ile olan ilişkileri olumlu yönde gelişmiş olan çocuk, topluma ve hayata karşı başarılı olur. Birincil olan samimi ilişkiler, ailede görülür. Ailede olumlu bir biçimde başarı telkininde bulunulan çocuk, başarılı olur ve olumlu bir nitelik kazanır. Toplumsallaşmanın ilk olarak öğrenildiği yer olan aile içerisinde, insanlarla etkileşimin nasıl sağlanabileceği gözlemlenir. Bireyin toplum hayatına olumlu biçimde uyum sağlaması açısından aile, önemli bir yapıyı oluşturur. Bu yönüyle aile, bireyi toplum hayatına hazırlayarak onun toplumdaki tutum ve davranışlarını yönlendirici etkiye sahiptir.

Çocuklarda temel psikolojik ihtiyaç ilgi ve sevgidir. İlgi ve sevgi yabancılaşmanın önündeki en büyük engeldir. Çocuğa gösterilen sevgi ve bundan dolayı tatmin olma durumu, onun kişilik yapısının temelini oluşturmakta ve bütün hayatı boyunca göstereceği davranışları etkilemektedir (RAM, 2014, 24).

Aile içi iletişim sorunu yaşayan çocuk kendini ifade etme imkânı bulamaz, aile sorunlarına, kavgalarına dahil bir hale gelir.

Zihnini meşgul eden soruları sorup cevap alamaz ve böylesi bir ortamda büyümek yabancılaşmayı bu da okul başarısızlığına sebep olur (Çetinkaya, 2010, 101).

Öğrencilerin başarı ya da başarısızlıklarını etkileyen etkenler arasında, öğrencinin sosyo-ekonomik farklılıklarının yanında ilgi, değer ve tutum gibi duyuşsal özellikler açısından da farklılıklar yer almaktadır (Şama ve Tarım, 2007, 138). Bu farklılıklar, özellikle aile içerisinde gereken ilgi ve değeri göremeyen öğrenci için başarısızlık gibi olumsuz sonuçlara sebep olur.

Çocuk, kendisine yeterince ilgi ve sevgi gösterilmediğinde; bireysel güvenini kazanamaz, kendisini değersiz görür, toplumsal ilişkiler geliştiremez, ben merkezli kişilik yapısı oluşur, düşmanca duygular geliştirerek, eziklik yaşar, uyumsuz davranışlar sergileyerek, olay ve nesnelere olduğu gibi algılayamaz. Bu gibi olumsuz sonuçlar okul başarısızlığına neden olmaktadır. Ailelerin çocuğa ilgi ve sevgi yetersizliği göstermeleri neticesinde, çocukların kendilerine güven kazanmaları mümkün olmadığından çocuklar; bağımsız girişimlerde bulunmakta pasiflik sergiler. Kişilikleri; içe kapanık, kendine yabancılaşmış, çekingen ve başarısız olarak gelişir (RAM, 2014, 25).

4.3. Öğrenci Yabancılaşmasını Önleyici Faktörler

Araştırmanın bu başlığı altında araştırmanın üçüncü alt sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Sosyolojinin temel araştırma nesnesi, bireylerin bütünüdür. Toplumsal yapı, bireylerin eylemlerinin toplamından oluşur. İnsani ve toplumsal ilişkilerde var olan nesne, bilinçli olarak veya farklı bir biçimde bir şeyler ortaya koyup gerçekleştirme gayesiyle, kaynakları işleten bireysel faildir. Sosyal sistemlerin yapısal özellikleri, doğanın güçleri tarafından bir şeyleri belirli biçimde yapmaya zorlanmış gibi hareket etmez (Giddens, 1984, 181'den akt. Özdemir, 2011, 10). Bilakis bireylerin, failerin toplumdan uzaklaşarak yabancılaşma tutum ve davranışları içerisinde yer almış olmalarının sebepleri ve düşüncelerinde olmayan herhangi bir şeyin mümkün olmadığı yönünde bir görüşün ifadesidir.

Toplum içerisindeki bireylerin yabancılaşma tutum ve davranışı göstermeleri neticesinde bireylere ilişkin olumsuzluk teşkil eden bu olgu, toplumu etkilemesi sebebiyle sosyolojinin alanına dahildir. Eğitim alanında öğrencilerin etkisi altında bulunduğu yabancılaşma durumu, giderek toplumun büyük bölümünü teşkil eden bir yapı gösterir. Öğrenci, eğitim alanında başarısızlık göstermesi ile bir olumsuzluk ifadesi bağlamında yer alan yabancılaşma davranışına sebep olur. Toplumsal olan aktivitelerin dışında yer alan birey, toplum ile işbirliği içerisinde yer almanın dışında bir görünüm sergiler.

Yabancılaşma, mevcut ilişkileri taştırır, bireyler arasında daha geniş mesafeler meydana getirir ve bireyin, hiçbir ortak eylem içinde etkinlik göstermeyeceği biçimde inanmasını sağlar (Jung, 2001, 83). Öğretim etkinliklerinin bireyselleştirilmesi yabancılaşma karşısında alınacak tedbirlerden biridir. Bireyselleştirilen etkinliklerle öğrenci ilgi göstermeye başlar, sıkılmaz, disiplin suçları işlemez olur. Zengin ve çeşitli öğretim yöntemleri, araç ve gereçler ile müzik ve beden eğitimi gibi grup çalışmalarına yer veren etkinlikler, yabancılaşmayı da azaltır. Böylece bireyler arasındaki geniş mesafeler azalmaya başlar. Okul ortamında; çeşitli etkinliklerle derse teşvik edilmesi amaçlanan öğrenci, yaptığı etkinliklerde, başarı sağlaması halinde okulu benimser.

Öğretim etkinliklerinin bireyselleştirilmesi ile öğrencinin okulu terk etmesinin temel nedenleri olan konuya ilgisizlik, uyurgezer olma, disiplin suçları, uyarıcı yetersizliği ve sıkıcılık ortadan kaldırılmış olmaktadır. Bireysel öğretim etkinliklerinde, öğrenci ilgi duyduğu konuda kendi adımına göre ilerlemekte ve kendi amaçlarını geliştirmektedir.

Zengin ve çeşitli öğretim yöntemleri, araç gereçler, müzik ve beden eğitimi gibi grup çalışmalarına yer veren etkinlikler yabancılaşmayı da azaltmaktadır (Tezcan, 2012, 325). Yavuzer'in ifadesine göre, (2003, 160) söz konusu eylemlerden bazıları, öğrencide amaç ve değer eksikliğinin giderilmesi, duygusal örselenmelere engel olur. Kendini ve başkalarını değerlendirmeye başlar. Endişe ve huzursuzluklardan kurtulur.

Öğrencinin gerekli olan çalışma alışkanlığını kazanmasını, dikkatini yoğunlaştırabilmesini sağlar. Böylece öğrenci dikkatini yoğunlaştırabilir, hayal kurmaktan kurtulur, aşırı hareketliliğini kontrol edebilir düzeye indirir ve okuldaki asıl vazifesi olan öğrenciliğin gereklerini yerine getirmeye başlar. Ödevlerini hazırlayarak esas işlevini yürütür, derslerine özen gösterir, tutum ve davranışlarını düzenli bir biçimde organize ederek neticelendirir.

Okulda sadece eğitim değil aynı zamanda psikolojik açıdan da yeterli şartların sağlanması gerekir. Yeterli düzeyi sağlayamayan öğretmen, öğrenci üzerinde olumsuz etkiler oluşturur.

Nitelikli bir eğitim için birçok etkenin yanı sıra, öğrenme mekânlarının fiziksel ve psikolojik koşulları da önemli bir yere sahiptir. Gerekli koşullar sağlandığı ölçüde öğrencinin okula ve derslerine olan ilgisi artar. Öğrenci okul ile iyi ilişkiler geliştirir, böylece okula yabancılaşma durumu ortadan kalkmış olur. Nitelikli bir eğitim amaçlanıyorsa, doğru mekânlarda doğru araç ve gereçlerle öğrencilere bilgi verilmelidir. Öğrencilerin okulda geçirdikleri süre, yaşamlarının oldukça büyük bir bölümünü kapsar. Okulda geçirilen sürenin de önemli bir bölümü sınıfta geçmektedir. Bu çok önemli zaman diliminin verimli özellik gözetilerek tasarlanmış bir eğitim ortamında ya da sınıfta değerlendirilmesi, öğrenci davranışlarına ve öğrenci öğretmen etkileşimine pozitif bir biçimde etki gösterir (Kaya, 2008, 45).

Öğrencinin okula yabancılaşmasının azaltılması, derslerde kullanılan materyaller ve okul/ sınıf ortamının özenli ve nitelikli olmasına da bağlıdır. Uygun koşulların sağlandığı okul, öğrenciyi motive eder. Öğrencinin derslerine karşı ilgili bir biçimde yoğunlaşmasını sağlar. Öğrenci, olumsuz bir tutum olan yabancılaşma halinden uzaklaşır, okula ve derslere ilgili olmaya başlar.

Eğitimde, zihinsel faktörlerin yanı sıra yabancılaşmayı beraberinde getiren başka özellikler de bulunur. Fiziksel çevrenin, sese karşı duyarlılık sağlayıp eğitim ortamı ile uyumluluk göstermesi, olumsuzluk teşkil eden davranışların bulunduğu mekânlardan uzak bir konumda yer alması, sınıfların devasa büyük olması, ışık konusunda dengenin sağlanamamış olması gibi daha birçok etken bulunur.

Yabancılaşmanın giderilmesi, ancak insanların onu şekillendiren maddi koşulları, bilinçli pratik faaliyetleriyle dönüştürmelerinin sonucunda olanaklı hale gelebilir (Demirer ve Özbudun, 1999, 19-20). Toplum içerisinde yer alan bireylerin, aktivitelere katılım sağlamaları ve beraberlik kavramıyla bütünleşerek, fayda sağlayıcı etkinliklerde bulunabilmeleri, toplumsal hareketliliğin devamını sağlar.

Öğrenme, öğretmen tarafından öğrenci için anlamlı olmalı ve öğrencinin ihtiyacına uygun hale getirilmelidir. Öğrencinin kaygı ve başarısızlığa neden olan sıkıntılara duyarlı olunmalıdır. Başaramayacağına olan inancı güçlü olan öğrenci, kaygılı olur. Özgüven eksikliği ile yakından ilgili olan kaygı durumu, öğrencinin başarısızlığına ve yabancılaşmasına zemin hazırlayan bir etkidir. Öğrencinin başarılı olması, onun kaygı, sıkıntı gibi durumlardan arınmış olmasıyla mümkündür. Kaygı ve sıkıntıların azaltılma yoluna gidildiği takdirde, öğrenci başarılı olur. Kendisine olan güvenini kazanan öğrenci; kaygı, sıkıntı gibi olumsuzluk gösteren tutumlardan kaçınmış olur.

Öğrencilere zamanı kullanmaları ve faaliyetlerini planlamaları öğretilmelidir. Öğrencinin belirli bir gayesinin olması sağlanmalıdır. Bu da sınıf içi etkileşim ile başarıya ulaşmış insanların biyografileri ve diğer yaklaşım şekilleri ile kazandırılmaya çalışılmalıdır. Öğretmenler öğrenci başarısızlığını hazırlayan eğitsel, sosyal, psikolojik, davranışsal gibi faktörleri tespit etmeli bu faktörlerin iyileştirilmesine yönelik gerekli tedbirleri almalıdır. Başarısız öğrenci dışlanmamalıdır.

Yabancılaşmış olduğu için problemlili ve özellikle asi, saldırgan, uyumsuz ve içe kapanık öğrencilere kulüp başkanlığı, okul faaliyetlerinde yetki ve sorumluluklar vb görev ve sorumluluk verilmelidir. Başarısızlık gösteren öğrencinin, başarısızlığının nedenleri öğrenilmelidir. Tutum ve davranışlarında olumsuzluk gösteren öğrenci, derslerine ve okula yabancılaşır. Yabancılaşan öğrenci, zarar verici davranışlar sergiler. Kendine ve çevresine yabancılaşır. Yabancılaşan öğrenci, toplumdan dışlanmamalı ve kendisine birtakım sorumluluklar verilmelidir. Böylece öğrenci toplum ile ilişkiler geliştirir ve başarabileceğine olan inancı artar.

Okul-veli-öğrenci iletişimi güçlendirilmelidir. Öğrencilerin aileleri ile diyaloga geçilmeli ve ortak çalışma stratejileri geliştirmelidir (RAM, 2014, 37-38).

Okuldaki rekabet ortamı yabancılaşmaya sebep olur. Bir öğrencinin yüksek başarısı, diğerleri için olumsuz sonuçlar meydana getirebilir. Rekabeti, motive olmuş, hızlı düşünen ve çalışma disiplini olan öğrenciler kazanır. Diğer taraftan tutunamayan, rekabetten yenik çıkan öğrenciler kendilerini değersiz hissetmekte ve kendilerini soyutlarlar. Öğretmenlerin yüksek not alanlar için gösterdiği takdir, başarısız öğrencilerin kendilerini geri plana alarak, umutsuzluk duygusunu benimseyip yabancılaşmalarını beraberinde getirir (Sanberk, 2003, 43). Gelişen çocuğun bedene, düşünceye, duyguya ve iradeye ilişkin bütün fonksiyonları birbirine bağlıdır ve durmadan birbirlerini etkiler. Eğitim ve öğretim etkinlikleri, ruh ile beden sayılan bu işlevlerini bir bütün halinde geliştirir. Öğrencideki bilgi fazlalığına değil de irade, duygusal, sosyal ve ahlaki yönlerini de canlandırıcı olan olgulardan yararlanılmalıdır (Hesapçioğlu, 2008, 230). Motivasyonun kaynağının, bireyin ders çalışmaya yönelik ilgisinin olması, merak ve istek gibi iç dünyasıyla ilişkili veya ders çalışmaya uygun ortamın sağlanamaması, baskıcı davranışa maruz kalma gibi çevresel faktörlere dayalı olabildiğini vurgular. Ders çalışma isteği olan öğrencinin öğrenme isteğini tetikleyici birtakım çalışmalar yapılarak, gerekli motivasyonun güçlendirilmesi sağlanmalıdır. Böylelikle öğrenci derslerinde başarılı olur, okula uyum sağlar ve öğrencinin okula yabancılaşması engellenir. Eğitim, süreklilik gösteren bir yapıya sahiptir. Öğrenci başarısına katkı sağlaması amacıyla, öğrencilere yönelik okula teşvik etme uygulamaları düzenlenerek, yabancılaşma tutumu göstermeleri engellenmiş olur.

Yapılan teşvik çalışmaları süresince, olumlu bir netice alınması için öğrencilere olumlu telkinlerde bulunulması halinde, mevcut sistem başarıya ulaşır. Başarının oluşması için uygun ortamın sağlanması gerekir. Fiziksel ortam itibarıyla, öğrencilerin okul içerisinde olumsuzluk teşkil eden durumlara maruz kalmaması gerekir. Sınıflar, fazla kalabalıktan arındırılırsa, öğrencilerin dersi anlamaları kolaylaşır. Kalabalık ve gürültülü sınıflarda dersi anlayabilme zorlaşır. Öğrenci, dersleri yeterince kavrayamaz. Derslere gerektiği kadar ilgi göstermekte güçlük çeker. Derslerde kendini ifade edemez ve böylece derslerden uzaklaşır ve okula yabancılaşır.

Bireyin tanınması için ilgi ve yetenekleri, başarı ve başarısızlıkları, kişisel ve sosyal uyum düzeyleri, sorunları, zayıf ve güçlü yanları, ilgi, tavır ve değer yargıları, yetiştiği çevrenin geliştirici ve engelleyici etkileri gibi ve daha pek çok özelliklerinin ayrıntılı olarak bilinmesi gerekir (Özgüven, 2002, 43). Çevresel faktörler yönünden özellikle okul civarında yer alan birtakım eğlence amaçlı ortamlar, öğrencinin dikkatini yoğunlaştırarak, okuldan uzaklaşmasını beraberinde getirir. Bunu engellemek için okulda öğrencilere bazı görevler verilerek, çeşitli çalışmalara katılımları sağlanıp, okuldan uzaklaşmaları engellenir.

Okulda demokratik bir ortam oluşturulması için okuldaki farklı ortamların, olabildiğince öğrencinin beklenti ve gereksinimlerine cevap verecek biçimde düzenlenmesi ve öğrencilerin, okul içindeki ve dışındaki etkinliklere katılımlarının teşvik edilmesi gerekir (Sarı, 2007, 90). Öğrenciler okul içerisinde sadece ders çalışmaya yönelik bir sisteme maruz bırakıldığında, okula karşı yabancılaşma hissine kapılır. Öğrenci, ders çalışmanın yanında ders dışı etkinliklere de katılım sağlayarak, yorgunluğunu azaltır. Öğrencilerin isteklerine cevap verebilecek niteliğe sahip olan okul ortamında, öğrenci motive olur ve kendisini geliştirir.

Ders dışı sosyal etkinlikler düzenlemek, okul yönetimi tarafından kontrol edilebilir bir etkidir. Okul yönetiminin; öğrencilerin umduğu, beklediği ve istediği ders dışı sosyal etkinlikleri düzenlemesi ve sağlaması, öğrencilerin derse ve okula karşı ilgi düzeyini ve katılımını arttıracaktır (Arastaman, 2006, 39).

Sosyal etkinlik kapsamında öğrencilerin beklentilerinin sağlanması, öğrencinin başarı seviyesini yükseltir. Okula karşı yabancılaşma gibi olumsuzlukların giderilmesine olanak sağlar.

Okullar sadece akademik bilgilerin verildiği yerler değildir. Öğretim kadar ders dışı etkinliklerde de öğretime katkı sağlanabilir olmalıdır (Durmaz, 2008, 33). Öğrenci, sosyal etkinliklerle yorgunluğunu giderir, derslerine karşı motive olur. Derslerine motive olan öğrenci, okula yabancılaşmanın aksine çeşitli etkinliklerin verdiği rahatlık ile derslerine yoğunlaşır.

Okulların programlarında yer alan oyunlar ve çeşitli spor dalları gibi etkinlikler çocuğun vücut gelişimi, hareketliliği ve motor gelişimi açısından yararlı olduğu gibi aynı zamanda çocuğun bir gruba dahil olma, uyum sağlama, işbirliği yapabilme gibi sosyal becerilerini de gelişmesine olanak sağlayacaktır (Aslan ve Arslan, 2007, 118). Böylece okul, eğitim işlevinin yanı sıra eğlendirici aktivitelerle öğrencinin okuldan uzaklaşmasına ve yabancılaşmasına engel olur. Öğrenci, türlü faaliyetlerle bireysel becerisini geliştirir. Bireysel beceri sağlayan öğrenci, başarı gösterdiği için özgüvene sahip olur. Derslerinde başarı sağlar ve okula devamlılık göstererek yabancılaşma gibi olumsuz tutumlardan kaçınmış olur.

SONUÇ

Yabancılaşma kavramı, günümüz itibariyle bireylerin toplumsal çevre ile olan ilişkilerinin olumsuzluğunu gösteren bir durum olmuştur. Gelişmiş toplumlarda, bireylerin kendilerini toplumdan uzaklaştırarak toplum hayatında pasif bir görünüm sergiledikleri elde edilen bilgiler ve yapılan yorumlar yönünde belirtilmeye çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar araştırma sorularına uygun olarak üç başlık altında sunulmuştur.

Değişme Sürecinde Yabancılaşmanın Kaynakları ile İlgili Sonuçlar

Değişim ve modernleşme yabancılaşmaya sebebidir. Modern ve geleneksel değer kategorileri arasındaki çatışmalar bireylerin yaşam biçimlerinin değişmesine ve topluma yabancılaşmalarına sebep olmuştur. Sanayileşme süreci, kentleşmeyi beraberinde getirmekte, kentleşme ise eğitim kurumunu etkilemektedir. Tüm ülkelerde kırsal alanlardan kentlere doğru sürekli bir iç göç hareketi görülmektedir. Bu durum, okullarda öğrenci sayısının artmasına, sınıfların kalabalıklaşmasına, okul sayısının yetersizliğine, öğretimin niteliğinin düşmesine, öğretmen sayısının, öğretim araç ve gereçlerinin sayıca yetersizliğine yol açmaktadır. Kentleşme süreci anomi ve yabancılaşmaya yol açmaktadır. Teknoloji beraberinde gelen mekanikleşmiş bir düzen, egemen zihin tutumu olarak sıradanlığı, heyecansızlığı getirir. Bu da yabancılaşmaya sebep olur. Toplumsal süreçte bireyi kendisinin dışında belirlenmiş bir robot haline getirerek, bireyin kendi öz eğilimleri ile mevcut yaşam şeklinin çeliştiği süreçte birtakım psikolojik bozukluklar yaşanır. Bu sürecin sonucu yine yabancılaşmadır.

Başarısızlık ile Yabancılaşma Arasındaki İlişkiye Dair Sonuçlar

Ailenin eğitsel ortamı, öğrencinin okulda öğrendiklerini pekiştirebilir ya da köreltebilir. Okulda verilen değerler ile aile değerleri arasında çatışma varsa çocuk okula yabancılaşır ve başarısız olur.

Yeni neslin yabancılaşması onların tüm toplumla psikolojik, toplumsal, ekonomik ve siyasal yönlerden bütünleşememesi ya da zayıf bütünleşmesi sonucu ortaya çıkar. Birey, çevreye uyum sağlayamadığında sorunlarla karşılaşır. Bu olgu, özellikle birinci sınıf öğrencisinin rolünü öğrenmesini sağlayan bir üyeye dönüşme

pratikleri incelendiğinde gözlenir. Birinci sınıf öğrencisi bunu yapamadığında bu yeni gruba katılamaz ve çok geçmeden başarısız olur veya gruptan dışlanır.

Toplumsal çevre, bireyin zekâ gelişimi açısından önemlidir. Zekâ gelişimiyle ilintili olarak özellikle uygun ortamın sağlanamaması, öğrencinin başarısızlık göstermesini beraberinde getirir. Toplumun alt ve orta sosyo-ekonomik tabakasında ortaya çıkabilecek uyarıcı eksiklikleri, başarı güdüsü, çalışma ortamı, aile içi ilgi ve sevgi eksikliği, çocuğun düşünce girişimleri ve süreçlerinin yeteri kadar önemsenmemesi, daha az bağımsız oldukları ve daha çok baskıcı anne-baba davranışları, ekonomik güçlerden kaynaklanan kaygı geliştirici psikolojik ortam gibi değişkenler, kişilerin zekâ seviyelerinin daha düşük düzeyde seyretmesine ve yabancılaşmaya sebep olmaktadır.

Yetersiz ve ilgisiz öğretim yabancılaşmaya sebep olur. Geniş, kalabalık sınıflar, bireysel ilgiyi sağlayamazlar. Soru sorulamaz, öğretmen özel konularda çocukları yönlendiremez. Öğrenciler sık sık derslerini anlamsız, önemsiz ve yersiz bulurlar. Müfredat programlarının uygun olmayışı ve gereksiz yönleri yabancılaşmaya yol açar.

Öğretmenlerin hoşgörüsüz olması yabancılaşmaya sebep olur. Öğrenci, hata yapabilir. Onu hatalarından merhametle tembih yolu ile vazgeçirmeli ve herkesin önünde azarlamamalıdır. Aksi halde küçük düşürülen çocukta, utangaçlık duygusu oluşabilir. Çocuk, okul ortamı içerisinde; küçük düşürüldüğü takdirde, toplumdan geri çekilir. Utangaçlık, güçsüzlük ve özgüven eksikliği meydana gelir ve yabancılaşma olur.

Akranlarıyla sağlıklı ilişkiler kuramayan öğrenci, sınıf ve okulda grup etkinliklerine katılımda çekingenlik yaşayarak sosyal becerilerini geliştirme yönünde başarısız olur ve öğrenci giderek içine kapanırken, okula, öğretmenine ve arkadaşlarına karşı da olumsuz tutum ve davranışlar sergiler.

Ergenlik döneminde, çocuğun davranışları özellikle aile tarafından kısıtlanırsa, bu kısıtlama çocuğun aileye yabancılaşarak ev ortamından uzaklaşmasına, yabancılaşmış bireylere mahsus uygun olmayan başka davranışlarda bulunmasına sebep olur. Zihnini meşgul eden soruları sorup cevap alamamak yabancılaşmayı tetikler ve başarısızlığa sebep olur.

Okuldaki rekabet ortamı yabancılaşmaya sebep olur. Bir öğrencinin yüksek başarısı, diğerleri için olumsuz sonuçlar meydana getirebilir. Rekabeti, motive olmuş, hızlı düşünen ve çalışma disiplini olan öğrenciler kazanır. Diğer taraftan tutunamayan, rekabetten yenik çıkan öğrenciler kendilerini değersiz hissetmekte ve kendilerini soyutlarlar. Öğretmenlerin yüksek not alanlar için gösterdiği takdir, başarısız öğrencilerin kendilerini geri plana alarak, umutsuzluk duygusunu benimseyip yabancılaşmalarını beraberinde getirir.

Öğrencilerin okul dışında çalışmak zorunda olması, yeterince güdülenmediği için okulu sevmemesi ve gelecek kaygısı gibi birçok bireysel sebep, psikolojik rahatsızlıkların oluşumuna ve öğrencinin yabancılaşmasına sebep olur. Çalışma uykusuzluk, enerji yitimi, değersizlik ve suçluluk duygusuna, zihinsel yoğunlaşma gücüne, iştah bozukluğuna, depresyona ve son aşamada yabancılaşmaya sebep olur.

Ergenlik döneminde ortaöğretimde olan öğrenciler, birtakım duygusal sebeplerle başarısız olabilir. Sürekli duygusal gerginlik içinde olan, içe dönük bir ruh hali içerisinde yer alan öğrenci, yabancılaşır.

Başarı ve başarısızlığın davranışlarının sonucu olduğuna inanan öğrenciler başarılı olurken, başarısızlıklarını; şanssızlık, derslerin zorluğu gibi dış faktörlere bağlayan öğrencilerin başarısızlıkları artar. Bu inanç mücadele edilmesi gereken bir inançtır. Aksi takdirde yabancılaşmaya sebep olur.

Öğrenci Yabancılaşmasının Önlenmesine İlişkin Sonuçlar

Çocuk ailede toplumsallaşmayı öğrenirse, iyi davranışlarda bulunmasını huy haline getirirse yabancılaşmaktan uzak bir tutum içerisinde yer alır. Terbiyede, ilk çocukluk dönemi ihmal edilmez ise yabancılaşmanın önü en başından alınmış olur. Çocuklarda temel psikolojik ihtiyaç ilgi ve sevgidir. İlgi ve sevgi yabancılaşmanın önündeki en büyük engeldir.

Okul aile kurumları arasında işbirliği ve uyum bulunması çocuğun yabancılaşmasına mani olur. Okul-veli-öğrenci iletişimi güçlendirilmelidir. Öğrencilerin aileleri ile diyaloga geçilmeli ve ortak çalışma stratejileri geliştirmelidir. Bireyin tanınması için ilgi ve yetenekleri, başarı ve başarısızlıkları,

kişisel ve sosyal uyum düzeyleri, sorunları, zayıf ve güçlü yanları, ilgi, tavır ve değer yargıları, yetiştiği çevrenin geliştirici ve engelleyici etkileri gibi ve daha pek çok özelliklerinin ayrıntılı olarak bilinmeli ve tedbir alınmalıdır.

Çocukların kapasitelerinin farkında olunmalı gereğinden fazla yük yüklenmemelidir. Anne-baba ve çocuk ilişkisinin olumlu olduğu ailelerde yetişen çocuk, aileye yabancılaşamaz. Çocuk ile ilgilenen aile, çocuğun kendine olan güvenini sağlamasını beraberinde getirir. Kendisine güvenen çocuk, derslerinde başarılı olur. Bilinçli bir ailede yetişen çocuk, ailesine ve içerisinde bulunduğu topluma karşı, gerekli yükümlülükleri taşıyan bir birey olarak toplumda yerini alır. Toplum içerisinde yapması gereken görevlerin farkında olmasının yanı sıra toplum içerisinde bireyler ile iyi iletişim kurabilen bir niteliğe sahip olan çocuk, topluma dâhil olur. Bireylerle iletişim halinde olan çocuk, yabancılaşmamayı öğrenir.

Bilginin kazanılmasında öğrencinin sadece duygu ve düşüncesini değil, duygusunu, düşüncesini, bedenini, azmini, cesaret ve dayanıklılığını, girişimciliğini birlikte harekete geçiren bir yöntem yabancılaşmaya engel olur. Öğrencinin merakı harekete geçirilmeli, merakını giderecek imkanlar sunulmalıdır. Öğrencinin iradesini, ahlakını, sosyal iletişimini güçlendirecek etkinliklere yer verilmelidir.

Birey, başarı sağladıkça kendisine olan güveni artar. Toplumdaki bireylerle yakın temas içerisinde bulunur. Toplumsal ilişkilerde etkin nitelik taşıyan birey, yabancılaşma olgusundan uzaklaşmış olur.

Bireylerin hayatındaki başarının birinci derecede bildiklerinin, zekâlarının değil, teşebbüs, azim, dayanıklılık, cesaret ve gözü peklik gibi ahlakî vasıflarını ifade eden karakterlerinin ürünü olduğu öğrencilere anlatılmalıdır. Başarılı olabilmek için mücadele etme öğretilmelidir. Bu yabancılaşmaya mani olur.

Eğitim programı öğrencinin derslere ve okula olan ilgisini sağlamalıdır. Dersin neden var olduğu, nasıl fayda sağlayacağı en başında öğrenciye anlatılmalı ve öğrencinin gerçekten ikna edilmesi sağlanmalıdır. İkna edilen öğrenci, başarılı olur. Derslerine sürekli katılım sağlar. Böylece yabancılaşma faktörü engellenmiş olur.

Öğrencilere zamanı kullanmaları ve faaliyetlerini planlamalarını öğretmelidir. Öğrencinin belirli bir gayesinin olması sağlanmalıdır. Bu da başarıya ulaşmış insanların biyografileri ile kazandırılabilir.

Asi, saldırgan, uyumsuz ve içe kapanık öğrencilere kulüp başkanlığı, okul faaliyetlerinde yetki ve sorumluluklar gibi görev ve sorumluluk verilmelidir.

Okul yönetimi ve lideri öğrenciyi okul ile bütünleştirici faaliyetler planlamalıdır. Öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğrenci-öğrenci ilişkisi, öğrencinin okuldaki pozisyonu, okul yönetimi ile olan ilişkiler esnasında öğrenci değer gördüğünü hissetmelidir. Sosyal etkinliklere katılımı için eşit imkan sunulmalı, akran gruplarıyla sürekli iletişim halinde bulunmasına imkan verilmelidir. Öğrenci, doğal ortamda uygulamalı etkinlikler yapması sağlanmalıdır. Öğrenci, tecrübe kazanarak kendini geliştirdiğini gördüğünde mutlu olur. Kazanmış olduğu tecrübe, başarabildiğini gösteren ve kesinlik bildiren bir gerçekliktir ve yabancılaşmaya mani olur.

Öğretim etkinliklerinin bireyselleştirilmesi yabancılaşma karşısında alınacak tedbirlerden biridir. Zengin ve çeşitli öğretim yöntemleri, araç ve gereçler ile müzik ve beden eğitimi gibi grup çalışmalarına yer veren etkinlikler, yabancılaşmayı da azaltır. Öğrenciler okul içerisinde sadece ders çalışmaya yönelik bir sisteme maruz bırakılmamalı, ders çalışmanın yanında ders dışı etkinliklere de katılım sağlanarak, yorgunluğu azaltılmalıdır. Öğrencilerin isteklerine cevap verebilecek niteliğe sahip olan okul ortamında, öğrenci motive olur ve kendisini geliştirir. Ders dışı sosyal etkinlikler düzenlemek, okul yönetimi tarafından kontrol edilebilir bir etkidir. Okulların programlarında yer alan oyunlar ve çeşitli spor dalları gibi etkinlikler çocuğun vücut gelişimi, hareketliliği ve motor gelişimi açısından yararlı olduğu gibi aynı zamanda çocuğun bir gruba dahil olma, uyum sağlama, işbirliği yapabilme gibi sosyal becerilerini de gelişmesine olanak sağlayacaktır

Öğrenme mekânlarının fiziksel ve psikolojik koşulları yabancılaşmayı engelleyebilir. Doğru mekânlarda doğru araç ve gereçler kullanılmalıdır. Okulda geçirilen sürenin de önemli bir bölümü sınıfta geçmektedir. Bu çok önemli zaman diliminin verimli özellik gözetilerek tasarlanmış bir eğitim ortamında ya da sınıfta

değerlendirilmesi, öğrenci davranışlarına ve öğrenci öğretmen etkileşimine pozitif bir biçimde etki gösterir.

Fiziksel çevre, sınıflarda ses izolasyonu, okulun eğitim ortamının uygun çevrede yer alması, sınıfların devasa büyük olmaması, ışık konusunda dengenin sağlanması yabancılaşmayı engelleyicidir.

KAYNAKÇA

- Adasal, Rasim, (1973), *Modern Normal ve Medikal Psikoloji*, 2. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akgün, Ender, (1999), *Örgütlerde Çatışma ve Yabancılaşma Sorunlarının Yönetiminde Etkili Bir Araç Olarak Yönetime Katılma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akman, Kubilay M. ve Özer, Hatice, (2016), “İLETİŞİM SARMALLARI: Sosyopsikolojik Boyutlarıyla İletişimi Yeniden Düşünmek”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6 (15), s. 307- 316.
- Akman, Kubilay M., (2009), “İstanbul’da Kentsel ve Mekânsal Yansımaları” , *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), s. 117- 127.
- Akşit, Bahattin, (1985), *Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme: Toplum, Siyaset ve Kültür Dönüşümleri Üzerine Araştırmalar*, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Aktay, Yasin, (2010), *Türk Sosyoloji Tarihine Eleştirel Bir Katkı*, İstanbul, Küre Yayınları.
- Aktay, Yasin, (2010), *Korku ve İktidar*, İstanbul, Pınar Yayınları.
- Albayrak., Yılmaz, Erkan, Ümmet, Güler, Serdar, ve Zortuna Ercan (2016), *Ortaöğretim Eğitim Sosyolojisi Ders Kitabı*, 5. Baskı, M.E.B. Yayınları.
- Alver, Köksal, (2010), *Siteril Hayatlar*, 2. Baskı, Ankara, Hece Yayınları.
- Alver, Köksal ve Doğan Necmettin, (2007), *Kültür Sosyolojisi*, Ankara, Hece Yayınları.
- Arastaman, G. (2006), *Ankara İli Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okula Bağlılık Durumlarına İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Arendt, Hannah, (1996), *Geçmişle Gelecek Arasında*, (Çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Arı, Ramazan., Üre, Ömer ve Yılmaz, Hasan, (T.Y.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, 3. Baskı, Konya, Mikro Yayınları.
- Aron, Raymond, (2006), *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, 3. Baskı, (Çev. Korkmaz Alemdar), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Arslan, Ahmet, (2014), *İbn Haldun*, 2. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, Ümit ve Nural, Eşref, (2004), “*Okul Öncesi Eğitiminde Okul-Aile İşbirliğinin Önemi*”, Milli Eğitim Dergisi, 162, s. 99- 108.
- Arslantürk, Zeki ve Amman, Tayfun, (2000), *Sosyoloji*, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Aslan, Neşe ve Arslan Cansever, Belgin, (2007), *Okuldaki sosyal etkinliklere katılımda ebeveynçocuk etkileşimi (kültürlerarası bir karşılaştırma)*, Ege Eğitim Dergisi, 8 (1), s. 113-130.
- Aydın, Mustafa, (2010), *Gençliğin Dini Ve Sosyal Değerleri*, Konya, Çizgi Kitabevi.
- Aydın, Mustafa, (2010), *Bilgi Sosyolojisi*, 2. Baskı, İstanbul, Açılım Kitap.
- Aydın, Mustafa, (2009), *Moderniteye Dışarıdan Bakmak*, İstanbul, Açılım Kitap.
- Aydın, Mustafa, (2000), *Kurumlar Sosyolojisi*, Ankara, Vadi Yayınları.
- Aytaç, Serpil, (2000), *İnsanı Anlama Çabası*, Bursa, Ezgi Kitabevi.
- Aytaç, Kemal, (1979), “ İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi D.T.C. Fak. Fel. Ar. Ens. Dergisi*, XI, s. 165- 190.
- Bademci, Vahit, (2001), *Türkiye'deki Okullar Ne İşe Yarar? Türkiye'nin anomi, yabancılaşıma, ekonomik büyüme, demokratikleşme sorunlarına çözüm önerisi: TKY temelli bir eğitimde yeniden yapılanma stratejisi*, 2. Baskı, Ankara, Alp Yayınevi.
- Baltacıoğlu, Hakkı İ., (1995), *Talim ve Terbiyede İnkılap*, Hazırlayanlar. Rıdvan Canım ve Remzi Yavaş Kıncal, İstanbul, M.E.B. Yayınları.
- Baltacıoğlu, Hakkı İ., (1964), *Pedagojide İhtilal*, İstanbul, Anadolu Matbaası.

- Baltacıoğlu, Hakkı İ., (1944), *Rüyamdaki Okullar*, İstanbul, Yeni Adam Yayınları.
- Baltacıoğlu, Hakkı İ., (1933), *Tarih ve Terbiye*, İstanbul, Suhulet Kitabevi.
- Baltacıoğlu, Hakkı İ., (1930), *Umumi Pedagoji*, İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Baltacıoğlu, Hakkı İ., (1914), *Terbiye ve İman*, İstanbul, Yeni Turan Matbaası.
- Başaran, Ethem İ., (1996), *Eğitim Psikolojisi*, Ankara, Yargıcı Matbaası.
- Başaran, Ethem İ., (1994), *Eğitime Giriş*, Ankara, Kadıoğlu Matbaası.
- Başaran, Ethem İ., (1993), *Türkiye Eğitim Sistemi*, Ankara, Gül Yayınevi.
- Baudrillard, Jean, (2005), *Anahtar Sözcükler*, (Çev. Oğuz Adanır ve Leyla Yıldırım), Paragraf Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, Jean, (1998), *Üretimin Aynası*, (Çev. Oğuz Adanır), Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Bayhan, Vehbi, (1997), *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayrakdar, Mehmet, (2012), *İslam Felsefesine Giriş*, 9. Baskı, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bergson, Henri, (1962), *Ahlak ve Dinin İki Kaynağı*, 2. Baskı, (Çev. Mehmet Karasan), M.E.B. Yayınları, Ankara.
- Bilgiç, Semra, (2009), *İlköğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi algısının arkadaşlara bağlılık ve empatik sınıf atmosferi değişkenleriyle ilişkisinin incelenmesi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Binbaşıoğlu, Cavit, (1995), *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi*, İstanbul, M.E.B. Yayınları.
- Bocock, Robert, (1997), *Tüketim*, (Çev. İrem Kutluk), Dost Kitabevi, Ankara.

- Bozkurt, Nergüz, (1998), *Lise Öğrencilerinin Okul Başarısızlıklarının Altında Yatan Depresyonla İlişkili Otomatik Düşünme Kalıpları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri A.B.D., Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Braudel, Fernand, (2004), *Maddi Uygarlık: Gündelik Hayatın Yapıları*, 2. Baskı, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara.
- Budak, Selçuk, (2003), *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara, Bilim ve Sanat Kitabevi Yayınları.
- Büyükkaragöz, Savaş, (1990), “Okula Uyumsuzluk ve Başarısızlıkta Ailenin Rolü”, *Din Öğretimi Dergisi*, 23, s. 33- 40.
- Cahoone, Lawrence E., (2001), *Modernliğin Çıkmazı*, (Çev. Erol Çatalbaş), İstanbul, İnsan Yayınları.
- Calvino, Italo, (2014), *Görünmez Kentler*, 16. Baskı, (Çev. Işıl Saatçioğlu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Can, Gürhan, (1992), *Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Cangızbay, Kadir, (1996), *Sosyolojiler Değil Sosyoloji*, Ankara, Öteki Yayınları.
- Cansever, Turgut, (2010), *Osmanlı Şehri*, 4. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları.
- Castells, Manuel, (1997), *Kent, Sınıf, İktidar*, (Çev. Asuman Erendil), Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Celkan, Hikmet Y., (1990), *Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi*, 2. Baskı, İstanbul, M.E.B. Yayınları.
- Cevizci, Ahmet, (2000), *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Coulon, Alan, (2010), *Etnometodoloji*, (Çev. Ümit Tatlıcan), Küre Yayınları, İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan, (2005), *Yeniden İnsan İnsana*, 34. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.

- Çamur, Ebru, (2006), “*Liselerde Öğrenme İklimine İlişkin Yönetici, Öğretmen, Veli ve Öğrenci Görüşleri*”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Çelik, Abbas, (2001), “*İsmail Hakkı Baltacıoğlu'ndan 'Eğitim'e Yaklaşımlar*, EKEV Akademi Dergisi, 3 (1), s. 203- 211.
- Çetinkaya, Bünyamin, (2010), *Ruhsal Açından Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk*, Ankara, Empati Yayınları.
- Çubukçu, Agah İ., (1975), *İslam Düşünürleri*, Ankara, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Demirel, Özcan, (2004), *Eğitimde Program Geliştirme*, 4. Baskı, Pegema Yayıncılık. Ankara.
- Demirer, Temel ve Özbudun Sibel, (1999), *Yabancılaşma*, Ankara, Öteki Yayınları.
- Develioğlu, Kazım ve Tekin Ö. Akgün, (2013), “*Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Yabancılaşma Arasındaki İlişki: Beş Yıldızlı Otel Çalışanları Üzerine Bir Uygulama*” , SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18 (2), s. 15-30.
- Doğan, İsmail, (2012), *Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar*, 11. Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Drucker, F. Peter, (1993), *Yeni Gerçekler*, 3. Baskı, (Çev. Birtane Karanakçı), İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Durkheim, Emile, (2004), *Ahlak Eğitimi*, (Çev. Oğuz Adanır), Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Durkheim, Emile, (1995), *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları*, 2. Baskı, (Çev. Cemal Bali Akal), Engin Yayıncılık, İstanbul.
- Durkheim, Emile, (1992), *İntihar*, (Çev. Özer Ozankaya), Cem Yayınevi, Ankara.
- Durmaz, Ayşe, (2008), *Liselerde okul yaşam kalitesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

- Eğribel, Ertan ve Özcan Ufuk, (2010), *Türk Sosyologları ve Eserleri- II*, İstanbul, KİTABEVİ.
- Elma, Cevat, (2003), “*İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Ergil, Doğu, (1980), *Yabancılaşma ve Siyasal Katılma*, Ankara, Olgaç Yayınevi.
- Ergun, Doğan, (1987), *Sosyoloji ve Eğitim*, Ankara, V Yayını.
- Ergun, Mustafa, (1994), *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ankara, Ocak Yayınları.
- Erjem, Yaşar, (2005), “*Eğitimde Yabancılaşma Olgusu ve Öğretmen: Lise Öğretmenleri Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma*”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3 (4), s. 395- 417.
- Erkan, Rüstem, (2004), *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, 2. Baskı, Ankara, Bilimadamı Yayınları.
- Erkılıç, Akman T., (2013), “*Eğitim Felsefeleri Açısından Köy Enstitüleri*”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (9), s. 1- 19.
- Ertürk, Selahattin, (1975), *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara, Cihan Matbaası.
- Eyüboğlu, Zeki İ., (1995), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul, Sosyal Yayınlar.
- Eyüboğlu, Zeki İ., (1989), *Türkçe Kökler Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Farabi, (1974), *Farabi'nin Üç Eseri: Mutluluğu Kazanma (Tahsilu's Sa'ade), Eflatun Felsefesi ve Aristo Felsefesi*, (Çev. Hüseyin Atay), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Faroqhi, Suraiya, (1997), *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, (Çev. Elif Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Fichter, Joseph, (1994), *Sosyoloji Nedir?* 2. Baskı, (Çev. Nilgün Çelebi), Attila Kitabevi, Ankara.
- Fidan Nurettin ve Erden Münire, (1991), *Eğitime Giriş*. Ankara, Feryal Matbaacılık.

- Fromm, Erich, (2008), *Özgürlükten Kaçış*, 5. Baskı, (Çev. Şemsa Yeğın), Payel Yayınları, İstanbul.
- Fromm, Erich, (2004), *Çağdaş Toplumların Geleceği*, (Çev. Kaan H. Ökten), Arıtan Yayınları, İstanbul.
- Fromm, Erich, (1996), *Sağlıklı Toplum*, (Çev. Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrısever), Payel Yayınevi, İstanbul.
- Gasset, Y. O. Jose, (2003), *Kitlelerin Ayaklanması*, (Çev. Koray Karasahin), Babil Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony, (2012), *Modernliğin Sonuçları*, 5. Baskı, (Çev. Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony, (2010), *Modernite ve Bireysel Kimlik*, (Çev. Ümit Tatlıcan), İstanbul, Say Yayınları.
- Giddens, Anthony, (2000), *Sosyoloji*, 4. Baskı, (Çev. Cemal Güzel ve Hüseyin Özel), Ayrıntı Yayınevi, Ankara.
- Gökalep, Ziya, (1997), *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri-I*, 3. Baskı, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gökçe, Birsın, (1984), *Ortaöğretim Gençliğinin Beklentisi ve Sorunları*, Ankara, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını.
- Göle, Nilüfer, (2010), *Modern Mahrem*, 10. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları.
- Guenon, Rene, (2005), *Modern Dünyanın Bunalımı*, 3. Baskı, (Çev. Mahmut Kanık), Ankara, Hece Yayınları.
- Güleç, Cengiz, (1991), “Çevre ve Ruh Sağlığı”, *Çevre Üzerine*, Ankara, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Güllü, İsmail, (2015), “Durkheimci Bir Sosyolog: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Din ve Toplum Görüşleri”, *EKEV Akademi Dergisi*, 19 (62), s. 205- 228.
- Gürgen, Haluk, (1997), *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, İstanbul, Der Yayınları.
- Güven, Sami, (1999), *Toplumbilim*, Bursa, Ezgi Kitabevi.

- Habermas, Jürgen, (2002), “Öteki” Olmak, “Öteki”yle Yaşamak, 8. Baskı, (Çev. İlknur Aka), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hakan, Ayhan, (1987), *Eğitim Psikolojisi*, Ankara, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Haldun, İbn-i, (2005), *Mukaddime*, 7. Baskı, (Çev. Süleyman Uludağ), Dergah Yayınları, İstanbul.
- Harrison, Steven, (2003), *Mutlu Çocuk*, (Çev. Murat Sağlam), Dharma Yayınları, İstanbul.
- Hern, Matt, (2008), *Alternatif Eğitim: Hayatımızı Okulsuzlaştırmak*, (Çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu), Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Hesapçioğlu, Muhsin, (2008), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 6. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Hobbes, Thomas, (2007), *Leviathan*, 6. Baskı, (Çev. Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Horney, Karen, (1999), *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*, 4. Baskı, (Çev. Selçuk Budak), Öteki Yayınları, Ankara.
- İnal, Kemal, (1996), *Eğitimde İdeolojik Boyut*, Ankara, Doruk Yayıncılık.
- İnal, Kemal, (1991), “Durkheim’in eğitim anlayışı”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24 (2), s. 511- 518.
- Jung, Werner, (2001), *Georg Simmel Yaşamı/Sosyolojisi/Felsefesi*, (Çev. Doğan Özlem), Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Kadı, Zeynep, (2000), *Adana İli Merkezindeki İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Sürekli Devamsızlık Nedenleri*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Kaya, Zeki, (2008), *Sınıf Yönetimi*, 8. Baskı, Ankara, Pegem Akademi.
- Kaya, Kemal Y., (1993), *İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış: Eğitimde Model Arayışı*, 2. Baskı, Ankara, Bilim Yayınları.

- Keat, Russel ve Urry John, (1994), *Bilim Olarak Sosyoloji Teori*, 3. Baskı, (Çev. Nilgün Çelebi), İmge Kitabevi, Ankara.
- Kemerlioğlu, Eyüp, Kızılçelik, Sezgin ve Gündüz, Mustafa, (1996), *Eğitim Sosyolojisi*, İzmir, Saray Yayıncılık.
- Keskinkılıç, Kadir, (2008), *Eğitim Bilimine Giriş*, 3. Basım, Ankara, Sempati Yayınları.
- Kılıç, Hasan, (2009), *Sosyo-ekonomik Değişkenler Açısından Eğitimde Yabancılaşma Olgusu ve Öğretmen*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Kılıç, Sadık, (1984), *Yabancılaşma: İnsana Karşı Toplumsal Süreç*, İstanbul, Fatih Yayınevi Matbaası.
- Kızılçelik, Sezgin, (1992), *Sosyoloji Teorileri I*, Konya, Mimoza Yayıncılık.
- Kızmaz, Zahir, (2006), “Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 30(1), s. 47- 70.
- Kocasinan Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü, “Okul Başarısızlığı ve Nedenleri”, Ed. Mahmut Işıkgöz, Yayın No:4, Ağustos 2014.
- Kongar, Emre, (1985), *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, 4. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Köknel, Özcan, (2005), *2000’li Yılları Algulamak*, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Özcan, (1997), *İnsanı Anlamak*, 6. Baskı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Özcan, (1970), *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*, İstanbul, Bozak Matbaası.
- Kömeçoğlu, Uğur, (2012), *Küreselleşme ve Batı Despotizmi*, İstanbul, Ufuk Yayınları.
- Kösemihal, Şazi N., (1999), *Sosyoloji Tarihi*, 6. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Köymen, Nusret, (1959), *Eğitim Sosyolojisi*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Kurtkan, Amiran, (1977), *Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Lechte, John, (2006), *Yapısalcılıktan Postmoderniteye Elli Çağdaş Düşünür*, (Çev. Barış Yıldırım), Açılım Kitap, İstanbul.
- Lyotard, François J., (2013), *Postmodern Durum*, (Çev. İsmet Birkan), BilgeSu Yayıncılık, Ankara.
- Macionis, John J., (2012), *Sosyoloji*, (Çev. Vildan Akan), Nobel Yayınları, Ankara.
- Marshall, Gordon, (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Martindale, Don, (2005), “*Şehir Kuramı*”: *Şehir ve Cemiyet*, 2. Baskı, (Çev. Fırat Oruç), İz Yayınları, İstanbul.
- Marx, Karl ve Engels Friedrich, (2008), *Komünist Manifesto*, (Çev. İlhan Erman), İlkeriş Yayınları, Ankara.
- Marx, Karl, (2003), *Kapital*, 3. Baskı, (Çev. Alaattin Bilgi), Eriş Yayınları, Ankara.
- Marx, Karl, (2000), *Yabancılaşma*, (Çev. Kenan Somer vd.), Sol Yayınları, Ankara.
- Muccihelli, Alex, (1991), *Zihniyetler*, (Çev. Ahmet Kotil), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Numanoğlu, Gülcan, (1999), “*Bilgi Toplumu-Eğitim-Yeni Kimlikler-II: Bilgi Toplumu ve Eğitimde Yeni Kimlikler*”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 32 (1), s. 341- 350.
- Ofluoğlu, Gökhan ve Büyükyılmaz, Ozan, (2008), “*Yabancılaşmanın Teorik Gelişimi ve Tarihsel Süreç İçinde Farklı Alanlarda Görünümleri*”, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 10 (1), s. 113- 145.
- Oğuzkan, Ferhan, (1974), *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oktay, Ayla, (2007), *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Osmanoğlu, Ömer, (2008), *Yabancılaşma Üzerine*, Sosyoloji Notları Dergisi, 6, s. 13- 19.
- Ozankaya, Özer, (1980), *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Ankara, Türk Dil Durumu Yayını.

Özalp, Ahmet ve Ergen Recep, (2017), “*Husserl’in Fenomenolojisinde Sembolik Etkileşimciliğin Kökenleri ve Din*”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6 (1), s. 204- 212.

Özbek, Abdulkadir, (1971), *Sosyal Psikiyatriye Giriş*, Ankara, Yeni Desen Matbaası.

Özdemir, Murat, (2010), “*Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma*”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (1), s. 323- 343.

Özgüven, Ethem İ., (2002), *Bireyi Tanıma Teknikleri*, 7. Baskı, Ankara, Problem Yayınları.

Özel, İsmet, (1998), *Üç Mesele Teknik-Medeniyet- Yabancılaşma*, 7. Baskı, İstanbul, Şule Yayınları.

Özdemir, Murat A., (2011), “*Sosyal Bilimlerde Yapı Kavramı*”, Amme İdaresi Dergisi, 44 (2), s. 1-28.

Özlem, Doğan, (1999), *Max Weber’de Bilim ve Sosyoloji*, 2. Baskı, İstanbul, Kültürel Yayınları.

Pappenheim, Fritz, (2002), *Modern İnsanın Yabancılaşması*, (Çev. Salih Ak), Phoenix Yayınları, Ankara.

Peker, Hüseyin, (1998), *Din ve Ahlak Eğitimi*, 2. Baskı, Samsun, Seda Matbaası.

Poloma, Margaret M., (1993), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, 2. Baskı, (Çev. Hayriye Erbaş), Gündoğan Yayınları, İstanbul.

Ritzer, George, (2000), *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*, (Çev. Şen Süer Kaya), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ritzer, George, (1998), *Toplumun McDonaldlaştırılması*, (Çev. Şen Süer Kaya), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Robins, Kevin, (1999), *İmaj, Görmenin Kültür ve Politikası*, (Çev. Nurçay Türkoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Rowe, David, (1996), *Popüler Kültürler*, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Sadak, Rüveyda, (8 Mayıs 2012), “Sistemsel Paketlenme: Kent İmajı”, *Ayışığı*, s. 10.
- San, Coşkun, (1971), *Max Weber’de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi*, Ankara, Ankara İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi Yayınları.
- Sanberk, İsmail, (2003), *Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Sarı, Mediha, (2007), *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek “Okul Yaşam Kalitesine” sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Sartre, J. Paul, (2009), *Varlık ve Hiçlik*, (Çev. Turhan Ilgaz ve Gaye Çankaya Esen), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Say, Seyfi, (2011), *İbn Haldun’un Düşünce Sistemi Uluslararası İlişkiler Kuramı*, İstanbul, İlk Harf Yayınevi.
- Say, Ömer, (1995), *1960-1980 Arası Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma Kavramı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.
- Schroeder, Ralph, (1996), *Max Weber ve Kültür Sosyolojisi*, (Çev. Mehmet Küçük), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Sekman, Mümin, (2005), *Her Şey Seninle Başlar*, 2. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Senemoğlu, Nuray, (2004), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, 9. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Serdar, Ziyaüddin, (2001), *Postmodernizm ve Öteki*, (Çev. Gökçe Kaçmaz), Söylem Yayınları, İstanbul.
- Seyyar, Ali, (2007), *İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul, Değişim Yayınları.
- Shayegan, Daryush, (1991), *Yaralı Bilinç*, (Çev. Haldun Bayrı), Metis Yayınları, İstanbul.

- Sim, Stuart, (2006), *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*, (Çev. Mukadder Erkan ve Ali Utku), Babil Yayıncılık, Ankara.
- Simmel, George, (2004), *Modern Kültürde Çatışma*, 2. Baskı, (Çev. Tanıl Bora, Nazile Kalaycı ve Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Simmel, George, (1999), *Çatışma Fikri ve Modern Kültürde Çatışma*, Haz. Ahmet Aydoğan, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Slattery, Martin, (2008), *Sosyolojide Temel Fikirler*, 2. Baskı, Haz. Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz, Bursa, Sentez Yayıncılık.
- Sönmez, Veysel, (1990), *Sevgi Eğitimi*, 2. Baskı, Ankara: Adım Yayını.
- Sözen, Edibe, (1999), *Kimliklerimiz*, İstanbul, Birey Yayıncılık.
- Swingewood, Alan, (1998), *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, 2. Baskı, (Çev. Osman Akınhay), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şama, Erdoğan ve Tarım, Kürşat, (2007), “*Öğretmenlerin Başarısız Olarak Algıladıkları Öğrencilere Yönelik Tutum ve Davranışları*”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (1), s. 135- 154.
- Şentürk, Recep, (2009), *İbn Haldun Güncel Okumalar*, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Şerif, Muhammed M., (1991), *İslam Düşünce Tarihi*, 2. Baskı, (Trc. Mustafa Armağan), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Şişman, Mehmet, (2006), *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Tan, Mine, (1990), “*Eğitim Sosyolojisinde Değişik Yaklaşımlar: İşlevselci Paradigma ve Çatışmacı Paradigma*”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23 (2), s. 557- 571.
- Taplamacıoğlu, Mehmet, (1969), *Genel Sosyoloji Üzerine Bir Deneme*, 2. Baskı, Ankara, A. Ü. Basımevi.
- Temel, Cenk, (2010), *Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bolu.
- Tezcan, Mahmut, (2012), *Eğitim Sosyolojisi*, 13. Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık.

- Tolan, Barlas, (2005), *Sosyoloji*, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Tolan, Barlas, (1981), *Çağdaş Toplumun Bunalımı: Anomi ve Yabancılaşma*, 2. Baskı, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticaret Akademisi Yayınları.
- Topçuoğlu Abdullah ve Aktay Yasin, (1999), *Postmodernizm ve İslam Küreselleşme ve Oryantalizm*, 2. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları.
- Topses, Gürsen, (2003), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Ankara, Nobel Yayınları.
- Touraine, Alain, (2002), *Modernliğin Eleştirisi*, 4. Baskı, (Çev. Hülya Tufan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tozlu, Necmettin, (1989), *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*, Ankara, M.E.B. Yayınları.
- Turhan, Mümtaz, (1987), *Kültür Değişmeleri*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Turner, Stanley B., (1991), *Max Weber ve İslam*, (Çev. Yasin Aktay), Vadi Yayınları, Ankara.
- Türk, Fatma, (2010), *Lise Öğrencilerinin Eğitimde Yabancılaşma Sorunu: Ankara İli Yenimahalle İlçesi İki Genel Lise Örneği*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Türkoğlu, Adil, (2005), *109 Soruda Öğretmenlik Meslek Bilgisine Giriş*, İstanbul, Kare Yayınları.
- Ulusoy, Demet M., (1996), "Eğitim ve Sosyal Eşitlik", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 13(1-2), s. 56- 86.
- Ülken, Ziya H., (1998), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 5. Baskı, İstanbul, Ülken Yayınları.
- Ülken, Ziya H., (1967), *Eğitim Felsefesi*, İstanbul, Talim Terbiye Dairesi Yayını.
- Ülken, Ziya H., (T.Y.), *Bilgi ve Değer*, Ankara, Kürsü Yayınları.
- Varış, Fatma, (1991), *Eğitim Bilimine Giriş*, 2. Baskı, Ankara, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını.
- Veblen, Thorstein, (1995), *Aylak Sınıf*, (Çev. İnci User), MÜ Yayınları, İstanbul.

- Wagner, Peter, (2005), *Modernliğin Sosyolojisi*, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrintı Yayınları, İstanbul.
- Wallace, A. Ruth ve Wolf Alison, (2013), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, 5. Baskı, (Çev. Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Weber, Max, (2012), *Şehir: Modern Kentin Oluşumu*, (Çev. Musa Ceylan), Yarı Yayınları, İstanbul.
- Weber, Max, (2007), *Sosyolojinin Temel Kavramları*, (Çev. Medeni Beyaztaş), Bakış Yayınları, İstanbul.
- Yalvaç, Mehmet, (1994), *Türk Eğitim Sisteminde Sosyolojinin Yeri, Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler*, Ankara, Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Yaşar, Malkoç M., (2014), *Sosyoekonomik Açıdan Eğitimde Fırsat Eşitliği: Giresun Örneği*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Giresun.
- Yavuz, Kerim, (1992), *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları.
- Yavuzer, Haluk, (2003), *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, 16. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Haluk, (1996), *Çocuk ve Suç*, 8. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Haluk, (1998), *Çocuk Psikolojisi*, 16. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yelken, Ramazan, (2010), *Çağdaş Sosyoloji Teorileri (Ders Notları)*, "Tamamlanmamış Bir Proje: Modernlik. J. Habermas", Konya.
- Yıldırım, Adem, (2010), *Eleştirel Pedagoji*, Ankara, Anı Yayınları.
- Yıldırım, Ali, ve Şimşek Hasan, (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yırtıcı, Hakkı, (2005), *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yörükoğlu, Atalay, (1998) *Çocuk Ruh Sağlığı*, 23. Basım, İstanbul, Özgür Yayıncılık.

Yürek, Hasan, (2005), *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Modernizmin Yeri*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.

Zijderveld, C. Anton, (2007), *Sahnelik Toplum: Sosyolojinin Yeniden Tanımlanması*, (Çev. Kadir Canatan, Pınar Yayınları), İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Rüveyda SADAK
Doğum Yeri	Elazığ
Doğum Tarihi	13.12.1986

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Selçuk Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Sosyoloji

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Elazığ Ahmet Kabaklı Anadolu Öğretmen Lisesi Elazığ 75.Yıl Anadolu Lisesi Köşe Yazarlığı (Ayışığı ve Günışığı Gazetesi)
Görevi/Pozisyonu	İngilizce Öğretmenliği
Tecrübe Süresi	1 Yıl

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Çaydaçira Mah. Hacı Ömer Bilginoğlu Cad. Camlıca Sitesi
E-mail	ruveydasadak@hotmail.com

